

G İ R İ Ş

OSMANLI DEVLETİ KURULDUĞU SIRADA YAKINDOĞU, AVRUPA ve BALKANLARDA GENEL DURUM

YAKINDOĞU

Yakındoğu: Önasya ,Anadolu,Suriye,Filistin,İran,Mısır,Arap yarımadası ve Mezopotamya'nın tamamını içine alan bölgeye denir.
Osmanlı Devleti kurulduğu sırada Yakındoğu'da bulunan devletler şunlardır: Moğol-İlhanlı Devleti,Altınorda Devleti,Memlük Devleti,Trabzon Rum İmparatorluğu,Anadolu Selçuklu Devleti ve Anadolu Beylikleri'dir.

• Anadolu'da Durum

Anadolu Selçuklu Devleti 1243 Köseadağ Savaşı yenilgisinden sonra yıkılma dönemine girmiş,Moğol İlhanlılara bağlı duruma gelmişti. Anadolu Selçuklu Sultanları İlhanlıların atadığı birer vali durumundaydı. Bu siyasi boşluk ortamında Anadolu da çok sayıda Türk Beyliği kuruldu

❖ Anadolu Türk Beylikleri

Karamanoğulları, Germiyanogulları, Karesioğulları, Aydınoğulları, Menteşoğulları, Saruhanogulları, Candaroğulları, Hamitoğulları ve Osmanlı beyliği kurulmuştu. Bu beylikler de başlangıçta İlhanlılara bağlıydılar. Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılmasıyla bu beylikler arasında Anadolu hakimiyeti konusunda mücadele başladı.

❖ Trabzon Rum İmparatorluğu

IV. Haçlı seferi sonunda Haçlıların İstanbul'u işgal etmeleri üzerine Bizans (İstanbul)'tan kaçanlar tarafından Trabzon ve çevresinde kurulmuştu. 13. yüzyılda İlhanlı baskısı altındaydı.

❖ Moğol-İlhanlı Devleti

Cengiz İmparatorluğunun parçalanmasıyla İran'da kurulan Türk-Moğol devletidir. Dönemin en güçlü devletlerindendir.

❖ Altınorda Devleti

Cengiz İmparatorluğu'nun parçalanmasıyla Karadeniz'in kuzeyinde kurulan Türk devletidir.

BALKANLAR

Balkanlarda siyasi birlik yoktu. Balkan devletleri kendi aralarında savaşlar yapıyorlardı.*Balkanlardaki mevcut devletler şunlardır:*

1. Bulgar Krallığı
2. Sırp Krallığı (*Balkanlardaki en güçlü krallık*)
3. Macar krallığı

En güçlü devlet Sırp Krallığı idi. Bunların dışında Bosna Hersek, Eflak,Boğdan,Erdel ve Arnavutluk beylikleri gibi küçük devletlerde vardı.Trakya ve Mora ise Bizans egemenliğinde idi.

• Bizans:

13. yüzyıla girildiğinde sınırları küçülmüş, eski askeri ve ekonomik gücü kalmamıştı. Taht kavgalarının yarattığı istikrarsız bir dönem yaşıyordu.Halk,Tekfur (vali)'ların ağır vergileri altında eziliyordu.

AVRUPA

Osmanlı Devleti kurulduğu sırada Avrupa'da feodalite(derebeylik) rejimi yaygındı. Güçlü merkezi krallıklar olarak İngiltere, Fransa ve Kutsal Roma-Germen İmparatorlukları bulunmaktaydı.

OSMANOĞULLARI AİLESİNİN KÖKENİ, ANADOLU'YA GELİŞİ ve OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU

OSMANLILAR; OĞUZLAR'ın, BOZOK kolunun, GÜNHAN soyunun, KAYI boyunun, KARAKEÇİLİ aşiretine mensuptur.

Kayılar,1071 **Malazgirt Zaferi**'nin ardından Anadolu'ya gelmişler,Anadolu Selçuklu Sultanı **I.Alaaddin Keykubat** tarafından 1230 YASSIÇEMEN SAVAŞI sonrası kendilerine yurtluk olarak verilen Ankara yakınlarındaki **KARACADAĞ** yöresine yerleşmişlerdir.

Burada bir süre kalan **Kayılar**,reisleri **Ertuğrul Gazi** yönetiminde **Söğüt** ve **Domanıç** yöresine yerleşmişlerdir.

❖ Osmanlı Devleti, 1299 yılında **OSMAN BEY** tarafından kurulmuştur. *Osman Bey'in 1299'da bağımsızlığını ilan etmesine zemin hazırlayan gelişme; Moğol-İlhanlıların,Anadolu Selçuklu Sultanı III. Alâeddin Keykubad'ı İran'a götürmeleri üzerine Anadolu'da ortaya çıkan otorite boşluğudur.*

OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ

- ✓ Tek bir hanedanın hüküm sürdüğü en uzun ömürlü devlettir.
- ✓ Türk devletleri içinde en uzun süre yaşayan ve en geniş sınırlara ulaşanıdır.
- ✓ Türk devletleri içinde merkezi otoritesi en güçlü olanıdır.
- ✓ Kültür ve uygarlık alanında en ileri olan Türk devletidir.
- ✓ Mutlak egemenlik haklarını hükümdar kullanır. Ancak, I.Ahmet dönemine kadar veraset yasası belirgin değildir.
- ✓ Şeriat hukuku ile yönetildiğinden teokratik, mutlak egemenlik haklarını hükümdar kullandığından monarşik devlet yapısı görülür.
- ✓ Fetih temeline dayandığından askeri; etnik yapı çeşitli olduğundan çok uluslu bir imparatorluktur. Ancak sömürgeci olmamıştır.

OSMANLI DEVLETİ'NİN KISA ZAMANDA BÜYÜMESİNİN SEBEPLERİ

- ✓ Merkeziyetçi bir devlet anlayışına sahip olması (Ülke diğer Türk devletlerinden farklı olarak hanedan üyeleri arasında bölünmemiştir.)
- ✓ Bir UC BEYLİĞİ olması (Gaza sebebiyle diğer beyliklerden destek görmüştür, beylikler arasındaki mücadeleye başlangıçta katılmamıştır.)
- ✓ Bizansın (tahta kavgaları vb.),Balkanların (mezhep çatışmaları vb) ve Anadolu'nun (beyliklerin mücadelesi vb.)karışıklık içinde bulunması.
- ✓ Sürekli doğudan gelen Türkmen göçleriyle nüfusunun ve askeri gücünün artması

- ✓ Osmanlı Devlet adamlarının yetenekli olması (ehliyet ve liyâkat prensibi)
- ✓ Fethedilen yerlerde Türkleştirme politikasının izlenmesi
- ✓ Başlangıçta Anadolu beylikleri ile mücadele etmemeleri
- ✓ Ahilerin, şeyhlerin, erenlerin desteğini almaları.
- ✓ Takip ettikleri mükemmel İSKAN siyaseti (istimalet politikası-yerleştirme siyaseti)
- ✓ İngiltere ile Fransa arasında yapılan Yüzyıl Savaşları (1337-1453) 'nın etkisi,

Ahi Teşkilâtı : Ahilik, 12. ve 13. yy'da Anadolu'da İslâmi kurallar çerçevesinde, sosyal dayanışmayı ve üretimde kontrolü sağlayan esnaf meslek örgütüdür. Her meslek ve sanat örgütlenmesinin kendi içinde küçükten büyüğe doğru sıralanması sonucunda Ahi teşkilâtı oluşmuştur. Ahilik teşkilâtının sağladığı yararlar şunlardır;

- Cihad anlayışının yaygınlaşması,
- Anadolu'nun Türkleşmesi,
- Zaviyeler kurarak sınırların ve yolların güvenliğinin sağlanması,
- Haksız rekabeti önleyerek halkın korunmasını sağlamıştır.

OSMANLI SİYASİ TARİHİNİN DÖNEMLERE AYRILMASI

a. KURULUŞ DÖNEMİ	(1299–1453)	Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu - İstanbul'un Fethi
b. YÜKSELME DÖNEMİ	(1453–1579)	İstanbul'un Fethi - Sokullu'nun Ölümü
c. DURAKLAMA DÖNEMİ	(1579–1699)	Sokullu'nun Ölümü - Karlofça Antlaşması
d. GERİLEME DÖNEMİ	(1699–1792)	Karlofça Antlaşması- Yaş Antlaşması
e. DAĞILMA-YIKILIŞ DÖNEMİ	(1792–1922)	Yaş Antlaşması-Saltanatın kaldırılması

KURULUŞ DEVRİ (1299–1453)

KURULUŞ DEVRİ HÜKÜMDARLARI

1) I.Osman	(1281–1326)
2) Orhan Bey	(1326–1362)
3) I.Murat (Hüdavendigar)	(1362–1389)
4) I.Bayezid (Yıldırım)	(1389–1402)
5) I.Mehmet (Çelebi)	(1413–1421)
6) II.Murat	(1421–1451)
7) II.Mehmet(Fatih) in ilk iki yılı	(1451–1453...)

Osmanlı Devleti'nin devlet teşkilatlanması açısından Kuruluş Döneminde izlediği sevir:

- Ertuğrul Gazi → Aşiret yapısı
- Osman Gazi → Aşiret'ten Beyliğe geçiş dönemi
- Orhan Gazi → Beylikten Devlet'e geçiş dönemi
- I. Murat → Devlet teşkilatlanmasının tamamlanması
- Fatih S. Mehmet → Mutlak Merkeziyetçi İmparatorluk halini alış dönemi.

OSMAN BEY DÖNEMİ (1281–1326)

DÖNEMİN ÖNEMLİ OLAYLARI

Osman Bey, babası Ertuğrul Gazi'nin 1281'de vefat etmesi üzerine Osmanoğulları Beyliği'nin başına geçmiştir. Beyliğin ilk devirlerinde Kastamonu Uc beyliklerinden Çobanoğulları'na bağlı bir sancak beyi durumunda idi

1. Karacahisar'ı (1288) Bizans'tan almış, bu başarısından dolayı Türkiye Selçuklu Sultanı tarafından Uc beyliğine atanmıştır.
2. Bilecik, Yarhisar'ı fethetti (1298).
3. Köprühisar ve Yenişehir'i fethetti (1300)

NOT: Yenişehir'i devletin merkezi yaptı.

ACIKLAMA: Yapılan bu fetihler sonunda Bizans'ın Bursa ile İznik arasındaki kara ulaşımı kontrol altına alındı.

4. Bizans Tekfurlarını 1302 tarihinde **KOYUNHİSAR (BAFEON) SAVAŞI** ile yendi.

Koyunhisar Savaşı'nın sebebi: Osmanlıların İzmit'i kuşatması üzerine Bizans imparatorunun Bizans Tekfurları ile anlaşarak Osmanlılar üzerine yürütmesi.

Sonucu: Mudanya fethedilmiş, Bursa kuşatılmıştır.

Önemi: 1302 Koyunhisar Savaşı, Bizans ile Osmanlı Devleti arasındaki ilk savaştır.

DEVLET TEŞKİLATI ALANINDAKİ GELİŞMELER

- ✓ Devlet aşiretten beylik konumuna geçmiştir.
- ✓ İlk Osmanlı parası (bakır para) basılmıştır.
- ✓ İlk Kadı atandı. İlk Kadı Dursun Fakih'tir.
- ✓ İlk Osmanlı vergisi (Pazar vergisi=bac) uygulanmıştır.

Osman Bey, babası Ertuğrul Gazi'den AŞİRET REİSLİĞİ devralmış, oğluna bir UÇ BEYLİĞİ bırakmıştır.

OSMAN BEY DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAC ÖNEMLİ NOT

- İLK Osmanlı Padişahı OSMAN BEY (1281-1326)'dir.
- Osmanlıların İLK Başkenti SÖĞÜT'dür. Daha sonra Yenişehir, Bursa, Edirne ve İstanbul
- Osmanlı tarihinde ilk savaş, 1284 yılında Bizans tekfurlarıyla yapılan Ermeni Beli savaşıdır.
- Osman Beyin ele geçirdiği ilk kale Kolca Hisar Kalesi'dir (1285).
- Osman Beyin ilk askeri anlaşması 1306 yılında Ulubad Tekfuru ile yapılan anlaşmadır.
- İlk fethedilen ada, 1308 yılında alınan İmralı Adası'dır.
- İLK Osmanlı parası (bakır para) Osman Bey döneminde bastırılmıştır.
- Osmanlıda İLK KADI Osman Bey döneminde atanan Dursun Fakih'tir.
- İLK Osmanlı vergisi (Pazar vergisi=bac) Osman Bey uygulanmıştır.
- Osmanlılarda İLK maden işletmeciliği Bilecik'in fethiyle Osman Bey döneminde başlamıştır.

ORHAN BEY DÖNEMİ (1326–1362)

DÖNEMİN ÖNEMLİ OLAYLARI

1)	Bursa alındı (1326), başkent yapıldı.
2)	Maltepe (Palekanon) Savaşı (1329) yapıldı.
3)	İznik (1331) ve Kocaeli (İzmit-1337) fethedildi.
4)	Karesioğulları Beyliği Osmanlılara katıldı. (1345)
5)	Rumeli'ye geçildi (1353)-Çimpe Kalesi'nin alınması

1) Bursa'nın Fethi (1326): Osman Gazi döneminde başlayan kuşatma, tekfurun şehri teslimiyle son buldu. (1326). Böylece;

- 1) Beyliğin merkezi Yenişehir'den Bursa'ya taşındı.
- 2) Anadolu'daki Moğol idaresine olan şekli bağlılık tamamen koptu.
- 3) Böylece Osmanlılar, bir Uc beyliğinden başkenti, sınırları ve yerleşik hayatı olan gerçek bir devlete dönüşmeye başladı.

2) Maltepe (Palekanon) Savaşı (1329)

Sebebi: Osmanlıların Kocaeli Yarımadasındaki fetihleri ve İznik'i kuşatmaları.

Savaş: Bizans imparatoru III. Andrianos ile Osmanlı hükümdarı Orhan Bey arasında yapıldı (1329). Yenilen Bizans imparatoru İstanbul'a kaçtı.

Sonuçları ve Önemi:

- 1- O güne kadar dikkat çekmeyen Osmanlılar ön plana çıktı.
- 2- Bizans Anadolu'daki askeri direnişlere ve Bizans şehirlerine yardımdan vazgeçti.

3) İznik (1331) ve Gemlik'in (1333) Fethi: Maltepe Savaşı'ndan sonra İznik fethedildi, bu arada zahire ambarı konumundaki Gemlik'te alındı.

4) **İzmit'in Fethi (1337):** İzmit'in fethi ile Kocaeli yarımadasının tamamı Osmanlıların eline geçti. *İzmit'in fethiyle Bizans'ın Anadolu'daki varlığı sona ermiştir.*

5) **Karesioğulları Beyliğinin Alınması (1345):** Karesi Bey'in ölümüyle, oğulları arasındaki taht kavgasından yararlanan Orhan Bey Balıkesir çevresine sahip olan bu beyliği Osmanlı sınırlarına kattı.

Sonuçları:

- 1- Osmanlılar Karesi topraklarına sahip olarak, Marmara kıyılarına ve Çanakkale boğazına ulaştılar.
- 2- Osmanlılar Karesi donanmasına sahip oldular.
- 3- Hacı İlbey, Evrenus Bey, Ece Halil gibi değerli Karesi komutanları Osmanlı hizmeti girdiler.
- 4- Karesi oğullarının Balıkesir, Manyas ve Kapıdağı gibi şehirleri alındı.

Önemi: Karesioğulları beyliğinin Osmanlılara katılmasıyla Anadolu Türk birliğini sağlama yolunda ilk adım atılmıştır.

NOT: Osmanlı Devleti'ne katılan ilk beylik Karesioğulları'dır. Ankara Savaşı'ndan sonra tekrar kurulmamıştır

Osmanlılara kendi isteği ile katılan beylikler	Karesioğulları(1345),Germiyanogulları
Osmanlılara ilk katılan beylik---son beylik	Karesioğulları(1345)—Ramazanoğulları(1515)
Osmanlılara savaşarak katılan son beylik	Dulkadiroğulları(1515-Turnadağ Savaşı)
Osmanlıları en çok uğraştıran beylik	Karamanoğulları (1487'de yıkıldı)

6) **Ankara'nın Alınması (1345):** Alaattin Eratna'nın ölümü ile başlayan iç karışıklıklar sonucu beyliğin en batı ucundaki Ankara'yı oğlu Süleyman Paşa aldı (1345).

7) **Rumeli'ye Geçiş (1353) ve Rumeli'deki Fetihler:**

Rumeli'ye Geçisi Kolaylaştıran Sebepler:

- ⇒ Osmanlıların Karesi topraklarına ve donanmasına sahip olması.
- ⇒ Osmanlıların Hristiyanlara ait topraklara sahip olma ideali (Gaza).
- ⇒ Türkmenlere yurt bulma ihtiyacı.
- ⇒ Bizans'ın Balkan milletlerine karşı Orhan Beyden yardım istemesi.

OLAY: Bizans İmparatoru **Kantakuzen**, Yuannis'in Sırp ve Bulgar desteğine karşı imparator olmak için önce Aydınoğlu Umur Bey'den sonra da Orhan Bey'den yardım istedi. Edirne'yi kuşatan Sırp ve Bulgarlara karşı Orhan Bey,oğlu **Süleyman Paşa'yı** yardıma gönderdi. Edirne'yi kuşatan Sırp ve Bulgarları yenen Süleyman Paşa'nın yardımlarına karşılık Bizans Gelibolu Yarımadası'ndaki **ÇİMPE KALESİ**'ni Osmanlılara verdi(1353).

NOT: Osmanlıların Rumeli'de elde ettiği ilk toprak parçası olan Gelibolu yarımadasındaki Çimpe kalesidir. Bu kale Osmanlıların Balkanlardaki fetihleri için önemli bir askeri üs olmuştur. Süleyman Paşa, Gelibolu Fatihisi olarak bilinir.

Orhan bey'in oğlu Süleyman Paşa Gelibolu'yu ele geçirerek Keşan, Malkara, Tekirdağ, Çorlu ve Lüleburgaz'ı fethetmiştir. Süleyman Paşa'nın ölümü ile fetihler iki yıl durakladı. Türkmenler bu bölgeye yerleştirildi.

ORHAN BEY DEVRİNDE DEVLET TEŞKİLATINDAKİ GELİŞMELER

D: divan V: vezirlik M: medrese D: düzenli ordu V: vakıf	} Sıfresi : DEVEMEDEVA
--	-------------------------------

1. İlk divan teşkilatı kuruldu. İlk vezirlik makamı oluşturuldu. **İlk vezir:** Orhan Bey'in kardeşi Alaaddin Ali Paşa'dır.
2. YAYA ve MÜSELLEM adıyla ilk düzenli ordular oluşturuldu.
3. İznik'te ilk Osmanlı medresesi olan Orhaniye Medresesi kuruldu(1331). **İlk müderris:** Kayserili Davud b.Mahmud
4. İlk donanma oluşturuldu.
5. İlk vakıf örgütü oluşturuldu.
6. Karamürsel'de ilk tersane kuruldu.

Orhan Gazi Dönemini devlet teşkilatlanması açısından genel olarak "BEYLİKTEN DEVLETE GEÇİŞ DÖNEMİ" olarak nitelendirebiliriz.

ÖNEMLİ NOT: 1336'da İlhanlılara ödenen vergi kesilerek devlet tam bağımsızlığa kavuştu.

OSMANLILARIN RUMELİ'DEKİ İSKÂN SİYASETİ (İstimalet-verleştirme politikası)

- ⇒ Fethedilen bölgelere Anadolu'dan Türk göçmenler yerleştirildi. Bundaki amaç göçmenleri yerleşik hayata zorlamak ve fethedilen yerlerin Türkleşmesini sağlamaktır. Bu göç gönüllü ve sürgün olmak üzere iki şekilde gerçekleştirildi.
- ⇒ Göçmenler, iskân yerlerine yakın bölgelerden seçilirdi. İklim şartlarının aynı olmasına dikkat edilirdi. Böylece halkın yeni yere uyumu daha kolay olurdu.
- ⇒ Göçmen aileler seçilirken özellikle anlaşmazlık içinde olan ailelerden birisi seçilirdi. Bundaki amaç kan davalarını engellemektir.
- ⇒ Göç eden ailelere toprak verilir ve bir süre vergi alınmazdı. Göç edenler yeni yerleşim yerlerini terk edemezlerdi.
- ⇒ Fethedilen yerlerdeki yerli halktan ayaklanma çıkarma ihtimali olanlar başka yerlere göç ettirilirdi.
- ⇒ Bir yerden göçmen alınırken o yerin üretim ve düzeninin bozulmamasına dikkat edilirdi.

İskân (istimalet) sisteminin amacı: Fethedilen yerlerde Türk nüfusunu arttırmak ve Türk kültürünü yaymaktır.

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de takip ettiği iskân siyasetinin sonuçları:

- ✓ Göçebe Türklerin yerleşik hayata geçmeleri sağlandı..
- ✓ Fethedilen yerlere Türklerin yerleşmesi sağlanarak o bölgenin elde tutulması kolaylaştı.
- ✓ Fethedilen yerlere Türk-İslam kültürü yayıldı.
- ✓ Gayrimüslim halka hoşgörülü bir tavır sergilenerek Osmanlıya bağlılıkları sağlandı.

ORHAN BEY DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAÇ ÖNEMLİ NOT

- Osmanlılarda İLK defa Beylikten Devlete geçiş ORHAN BEY (1326-1362) zamanında olmuştur.
- İLK Osmanlı veziri Orhan Bey'in kardeşi ALLADDİN ALİ PAŞA dır.
- İLK vakfı ORHAN BEY kurdu.
- İLK KAPİTÜLASYONLAR Orhan bey döneminde RAGUZA CUMHURİYETİ'ne verildi.
- İLK düzenli ordu olan YAYA ve MÜSELLEM ORHAN BEY zamanında kuruldu.(1328)
- İlk barış anlaşması, 1330 yılında Orhan Bey ile Bizans İmparatoru Üçüncü Andronikos arasında imzalanmıştır.
- İLK Medrese İZNİK'te ORHAN BEY tarafından kurulan Süleyman Paşa Medresesi'dir(1331).
- İlk Osmanlı MÜDERRİSİ,Süleyman Paşa Medresesi'nde görev yapan Davud b.Mahmud (Davud-ı Kayserî)dur.
- Rumeli'ye geçiş İLK defa Orhan Bey döneminde 1353'te gerçekleşmiştir.
- Osmanlıların Rumeli'deki ilk toprak parçası ve İLK askeri üssü ÇİMPE KALESİ'dir.
- Osmanlılara katılan İLK beylik KARESİOĞULLARI BEYLİĞİ dir.(1345)

I.MURAT (HÜDAVENDİGAR) DÖNEMİ (1362–1389)

ANADOLU'DA GELİŞMELER

1. **Ankara'nın yeniden alınması (1362)**
2. **Oğlu Yıldırım Bayezid'i Germiyanoglu Süleyman Bey'in kızıyla evlendirerek onlardan Kütahya, Emet,Tavşanlı, Simav ve dolayları çeviz olarak alındı.**
3. **Hamitoğullarından Eğridir ve çevresi satın alındı.**
4. **Karaman Beyi Alaaddin Ali Beyle kızını evlendirerek dostluk kurmaya çalıştı. Ancak Karamanoğullarının düşmanca tavırlarını sürdürmeleri üzerine harekete geçerek, Karamanoğullarını yendi. Alaaddin Ali Bey'i affederek barış yaptı.**

1. Ankara'nın Yeniden Alınması (1362)

Orhan Beyin ölümü ve I.Murat'ın tahta geçmesini fırsat bilerek Eratna beyinin Karamanoğullarının teşviki ile Ankara'yı kendi hakimiyetine alması üzerine I.Murat'ın ilk işi, Ankara'yı **Eratna Beyliğinden** yani Ahilerden geri almak olmuştur.

2. Germiyanogulları İle Akrabalık (1381):

Karamanoğulları ile savaştığı için zor durumda kalan Germiyanoglu Süleyman Bey Osmanlı Devleti'nin yardımını sağlayabilmek için kızı Devlet Hatun'u Şehzade Beyazid'e verdi.**Çeviz** olarak da **Kütahya, Emet,Tavşanlı, Simav**'ı Osmanlılara verdi.Bu yerlerin Osmanlıların idaresine girmesi ile Osmanlılar ile Hamitoğulları sınır komşusu oldular.

3. Hamitoğullarından Toprak Satın Alınması (1381):

Karamanoğulları ile sınır anlaşmazlığı yanında Osmanlılar ile anlaşamayacağını anlayan Hamitoğulları I.Murat'ın teklifi ile **Akşehir, Beyşehir, Karaağaç, Yalvaç, Isparta, Seydişehir ve Eğirdir** gibi şehirlerini Osmanlılara **sattılar**.

4. Karamanoğulları İle Akrabalık ve Mücadele:

Karamanoğulları kendilerini Anadolu Selçuklu Devleti'nin mirasçısı iddiasında bulunarak Osmanlıların Anadolu'da ilerlemesine karşı koymakta idiler. Osmanlı-Karaman rekabeti Osmanlıların Eratna Beyliğinden Ankara'yı alması ile başlamıştır.I.Murat çatışmaya girmek için kızı Nefise Sultan'ı,Karamanoğlu Beyi Alaadin Ali Bey ile evlendirdi.Böylece rahatça Rumeli fetihlerine devam edecekti.Ancak Sırbistan, Venedik ve Papalık'ın tahriki ile Alaadin Ali Bey,1386'da Osmanlıların elindeki Hamitoğulları toprakları almak isteyerek harekete geçti.

Anadolu'daki prestijini korumak ve arkasını sağlama almak isteyen I.Murat, Sırp Kralı Lazar'ın oluşturduğu tehlikeyi bir yana bırakarak süratle Anadolu'ya geldi ve Karaman toprağına girerek Ali Beyi yendi(1387) ve Konya kalesini kuşattı. Alaadin Ali Beyin barış isteğini I. Murat kabul etti. Böylece Karamanoğulları Osmanlıların üstünlüğünü kabul etti .

NOT: Karamanoğulları ile ilk mücadele bu olayla başlamıştır.(1387) Bu olay, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren özenle takip ettiği "Beyliklerle dost geçinme politikası"nı terk ettiği ilk hadise olması bakımından önem taşır.

BALKANLAR'DA GELİŞMELER

- ❖ Sazlıdere Savaşı (1362) ve Edirne ile Filibe'nin Fethi,
- ❖ Sırpsındığı Savaşı (1364)
- ❖ Çirmen Savaşı (1371-Sırp'larla yapılan bu savaşı Osmanlılar kazandı.)
- ❖ I. Kosova Savaşı (1389)

1) Sazlıdere Savaşı (1362)

Taraflar: Osmanlı X Bizans + Bulgar ittifak güçleri

Sebebi: Osmanlıların Edirne'yi fethetmek istemesi.

Sonuç: 1- Edirne alındı. 2- Bizans'ın Bulgar ve Sırp'larla olan bağlantısı kesildi. 3-Balkanlarda fetih yolları açıldı. 4-Gümölcine ve Filibe alınarak Çatalca'ya kadar ulaşıldı.

Edirne'nin Fethinin Önemi: 1-)Edirne'nin fethi ile burası devletin yeni başkenti(payitaht) oldu. 2-) Sırp ve Bulgarların Bizans'la bağlantısı kesildi.

2) Sırp Sındığı Savaşı (1364)

Sebepleri: Edirne ve Filibe'nin Osmanlıların eline geçmesi Sırp ve Bulgarları rahatsız etmiş, bunların papaya başvurmaları üzerine **Sırp, Bulgar, Macar, Eflak-Boğdan ve Bosnalılar** gibi Balkan Devletlerinden oluşan ve komutanlığını **Sırp kralı I. Layoş**'un yaptığı bir Haçlı ordusu kurulmuştur.

Savaş: Haçlı Ordusunu, **Hacı İlbeyi** komutasındaki bir akıncı birliği ani bir baskın sonucu yok etmiştir.

Sonuçları:

- Bu zaferle Balkan Devletleri üzerindeki Macarların etkisi kırılmış, Türklerin Balkanlardaki ilerlemeleri hız kazanmıştır.
- Tuna nehrine kadar olan yerler Türklerin eline geçmiştir.
- Bulgar Krallığı, Osmanlılara bağlandı.
- Zaferden sonra Edirne başkent yapılmıştır.

Önemi: **1364 Sırp Sındığı Savaşı Osmanlıların Balkanlarda haçlılar ile yaptığı ilk savaştır.**

3) Çirmen Savaşı (1371)

Sebepleri: 1-Türkleri Balkanlardan atmak 2-Bulgar krallığının Osmanlı hâkimiyetinden kurtulmak istemesi.3-Osmanlıların Makedonya'yı ele geçirmek istemesi.

Savaş: Makedonya bölgesini almakla görevlendirilen EVRANOS BEY'e karşı Sırp birleştiler. **Çirmen Savaşı** ile düşmanı yenilgiye uğrattı

Sonuçları: **1-Makedonya'nın yolu Osmanlı'ya açıldı.2-** Sırp kralı Osmanlı hakimiyetini tanıdı. **3-** Bundan sonraki fetihlerle Batı Trakya ve Makedonya'nın bir kısmı alındı. Evranos Bey'e bağlı akıncı kuvvetleri Kavala, Drama, Serez ve Selanik gibi şehirler aldılar.

4) Ploşnik Yenilgisi (1388)

Osmanlıların Anadolu'da Karamanoğulları ile mücadelesini fırsat bilen Haçlı ordusu, Morova kıyısındaki **Ploşnik**'te Osmanlı ordusunu bozguna uğrattılar.(1388).Bunun üzerine **Timurtaş Paşa**, Güney Sırbistan'ı terk edip Niş'e kadar çekildi.

Önemi ve Sonuçları:

- Ploşnik bozgunu Hristiyanların Türklere karşı kazandığı ilk büyük zaferdir. Ploşnik Bozgunu I.Kosova Savaşı'nın sebebidir.
- Sırp Kralı Lazar, bu zaferle büyük bir üstünlük kazandı ve Osmanlılara karşı Balkanlarda bir ittifak kurmaya çalıştı.

5) I. Kosova Savaşı (1389)

Sebepleri:

- Sultan Murat'ın Anadolu'da Karamanoğulları ile uğraşmasını fırsat bilmeleri,
- Ploşnik bozgunu sonucu Osmanlıların Balkanlarda ilerleyişini durdurmak için Sırp Kralı LAZAR'ın öncülüğünde Haçlı Ordusunun kurulması.

Sonuçları:

- I. Murat komutasındaki Osmanlı Ordusunun zaferiyle sonuçlandı. I. Murat şehit oldu, yerine oğlu Yıldırım Bayezid geçti.
- Tuna'ya kadar topraklar Osmanlıların eline geçti.
- Osmanlıların karşısında güç olarak sadece Macar kralı kaldı.
- Osmanlı Devleti ilk kez bu savaşta sesinden yaralanmak ve düşmanı korkutmak için top kullandı.
- Türklerin İslam dünyasındaki önemi arttı.

Önemi:

1. **1389 I.Kosova Savaşı,Haçlılar ile yapılan ilk büyük meydan savaşıdır.**
2. **Anadolu beylikleri ilk kez bu savaşta Osmanlı ordusuna yardımcı kuvvet yollamışlardır.**

I. MURAT DÖNEMİNDE DEVLET TEŞKİLATINDAKİ GELİŞMELER

- 1- Divan teşkilatı sistemli ve sürekli hale getirildi.
- 2- Yeniçeri ocağının temeli olan Acemioglanlar ocağı, **Kapıkulu Ocakları** kuruldu. İlk kez **Pençik Sistemi** uygulanmıştır.

Pençik ; ordunun asker ihtiyacının savaş esirlerinden karşılanması ile ilgili bir sistemdir.

- 3- Defterdarlık,kazaskerlik ve veziriazamlık makamları oluşturulmuştur. **İlk kazasker Çandarlı Kara Halil Paşa; ilk veziriazam Lala Şahin Paşa'dır.**
- 4- Veraset sisteminde değişiklik yapıldı. "Devlet hükümdar ve çocuklarının ortak mah" sayıldı.
- 5- İlk defa **Tımar Sistemi** uygulandı (Rumeli'de)
- 6- I. Murat "**Sultan**" unvanını kullanan ilk Osmanlı Padişahıdır.
- 7- Balkanlarda fethedilen toprakların yönetimini kolaylaştırmak amacıyla merkezi **Manastır** olmak üzere **RUMELİ BEYLERBEYLİĞİ** kurulmuştur. **Lala Şahin Paşa ilk Beylerbeyi** oldu.
- 8- 1365'de Dubrovnik (Ragusa) ile ilk milletler arası antlaşma imzalandı.

I.Murat döneminde Osmanlılar.teşkilatlanmasını tamamlayarak tam bir devlet haline gelmiştir

SULTAN I. MURAT DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAC ÖNEMLİ NOT

- Topçu birliği İLK defa I.MURAT zamanında kuruldu.
- Karamanoğulları ile İLK savaşı I.MURAT yaptı(1387)
- Osmanlı padişahların SULTAN ünvanını İLK kullanan I.MURAT olmuştur.Türk tarihinde ise ilk kez Gazneli Mahmud kullanmıştır.
- Top İLK defa I. KOSOVA SAVAŞI 'nda kullanıldı.(sesinden yararlanmak amacıyla)
- Savaş alanında şehit düşen İLK Padişah I. MURAT olmuştur (**1389-I.Kosova Savaşı'nda Sırp kralı Lazar'ın kayınbiraderi olan Miloş Ubiliç tarafından**).
- İLK Osmanlı-Haçlı savaşı **SIRPSINDIĞI SAVAŞI'dır.(1364)**
- İLK BEYLERBEYİ Lala Şahin Paşa olup,I.Murat döneminde Rumeli Beylerbeyidir.
- İLK KAZASKER I.Murat döneminde atanan Bursa kadısı Candarlı Kara Halil'dir.
- İLK YENİÇERİ OCAĞI I.Murat zamanında kuruldu(1362).
- İLK DEVŞİRME(toplama) sistemi I.Murat döneminde uygulanmıştır.

I. BAYEZİT(YILDIRIM)DÖNEMİ (1389–1402)

DÖNEMİN ÖNEMLİ OLAYLARI

- ❖ Niğbolu Savaşı (25 Eylül 1396)
- ❖ Anadolu'da Türk Birliğinin Sağlanması
- ❖ İstanbul Kuşatmaları (ilki 1391,1400'e kadar toplam 4 kez kuşatıldı)
- ❖ Ankara Savaşı (1402)

1) Niğbolu Savaşı (25 Eylül 1396)

Sebepleri:

- Kuşatma altında bulunan Bizans'ın Avrupa'dan yardım istemesi,
- Macarlar'ın Osmanlıların Balkanlar'daki ilerleyişi karşısında papadan yardım istemesi.

Savaş: Avrupa Devletlerinin ordularından oluşan (Macar, Fransız, Alman, İngiliz, Polonya, Venedik ve diğerleri)Haçlı ordusunun Niğbolu kalesini kuşatması üzerine, Yıldırım Bayezid İstanbul kuşatmasını kaldırarak, Niğbolu önlerinde Haçlı ordusunu yendi.

Sonuçları:

- Bu zaferden sonra Bulgaristan tamamen Türk topraklarına katıldı.
- Bu zafer Anadolu Türk Birliğinin sağlanmasında da etkili oldu.
- Mısır'daki Memlük Halifesi tarafından Yıldırım Bayezid'e "*Rum Diyarının Sultanı*" (*Sultan-ı İklîm-i Rum*) unvanı verildi.

2) Anadolu'da Türk Birliğinin Sağlanması

Yıldırım Bayezid, Anadolu birliğini sağlamak için iki sefer düzenledi. *Bu seferler sonucunda:*

- Batı Anadolu'daki beyliklerden **Germiyan, Aydın, Saruhan, Menteşe,Hamitoğulları,Candaroğulları** son verildi.
- Kadı Burhanettin Beyliği ile yapılan 1392 tarihli **KIRKDİLİM SAVAŞI** 'nda Osmanlı kuvvetleri yenildi.Şehzade Ertuğrul şehit oldu. Kadı Burhaneddin'in Akkoyunlu Devletiyle yaptığı savaşta ölmesi üzerine bu beyliğin toprakları da Osmanlılara katıldı.
- 1397 yılında yapılan **AKÇAY SAVAŞI**'nı Osmanlıların kazanmasıyla **Karamanoğulları** Beyliği Osmanlı topraklarına katıldı. (ancak bu beyliğe kesin olarak 1487'de II.Bayezid döneminde son verilmiştir..)
- **Dulkadiroğulları Beyliği** Osmanlılara bağlandı.(bu beylik 1515 Turnadağ Savaşı ile kesin olarak ortadan kaldırılmış ve Anadolu Türk siyasi birliği kesin olarak sağlanmıştır.)

NOT : Yıldırım Bayezid döneminde bu gelişmeler üzerine Anadolu'da denetimi kolaylaştırmak amacıyla **Kütahya** merkezli **ANADOLU BEYLERBEYLİĞİ** kurulmuştur.

3) İstanbul Kuşatmaları

Yıldırım Bayezid 1391-1400 yılları arasında İstanbul'u 4 kez kuşatmış, bu kuşatmalar sırasında Bizans'a Karadeniz'den gelecek yardımı engellemek için boğazın Anadolu yakasına **Anadolu Hisarını (Güzelcehisar)** yaptırdı.(1397)

❖ İlk İstanbul Kuşatması - 1391

Sebepler: Yıldırım Bayezid, Bizans imparatoru Manuel'den İstanbul'da bir Türk mahallesi kurulmasını, bir cami yapılmasını ve Osmanlılara ödenen verginin artırılmasını istedi, imparator bu istekleri kabul etmeyince İstanbul'u kuşattı.

Sonuç: İmparator Yıldırım Bayezid'in isteklerini kabul edince kuşatma kaldırıldı.

Önemi: Osmanlıların ilk İstanbul kuşatmasıdır(1391).Yıldırım Bayezid döneminde 1391-1400 yılları arasında İstanbul tam 4 kez kuşatılmıştır.

*Yıldırım Bayezid,İstanbul'u kuşatan ilk Osmanlı padişahıdır.

İstanbul kuşatmalarının başarısız olma sebepleri:

- Karamanoğullarının problem çıkarması
- Haçlı Saldırıları (Niğbolu)
- Timur tehlikesi

Osmanlı-Bizans Antlaşması:

Yıldırım Timur tehlikesinin belirmesi üzerine Bizans ile anlaşma imzalayarak 4. kuşatmayı kaldırdı. Bu antlaşmaya göre:

- *İstanbul'da Türk mahallesi kurulacak ve bir cami yapılacak.
- *Türkler ticaret amacıyla serbestçe İstanbul'a girebilecek.
- *İstanbul'da Türklerin davalarına bakmak için kadı bulunacak.
- *Bizans Osmanlı Devletine vergi verecek.

4) ANKARA SAVAŞI (1402)

15. yüzyıl başlarında Osmanlılar doğuda Memluk ve Timur Devletiyle komşu olmuşlardı. Timur Çağatay Hanlığına son vererek büyük bir devlet kurmuş, Altınorda devletinin parçalanmasına yol açmış, İran,İrak ve kuzey Hindistan'ı topraklarına katıp, 1400 yılından itibaren Osmanlı topraklarına saldırmaya başlamıştı.

Sebepleri:

- Yıldırım tarafından toprakları alınan Anadolu Beylerinin Timur'a sığınarak, onu kışkırtmaları.
- İki Türk hükümdarının da cihan hakimiyeti ideali.
- Timur tarafından toprakları ellerinden alınan Irak hükümdarı Celayıroğlu Ahmet ile Karakoyunlu hükümdarı Kara Yülük Osman'ın Yıldırım'a sığınmaları,Timur'a karşı Yıldırım Bayezid'i kışkırtmaları.
- Timur'un Çin'e yapacağı sefer öncesinde arkasında güçlü bir devlet bırakmak istemeyişi.
- Timur'un Osmanlı'dan kabul edilemez istekleri.
- Osmanlıların Balkanlarda ilerlemesinden endişelenen Papa'nın Osmanlılara karşı Timur'u kışkırtması.

NOT: Timur Yıldırım Bayezit'dan Anadolu Beylerinin topraklarını iade etmesini, **Celayıroğlu Ahmet** ve **Kara Yülük Osman**'ın kendisine teslim edilmesini, Osmanlı Devleti'nin kendisine bağlılığını bildirmesini istemişti.

Savaş: İki ordu arasında savaş, Ankara'da Çubuk ovasında yapıldı. **Karatatarlar**'ın ve Anadolu beylikleri askerlerinin saf değiştirmesi Osmanlı ordusunun savaşı kaybetmesine ve Yıldırım Bayezid'in esir düşmesine neden oldu.

Sonuçları:

- İlk ve son kez bir Osmanlı padişahı savaşta esir düştü (Yıldırım Bayezid)
- Osmanlı Devleti, 11 yıl sürecek (1402-1413) **Fetret** (kargaşa, buhran, bunalım vb.) **devrine** girdi.
- Timur'un yardımıyla Anadolu beyliklerinin yeniden kurulmasıyla Anadolu Türk siyasi birliği bozulmuştur. (Karesi ve Kadı Burhaneddin beylikleri hariç)
- Balkanlar'da Osmanlı ilerleyişi bir süre durdu, hatta bazı topraklar kaybedildi.
- İstanbul'un fethi 50 yıl gecikti.

YILDIRIM BAYEZİD DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAC ÖNEMLİ NOT

- İstanbul'u kuşatan İLK Osmanlı padişahı YILDIRIM BAYEZİD'dir. (1391)
- İLK büyük Osmanlı tersanesi Yıldırım Bayezit tarafından Gelibolu'da yapıldı
- Anadolu Türk Birliği İLK defa YILDIRIM BAYEZİD tarafından kuruldu. Son olarak ise; Yavuz Sultan Selim döneminde 1515'te Turnadağ Savaşı ile olmuştur.
- Osmanlılara Orta Avrupa'nın kapıları İLK defa NİĞBOLU ZAFERİ ile açıldı. (1396)
- Anadolu Türk Birliği İLK defa Ankara Savaşı SONUNDA BOZULDU. (1402)
- Osmanlılarda İLK taht kavgaları FETRET DEVRİ'nde oldu. (1402-1413)
- İLK cülus bahşişi Yıldırım Bayezid tarafından 1389 tarihinde I. Kosova Savaşı sonrası tahta çıktığında dağıtılmıştır.

OSMANLI DEVLETİ'NDE FETRET DEVRİ (1402-1413)

Timur'un asıl amacı kendisine rakip olabilecek büyük bir Osmanlı Devleti'nin oluşmasını engellemektir. Bu nedenle savaşı kazandıktan sonra Anadolu Beylerinin topraklarını geri vererek, Anadolu Türk birliğini parçaladı. Osmanlı ülkesini Yıldırım'ın oğullarına bıraktı.

Timur'un Anadolu'dan çekilmesinden sonra Yıldırım Bayezid'in 4 oğlu arasında başlayan ve 11 yıl süren taht kavgası dönemine Osmanlı Tarihinde **FETRET DEVRİ** denir. Fetret Döneminde Yıldırım Bayezit'in oğulları **Musa, Süleyman, İsa** ve **Mehmet Çelebiler** iktidar mücadelesine giriştiler. Musa ve Mehmed Çelebiler arasındaki mücadele **5 Temmuz 1413'te Çamurluova Savaşı**'na kadar devam etmiş ve bu savaşı kazanan Çelebi Mehmed, 5. Osmanlı padişahı olmuştur. Günümüz Bulgaristan-Sofya çevresinde bulunan Çamurluova'da kardeşine yenilen Musa Çelebi, Eflâk taraflarına kaçarken yakalanmış ve idâm edilip cenazesi Bursa'ya götürülmüştür. Musa Çelebi'nin Trakya'daki saltanatı iki buçuk yıl kadar devam etmiş ve onun tasfiyesiyle 10 sene, 11 ay, 8 gün süren "Fetret Devri" sona ermiştir.

NOT : Fetret döneminde Rumeli'de Osmanlı yönetimine karşı önemli bir ayaklanma olmamıştır. Aynı zamanda Osmanlı Devleti bu dönemde ciddi bir toprak kaybına uğramamıştır. **Bunun sebepleri:**

- Balkanlardaki adaletli ve hoşgörülü yönetim,
- Uç beylerinin başarılı çalışmaları,
- Avrupa'daki Yüzyıl Savaşları (1337-1453)'nin devam etmesi,
- Niğbolu Zaferi (1396)'nin etkisi,
- Balkan milletleri arasındaki mezhep çatışmaları (Katolik-Ortodoks)

I. MEHMET (ÇELEBİ) DÖNEMİ (1413-1421)

Kardeşleri Süleyman, İsa ve Musa Çelebiyle giriştiği taht kavgasından başarıyla çıktı. Devleti kardeşleriyle paylaşma fikrine katılmadı. Böylece Osmanlı Devletini parçalanma ve yıkılmaktan kurtardı. **Bu nedenle Çelebi Mehmet devletin 2. KURUCUSU sayılır.**

DÖNEMİN ÖNEMLİ OLAYLARI

- ❖ Eflak Osmanlılara yeniden bağlandı.
- ❖ Venediklilerle İLK DENİZ SAVAŞI yapıldı. (1416) (Ancak bu savaşı Venedikliler kazandı.)
- ❖ Anadolu Türk birliğini yeniden sağlamaya çalıştı. (Aydın ve Saruhan beyliklerini ortadan kaldırdı. Candar ve Menteşe beylikleri Osmanlılara bağlandı. Karamanoğullarıyla savaştı.)
- ❖ Şeyh Bedreddin (1418-1420) ve Mustafa Çelebi isyanlarını (1420) bastırdı.

❖ **Şeyh Bedreddin İsyanı (1418-1420)**

Osmanlı devletinde kazaskerliğe kadar yükselmiş olan Şeyh Bedreddin mülkiyetin ortak olduğu şeklinde fikirlerle ve İslam'a aykırı düşüncelerle etrafına çok sayıda mürit topladı. Fetret döneminin oluşturduğu siyasi ve ekonomik bozukluklardan yararlanarak ayaklandı, sonunda yakalanarak idâm edildi.

NOT: Şeyh Bedreddin İsyanı devletin gücünü sarsan, Anadolu Selçuklu Devleti döneminde meydana gelen **BABA İSHAK isyanına** benzer.

Önemi: Osmanlı Devleti'ndeki ilk dini ve sosyal nitelikli isyandır.

❖ **Mustafa Çelebi İsyanı (Düzmece Mustafa)**

Timur Ankara savaşından sonra Yıldırım Beyazıt'ın oğlu şehzade Mustafa Çelebiyi rehin alarak yanında Semerkant'a götürmüştü. Timur'un ölümüyle serbest kalarak Anadolu'ya gelen Mustafa Çelebi, Bizans'ın desteğini alarak Çelebi Mehmet'e isyan etmiştir. Osmanlı devlet adamları, Çelebi Mustafa'ya halkın desteğini engellemek için onun Yıldırım Bayezid'in oğlu olmadığını ileri sürmüşler ve onu "Düzmece Mustafa" diye adlandırmışlardır. Çelebi Mehmet bu isyanı bastırmış, Mustafa Çelebi ise Bizansa sığınmıştır. Çelebi Mehmet, para karşılığında Bizansın Mustafa Çelebi'yi hapsedmesini sağlamıştır (1420).

Anadoluda Gelişmeler

* Saruhanoğulları beyliğine kesin olarak son verilmiştir (1410).

NOT : Ankara savaşından sonra Osmanlı Devletine katılan ilk beylik **Saruhanogulları'dır** (1410). Saruhanoğulları'nın, Osmanlı Devleti'ne katılmasıyla Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağlama faaliyetleri yeniden başladı.

CELEBİ MEHMET DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAC ÖNEMLİ NOT

- İLK deniz savaşı CELEBİ Mehmet zamanında VENEDİKLİLER ile yapıldı.
- Osmanlı Devleti'ndeki İLK dini ve sosyal nitelikli isyan ŞEYH BEDRETTİN İSYANI'dır.(1420).
- 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Osmanlılara katılan İLK beylik SARUHANOGULLARI'dır(1416)
- İLK Osmanlı Şeyhülislamı Molla Fenari'dir.
- İLK SÜRRE ALAYI CELEBİ MEHMET zamanında düzenlendi.

II. MURAT DÖNEMİ (1421–1451)

II. Murat önce Bizans tarafından serbest bırakılan amcası Çelebi Mustafa (Düzmece Mustafa) isyanını bastırmış, Mustafa'yı ortadan kaldırdı. Sonra Mustafa'yı serbest bırakarak destekleyen Bizans'ı kuşattı. Ancak bu defa da Bizans ve Karamanoğullarının kışkırtması sonucu ayaklanan Kardeşi Şehzade Mustafa ile uğraşmak zorunda kaldı.

BALKANLAR'DAKİ ÖNEMLİ OLAYLAR

1) Edirne-Segedin Antlaşması (12 Haziran 1444)

Sebe: Macar, Sırp, Bosna ve Eflak kuvvetlerinin oluşturduğu Haçlı ittifakına karşı Osmanlı kuvvetleri başarısız olunca, bu antlaşma imzalanmıştır. Osmanlıların bu antlaşmayı imzalamak zorunda kalışlarının bir nedeni de Karamanoğullarının problem çıkarmasıdır.

Taraflar: Osmanlı X Macar+Sırp

Edirne-Segedin Antlaşması'na göre:

- a) İki taraf 10 yıl savaşmayacak,
- b) Tuna Nehri iki taraf arasında sınır olacaktı.
- c) Bulgaristan'daki Osmanlı egemenliği tanınacak
- d) Eflak beyliği Macar egemenliğinde kalacak

Önemi: *Osmanlı Devleti'nin haçlılar ile yaptığı ilk antlaşmadır.*

Sonuçları:

- ✓ Bu antlaşma, Osmanlı'nın Balkanlardaki üstünlüğünün sarımsıdır.
- ✓ Bu antlaşmadan sonra tahta II.Murat'ın 12 yaşındaki oğlu II. Mehmet geçmiştir.Bu durumdan faydalanmak isteyen haçlılar bu antlaşmayı bozarak Osmanlı Devleti'ne saldırmışlardır.

2) Varna Savaşı (10 Kasım 1444)

Sebe: II. Mehmet'in küçük yaşta tahta geçmesini fırsat bilen Haçlıların Edirne-Segedin Antlaşmasını bozmaları.

Sonuç: II. Murat tekrar tahta geçerek Haçlı ordusunu Varna'da yendi.

Önemi: *Hristiyanların Osmanlıları Balkanlardan atma ümitleri sona erdi.*

3) II. Kosova Savaşı (1448)

Taraflar: Osmanlı X Haçlılar (Macar, Erdel, Eflak, Alman)

Sebe: 1-) Haçlılar,1444 Varna yenilgisinin izlerini silmek istediler. 2-) Türk düşmanı **Hunyadi Yanoş**'un Macar kralı olup Haçlıların yardımı ile Osmanlılara saldırmak istemesi.

Önemi:

- a) **Balkanlardaki Osmanlı egemenliği kesinlik kazandı.**
- b) Hristiyan Avrupa,Türklerle karşı bir daha Haçlı seferine girilemeyecek, savunmaya çekildi. (1683 tarihine kadar)
- c) İkinci Kosova Savaşı (1448),Hz.Muhammed dönemindeki 627 Hendek Savaşı, Anadolu Selçuklu Devleti dönemindeki 1176 tarihli Miryakefelon Savaşı,Kurtuluş Savaşındaki 1922 tarihli Sakarya Savaşları gibi **savunmadan taarruza geçilen savaflara** benzerdir.

II. MURAT DÖNEMİNDEKİ DİĞER GELİŞMELER

- Devlet adamı yetiştirmek için Edirne Sarayı'nda Enderun Mektebi açılmıştır.
- Kapıkulu ocaklarına asker yetiştirmek için devşirme sistemi kanun haline getirilerek uygulanmaya başlanmıştır.
- II.Murat'ın tahtı Şehzade Mehmet'e bırakması sonucunda Edirne'de **ilk yeniçeri ayaklanması** olan **Buçuktepe isyanı** çıkmıştır.Bu ayaklanma yeniçerilerin maaşlarına zam yapılarak ancak bastırılabilmiştir.
- Aydın, Hamit, Mentеше ve Germiyan Beyliklerine kesin olarak son verilmiştir.

II.MURAT DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAC ÖNEMLİ NOT

- Kendi isteği ile tahttan çekilen İLK Padişah II.MURAT olmuştur.
- Osmanlıların Haçlılar ile yaptığı İLK antlaşma 1444 EDİRNE-SEGEDİN ANTLAŞMASI'dır.
- Osmanlı tarihinde ilk şair padişah Fatih Sultan Mehmed'in babası II.Murat'dır.
- İLK defa Osmanlı tahtına ikinci kez çıkan II.MURAT ,son kez çıkan II.MUSTAFA (1617-1618 / 1622-1623)'dır.
- Avrupalılar İLK kez Türkleri Balkanlardan atamayacaklarını II.KOSOVA SAVAŞI'nda anladılar(1448)
- Enderun Mektebi,ilk kez Sultan II.Murat döneminde Edirne Sarayı'nda açılmıştır.

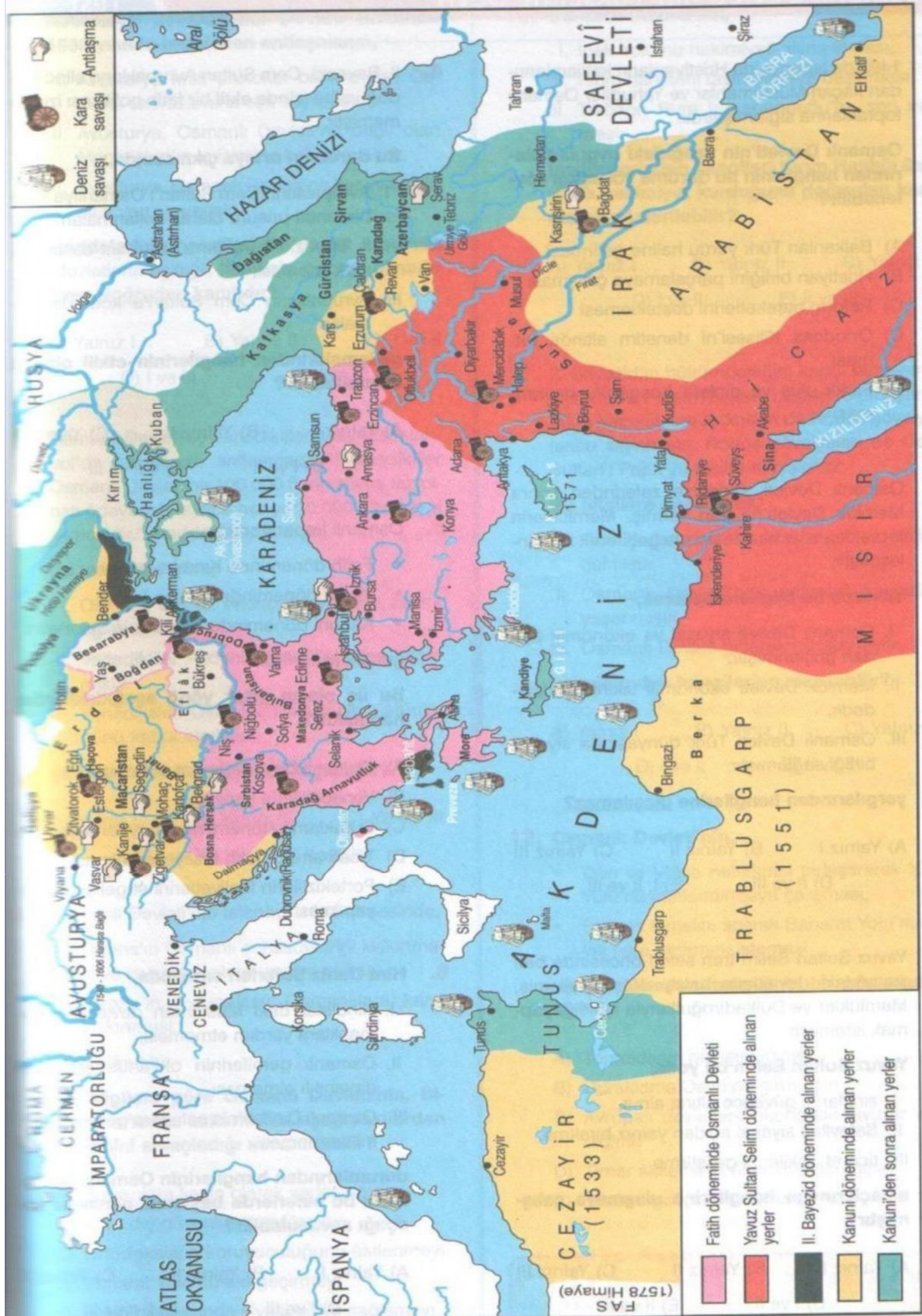
OSMANLI DEVLETİ'NİN YÜKSELME DEVRİ (1453–1579)

ACIKLAMA : Osmanlı Devleti'nin "YÜKSELME DEVRİ", Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te İSTANBUL'U FETHİ ile başlar, 1579'da SADRAZAM SOKULLU MEHMET PAŞA'nın ölümüne kadar devam eder.

Yükselme Devri Padişahları

✓ Fatih (II.Mehmet)	1453 - 1481
✓ II.Bayezid	1481 - 1512
✓ Yavuz Sultan Selim (I.Selim)	1512 - 1520
✓ Kanuni Sultan Süleyman (I.)	1520 - 1566
✓ II.Selim	1566 - 1574
✓ III.Murat	1574 - 1595

Osmanlı Devleti'nin Yükselme Devri

Osmanlı Devleti'nin en geniş sınırları

FATİH SULTAN MEHMET DÖNEMİ (1451-1481)

İSTANBUL'UN FETHİ (29 MAYIS 1453-Salı) (Kuşatma 53 gün sürmüştür.)

1. İstanbul'un Fethini Gerektiren Sebepler:

- Bizans'ın Osmanlı şehzadelerini koruyarak ve kışkırtarak, Osmanlı Devleti'nde taht kavgalarına neden olması,
- Bizans'ın Osmanlı'ya karşı düzenlenen Haçlı seferlerini teşvik etmesi,
- Osmanlı toprak bütünlüğünü bozan bir konumda olması(Osmanlı topraklarıyla çevrili bir ada görünümündeydi.Osmanlı'nın Anadolu'dan Rumeli'ye, Rumeli'den Anadolu'ya geçişi zordu)
- İstanbul'un boğaza hakim bir konumda olması ve bu yüzden Karadeniz Akdeniz su yolunun anahtarı konumunda olması.

2. Fatih'in Fethi Kolaylaştırmak İçin Aldığı Tedbirler:

- Bizans'a denizden gelebilecek yardımı önlemek amacıyla Anadolu Hisarı'nın karşısına Rumeli hisarını yaptırdı.
- Bizans'a Balkanlardan gelebilecek muhtemel Haçlı yardımını önlemek için sınır boylarına akıncı birlikleri gönderdi.
- Surlara karşılık, ŞAHİ adı verilen büyük toplar döktürdü.
- Haliçteki zincire karşılık gemileri karadan yürüterek Haliç'e soktu.

3. İstanbul'un Fethini Kolaylaştıran Nedenler:

- Bizans ordu ve donanmasının zayıf oluşu,
- Kuşatma sırasında Avrupa'dan yardım alamaması.

NOT: Bizans kuşatma sırasında sadece Venedik ve Cenevizlilerden yardım alabilmiştir. Cenevizliler kuşatma sırasında ticari kaygılarından dolayı hem Osmanlılara, hem de Bizans'a yardım etmişlerdir.

*İstanbul,53 gün Türkler tarafından kuşatılmıştır.

4. İstanbulun Fethinin Dünya Tarihi Bakımından Sonuçları:

- Venedik ve Ceneviz ticareti olumsuz yönde etkilenmiştir.
- Bin yıllık Bizans imparatorluğu tarihe karışmıştır.
- Ortaçağ kapanmış, Yeniçağ başlamıştır.
- İstanbul'dan kaçan Bizans'lı bilim adamları Avrupa'da Rönesans ve reform hareketlerinin başlamasında etkili olmuşlardır.
- Feodalite(derebeylik) sistemi çözülmeye başlamıştır.

5. İstanbul'un Fethinin Türk Tarihi Bakımından Sonuçları:

- Osmanlı Devleti Yükselme dönemine girmiştir.
- Başkent Edirne'den İstanbul'a taşınmıştır.
- Osmanlı toprak bütünlüğü sağlanmıştır. Osmanlı'nın Anadolu-Rumeli geçişi kolaylaşmıştır.
- Osmanlı toprakları arasında sürekli sorun çıkaran bir fitne yuvası ortadan kaldırılmıştır.
- Karadeniz-Akdeniz deniz ticaret yolunun denetimi Osmanlılar'a geçmiştir.
- Osmanlı Devleti İslam dünyasında haklı bir şöhrat ve itibara kavuşmuştur.

FATİH DÖNEMİNİN ÖNEMLİ OLAYLARI

BALKANLARDA FETİHLER	ANADOLU'DA FETİHLER ve SEFERLER	DENİZLERDE FETİHLER ve SEFERLER
✓ Belgrat hariç bütün Sırbistan (1459) ✓ Arnavutluk (1478) ✓ Bosna-Hersek (1462-1464) ✓ Eflak (1462) ✓ Boğdan (1476) ✓ Mora Yarımadası (1460)	✓ Cenevizlilerden Amasra alındı (1459) ✓ Candaroğullarından Sinop alındı (1460) ✓ Karamanoğullarından Konya ve Karaman (1466) ✓ Trabzon Rum İmparatorluğuna son verildi.(1461) ✓ Otlukbeli Savaşı yapıldı.(1473) (Akkoyunlu Devleti hükümdarı Uzun Hasan ile Fatih Sultan Mehmet.arasındaki bu savaşı Osmanlılar kazandı.)	✓ Ege Adaları alındı.(Taşoz,Eğriboz,Limni, Semendirek,İmroz,Midilli ve Bozcaada) ✓ Kırım Hanlığı Osmanlılara bağlandı (1478) ✓ Adriyatik Denizi'nde; Kefalonya,Ayamavra ve Zanta adaları fethedilmiştir.Ancak buralar, Otranto (İtalya)Seferi sonucunda kaybedilmiştir.

FATİH DÖNEMİNDE YAPILAN FETİHLERİN YORUMU

Fatih Sultan Mehmet fetihlerini rast gele değil, belirli amaçlar doğrultusunda yapmıştır. **Bu amaçları şöyle sıralayabiliriz:**

- Karadeniz Ticaretine Egemen Olmak,
- Anadolu Türk Birliğini sağlamak,
- Anadolu'da Faaliyet Gösteren Devletleri Etkisiz Kılmak,
- Ege ve Akdeniz Ticaretine Egemen Olmak,
- Bizans'ın Yeniden Dirilmesini Önlemek,
- Katolik Roma'yı Ele Geçirmek.

KARADENİZ'İN BİR TÜRK GÖLÜ OLMASI (ve Kırım Hakkında Önemli Bilgiler)

Bosna-Hersek, Eflak-Boğdan, Cenevizlilerden **Amasra**'nın alınması(1459),Candarogullarından **Sinop**'un alınması(1460),Trabzon Rum İmparatorluğu'nun yıkılarak **Trabzon**'un fethi(1461) ve **Kırım Hanlığı**'nın Osmanlılara bağlanması (1478) bu amaçla yapılan fetihlerdir.Bu yerlerin hepsi Karadeniz kıyısındadır. Böylece Karadeniz bir Türk gölü haline gelmiştir.II.Bayezid döneminde **Kili** ve **Akkerman**'ın alınıp Boğdan'ın fethinin tamamlanmasıyla (1484) KARADENİZ TAM ANLAMıyla BİR TÜRK GÖLÜ haline gelmiştir. Ancak **1774** tarihli **KÜÇÜK KAYNARCA ANTLAŞMASI** ile KIRIM bağımsız olmuş,böylece **Osmanlı Devleti ilk kez halkının tamamı Türk ve Müslüman olan bir toprağı** kaybetmiştir.Ruslar (*Çariçe II.Katerina*)'ın Kırım'ın başına kendi taraftarları olan Şahin Giray'ı seçtirmeleri üzerine Osmanlı Devleti ile Ruslar arasında **1779'da AYNALIKAVAK TENKİHNAMESİ** di verilen bir sözleşme imzalanmış,böylece Ruslar Kırım üzerinde söz sahibi olma hakkını elde etmişlerdir.Bundan sonra da Ruslar, bunu fırsat bilerek **1783 tarihinde Kırım'ı işgal ederek** kendi topraklarına katmışlardır. **1792 Yaş Antlaşması** ile de Kırım'ın Ruslara ait olduğunun kabul edilmesiyle Karadeniz'deki Türk egemenliği sona ermiştir. Osmanlı Devleti,bu tarihten itibaren DAĞILMA-YIKILIŞ DÖNEMİ'ne girmiştir.

OSMANLI-VENEDİK İLİŞKİLERİ

Sebepleri: Osmanlıların; İstanbul'u fethetmeleri, Karadeniz ve Ege ticaretini denetimleri altına almalarının Venedik ticaretine darbe vurması.

Sonuç : Venedik donanmasının Osmanlı donanmasından güçlü olmasından dolayı Venediklilere karşı bir üstünlük sağlanamamıştır. Fatih olası bir Haçlı ittifakını engellemek amacıyla 1479'da Venediklilere ticari ayrıcalıklar vermiştir(İstanbul Antlaşması).

NOT: Osmanlı Devletinden ilk ELÇİ bulundurma hakkını ve ilk ticari ayrıcalıkları elde eden devlet Venedik' tir(1479).

NOT: Osmanlı Devleti,Hristiyan birliğini parçalamak ve doğudan gelen ticaret mallarını Venedikliler aracılığıyla Avrupa'ya pazarlamak amacıyla Venediklilere kapitülasyon(ayrıcalık) vermiştir.

FATİH'İN HRİSTİYANLIK İLE MÜCADELESİ

Fatih Sultan Mehmet,İstanbul'un Fethi'nden sonra buradaki **Ortodoks Kilisesi**'ni Osmanlı Devleti'nin himayesi altına alarak varlığını devam ettirmesini sağlamıştır.Fatih'in bu davranışındaki amaçları şunlardır;

- ✓ Hristiyan halka hoşgörülü davrandığını göstermek,
- ✓ Hristiyan dünyasının (Katolik-Ortodoks) birleşmesini önlemek,
- ✓ Katolik Kilisesi'ne karşı güç oluşturmak,
- ✓ Ortodoks Kilisesi'ni kontrol altında tutarak,Ortodoksların Osmanlı'nın Avrupa seferlerinde desteğini almayı amaçlamıştır.

Hristiyanlığın iki merkezi vardı. Biri KATOLİKLİĞİN merkezi ROMA(VATİKAN), diğeri de ORTODOKSLUĞUN merkezi İstanbul (FENER) idi. Fatih İstanbul'u alarak, buradaki Ortodoks cemaati dini inanç ve ibadetinde serbest bırakmış ve tüm Ortodoks Hristiyanların koruyuculuğunu üstlenmiş, böylece Hristiyan dünyasındaki MEZHEP BİRLİĞİNİ engellemiştir. (İstanbul'un Fethinden önce Katolik ve Ortodoks mezhepleri birleşmeye çalışıyorlardı.) Fatih Katoliklerin merkezi Vatikan'ı da (Roma) ele geçirmek istiyordu. Bu yüzden GEDİK AHMET PAŞA komutasındaki Osmanlı donanması İtalya'nın güneyine çıkarma yapmış ve buradaki OTRANTO kalesini ele geçirmiştir. Ancak Fatih'in ölümü İtalya Seferi'nin yarıda kalmasına sebep olmuştur.

BİZANS'IN YENİDEN DİRİLTİLMESİNİ ÖNLEMELİK İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bizans İmparatorluğu'nun 1453'te yıkılmasından sonra bu soydan gelen kişilerin bazıları Trabzon',bazıları da Mora'ya kaçarak burada küçük devletler kurmuşlardı.Ancak bunların amaçlarının Bizans'ı yeniden diriltmek olduğunu gören FATİH,onların bu ümitlerini söndürmek amacıyla;

- Bizans hanedan üyelerinin kaçtığı MORA Yarımadası'nı fethetti (1460)
- Bizans hanedan üyelerinin kaçtığı Trabzon Rum imparatorluğuna son verdi (1461)

FATİH DÖNEMİNDE DEVLET TESKİLATINDAKİ GELİŞMELER

1. Osmanlı Devleti'nin ilk altın parası bastırılmıştır.SULTANİ
2. Topkapı Sarayı yapılmıştır.Burada Enderun Mektebi açılmıştır.
3. İstanbul'da Sahn-ı Seman Medresesi ve Fatih Medresesi kurulmuştur.
4. Kanunname-i Ali Osman hazırlanmıştır.
5. Divan-ı Hümayun(meclis)'a Sadrazam (başbakan) başkanlık etmeye başlamıştır.

Devlet yönetimi “MUTLAK MERKEZİYETÇİ BİR İMPARATORLUK” şeklini almıştır.

MUTLAKİYET : Siyasi iktidarı bir hükümdarın kayıtsız şartsız elinde bulundurduğu yönetim şeklidir.

FATİH DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAC ÖNEMLİ NOT

- Padişah emriyle öldürülen İLK sadrazam ÇANDARLI HALİL PAŞA'dır.
- İLK kez BALKANLARIN fethini tamamlayan FATİH dir.
- İLK ALTIN para FATİH zamanında bastırıldı.(paranın ismi SULTÂNİ)
- Karadeniz İLK kez Fatih döneminde bir Türk gölü haline gelmiştir.
- Fethin sembolü olan Ayasofya da İLK Cuma Namazı fetihden üç gün sonra 1 Haziran 1453 günü Akşemseddin tarafından kıldırılmış olup cemaat arasında Fatih ve Onun şanlı askerleri hazır bulunmuşlardır.
- Fatih Sultan Mehmed tarafından İstanbul'a tayin edilen İLK VALİ Kariştiran Süleyman Bey'dir.
- İLK İstanbul Kadısı Hızır Bey Çelebi olup; bugünkü Kadıköy semti Ona tahsis edildiği için bu adı almıştır.
- Devşirmelerden olup da Sadrazamlık makamına yükselen İLK kişi, fetihden sonra Fatih Sultan Mehmed tarafından tayin edilen Mahmud Paşa'dır.
- HAVAN topu İLK defa İSTANBUL'UN FETHİ'nde kullanıldı.

- İLK Osmanlı KANUNLARI Fatih KANUNNAMESİ dir.(Kanunâme-i Âli Osman)
- Kalelerin topla yıkılabileceği İlk kez İSTANBUL'UN FETHİ ile anlaşıldı.
- İstanbul'a defnedilen ilk padişah Fatih Sultan Mehmed'dir.
- Vezir-i azamlar(Sadrazam) İLK defa FATİH zamanında DİVANA başkanlık etmişlerdir.
- İPEKYOLU ,İLK defa FATİH' in Kırım'ı fethiyle(1478) Osmanlı denetimine girmiştir.
- Osmanlı Devletinde İLK ELÇİ bulundurma hakkını kazanan ve ilk ticari ayrıcalıkları elde eden devlet Venedik'tir(1479).
- İLK kez Yıldırım Bayezid döneminde verilmeye başlanan cülus bahşişi Fatih döneminde kanunlaştırılmıştır.

II. BAYEZİT DÖNEMİ (1481–1512)

DÖNEMİN ÖNEMLİ OLAYLARI

1. Cem Sultan Olayı
2. Osmanlı-Venedik İlişkileri
3. Osmanlı-İran İlişkileri ve Şah Kulu İsyanı
4. Osmanlı-Memlûk İlişkileri
5. Anadolu'da Türk Birliğini Sağlama Çabaları.

1. Cem Sultan Olayı (1481-1495)

Fatih'in ölümüyle oğulları II. Bayezit ve Cem Sultan arasında taht kavgası başlamış, Cem Sultan Bayezit'a yenilmiş ve Mısır'daki Memlûk Devletine sığınmıştır. Bir süre sonra yeniden Anadolu'ya gelen Cem Sultan tekrar taht mücadelesine girişmiş ancak yine başarısız olarak bu defa da Rodos adasına kaçarak buradaki SAINT JEAN ŞÖVALYELERİ'ne sığınmış. Şövalyeler Cem'i Papaya teslim etmişler, daha sonra Fransa'ya gönderilen Cem burada ölmüştür(1495).Osmanlı Devleti yaklaşık 15 yıl bu olayla uğraşmak zorunda kalmıştır.

NOT: Cem Sultan Olayı,Avrupalı Devletlerin araya girmesiyle uluslararası bir sorun haline gelmiştir.

Cem Olayının Osmanlı Devletine Etkileri

- ⇒ Cem'in Hristiyanların eline geçmesi, batılı devletlerin Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmasına neden olmuştur.
- ⇒ Osmanlılar'ın batıdaki fetihlerinin durmasına neden olmuştur.
- ⇒ Cem Sultan'ın Memlûklerle sığındığı dönemde bu devlet tarafından padişah gibi karşılanıp himaye görmesi, Osmanlı-Memlûk ilişkilerinin daha da bozulmasına sebep olmuştur.
- ⇒ Papa'nın bakım masrafı diye yüklü miktarda para alması Osmanlı maliyesini zayıflatmıştır.
- ⇒ Bu olay, II. Bayezid'in Şii tehlikesine karşı gereken önemi vermemesine neden olmuştur.
- ⇒ Bu olaydan dolayı İspanya'daki Müslüman devlet olan Endülüslü Emevi Devleti'ne gereken yardım yapılamamış,ancak II.Bayezid'in emriyle Hızır ve Oruç Reisler,İspanya'da halen hayatta kalan Müslüman ve Yahudileri kurtarmıştır(1492).

2. Osmanlı-Venedik İlişkileri

Venediklilerin,Mora halkını Osmanlılara karşı kıskırtması sonucunda 1499'da Osmanlı-Venedik savaşı başlamıştır.Osmanlı Devleti,ilk önemli deniz zaferini bu savaşta kazanmıştır.İnebahtı,Modon,Koron ve Navarin kaleleri Venediklilerden alınmış,böylece Venedikliler 1502'de Mora'dan tamamen çıkarılmıştır.

3. Osmanlı-İran (Safevi) İlişkileri

İran'da Akkoyunlu Devleti'nin yerine 1502'de Şah İsmail tarafından SAFEVİ DEVLETİ kurulmuştur.

Safevîler'in amaçları;

- Doğu Anadolu'yu ele geçirmek istiyorlardı.
- Anadolu'ya gönderdikleri dervişlerle Şii mezhebini Anadolu'da yaymaya çalışıyorlardı.

Safevîlerin bu faaliyetleri sonucu 1511 yılında Anadolu'da **ŞAH KULU İSYANI** çıktı (1511).O sırada Trabzon valisi olan Şehzade SELİM (Yavuz), babası II. Beyazıt'ın Safevî ve şii tehlikesine karşı yeterli önlem almaması üzerine yeniçerilerin ve devlet adamlarının desteğiyle babasını tahttan indirerek padişah oldu.

4. Osmanlı-Memlûk İlişkileri (Fatih-II.Bayezid dönemleri)

Fatih döneminde bozulan Osmanlı-Memlûk ilişkileri II.Bayezid döneminde savaşa dönüşmüştür.

Osmanlı Memlûk ilişkilerinin bozulma sebepleri;

- ✓ *Fatih Döneminde Hicaz su yolları meselesi.* (Fatih Memlûk Sultanına Mekke yolunda gerekli önlemlerin alınarak hacıların rahatça seyahat etmelerinin sağlanmasını rica etmiş,ayrıca Hicaz su yollarının tamir edilmesini istemişti.Ancak Memlûklar bu isteği iç işlerine karışma şeklinde yorumlamışlardı.)
- ✓ *Memlûklerin,Fatih döneminde Karamanoğullarını Osmanlılara karşı desteklemesi*
- ✓ *II.Bayezid döneminde Memlûkler'in Cem Sultan'ı himaye etmeleri ve II. Bayezid'e karşı desteklemeleri,*
- ✓ *Osmanlı Devleti ile Memlûk Devleti arasında yer alan Güneydoğu Anadolu'daki Dulkadiroğulları Beyliği yüzünden iki devletin çekişmesi* (Memlûkler bu devleti egemenlik altına alıp genişlemek istiyordu)

SONUC: Osmanlı Devleti ile Memlûklar arasında 6 yıl süren (1485-1491) savaş yaşandı. Bu savaş süresince iki taraf birbirlerine karşı üstünlük sağlayamadılar.Bu savaşlardan biri 1488 tarihli **AĞAÇAYIRI MEYDAN SAVAŞI**'dır.1491'de de barış imzalandı.

5. Osmanlı-Karamanoğulları İlişkileri / Karamanoğulları Beyliğine Son Verilmesi (1487)

Osmanlı Devleti ile Karamanoğulları arasında ilk mücadeleler ve ilk savaş ,Sultan I.MURAT döneminde başlamıştı (1397). Yıldırım Bayezid döneminde de 1397'de Osmanlı hakimiyetine alınan bu beylik 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra tekrar kurulmuştu.Karamanoğulları Beyliği'nin Fatih döneminde Memlûklerle arasının iyi olması ve İstanbul'un fethi sırasında da Osmanlı'ya karşı Venediklilerle anlaşma yapması,II. Beyazıt döneminde de Cem olayına karıştıkları için bu beylik kesin olarak ortadan kaldırıldı(1487)

6. Kili ve Akkerman kaleleri alınarak Boğdan'ın fethi tamamlanmıştır(1484)

Sonuçları:

- ✓ Osmanlı'nın Kırım ile Balkan toprakları birleşti
- ✓ İlk Osmanlı -Lehistan ilişkisi başladı.
- ✓ Karadeniz tam anlamıyla bir Türk gölü haline gelmiştir.

II.BAYEZİD DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAÇ ÖNEMLİ NOT

- Dünyada İLK defa YİVLİ-SETLİ topraklar II.BAYEZİD zamanında yapılmıştır
- İLK defa Avrupa Devletlerinin Osmanlı devletinin İÇ İŞLERİNE karışmasına neden olan olay CEM SULTAN 'ın Papaya sığınmasıdır.
- İLK Osmanlı-Lehistan ilişkileri II.Bayezid döneminde başlamıştır.
- Dünyada İLK standart kanun Kanunname-i İhtisab-ı Bursa (Bursa Belediyesi Kanunu), dünyanın ilk standart kanunudur. Sulan II. Bayezid zamanında, 1502 yılında yürürlüğe giren kanun o günün ilk, bugünün hala eskimemiş kanunudur.

YAVUZ SULTAN SELİM DÖNEMİ(1512-1520)

Babası II. Beyazıt'ın,doğudaki Safevi-Şii tehlikesine karşı önlem almaması üzerine, Yavuz Sultan Selim yeniçerilerin ve devlet adamlarının desteğiyle babasını tahttan indirerek padişah oldu.(Yenibahçe ayaklanması 6 Mart - 24 Nisan 1512)

NOT: Bu olay,Yeniçerilerin bir şehzadenin tahta geçmesinde doğrudan rol oynadıkları ilk gelişmedir.

YAVUZ DÖNEMİNİN ÖNEMLİ OLAYLARI

- 1- Şehzadeler Sorunu
- 2- İran Seferi ve Çaldıran Savaşı (1514)
- 3- Turnadağ savaşı (1515)
- 4- Mısır Seferi (Memluk Seferi)

1. Şehzadeler Sorunu

Yavuz Sultan Selim babasının yerine tahta geçtikten sonra, ağabeyleri Ahmet ve Korkut'un tahtı ele geçirmelerini engellemek amacıyla Fatih Kanunnamesine dayanarak şehzadeleri etkisiz hale getirdi.

NOT: Böylece Yavuz, Cem olayına benzer bir olayın yaşanması ve Avrupa'nın işe karışmasını engellemiş oldu.

2. İran Seferi ve Çaldıran Savaşı (1514) (Yavuz Sultan Selim x Şah İsmail)

Sebepler: Safevilerin Doğu Anadolu'yu ele geçirmek istemeleri ve Şiilik propagandası yapmaları.

Savaş: 1514 yılında Safevi Devleti hükümdarı Şah İsmail ile Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim arasında ÇALDIRAN ovasında yapıldı. Savaş Osmanlılar kazandı.(23 Ağustos 1514)

Önemi: Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Şiilik tehlikesi ortadan kalktı.

3. Turnadağ Savaşı (1515)

Bu savaşla Anadolu Beyliklerinin (Dulkadiroğulları ve Ramazanoğulları) siyasi varlığı kesin olarak sona erdi.

* **Ramazanoğulları**, kendi istekleri ile Osmanlılara katılan son beyliktir.

* **Dulkadiroğulları Beyliği**, Osmanlı devletine savaşarak katılan son beyliktir. Bu beyliğin katılması ile Osmanlılar Anadolu Türk birliğini kesin olarak sağlamışlardır.

YAVUZ'UN MISIR SEFERİ (MEMLÜK SEFERİ)

Mısır Seferi'nin Sebepleri

- ✓ Fatih döneminde başlayan Hicaz su yolları meselesi,
- ✓ II.Bayezid döneminde Memlukların Cem Sultan'ı himaye etmeleri,
- ✓ Osmanlılar ile Memlûkler arasında Dulkadiroğulları Beyliği'nin topraklarına hakim olma konusundaki çekişme.
- ✓ Memlukların Şah İsmail ile ittifak kurmaları
- ✓ Yavuz'un Memlûk topraklarını ele geçirerek BAHARAT YOLU' nu denetim altına almak istemesi.
- ✓ Her iki devletinde Türk-İslam dünyasının lideri olma mücadelesi.

Savaşlar: Yavuz Sultan Selim,1516' da MERCİDABIK Savaşında Memluk ordusunu yenerek Suriye ve Filistin topraklarına sahip oldu.1517'de RİDANİYE Savaşında Memluk ordusunu ikinci kez yenerek, bu devleti ortadan kaldırdı. Mısır toprakları Osmanlılara katıldı.

Mısır Seferi'nin Sonuçları

- ✓ Memlûk Devleti yıkılmış, bu devlete ait Suriye, Filistin, Hicaz,Mısır toprakları Osmanlılara katıldı
- ✓ Bu sefer sırasında elde edilen ganimetlerle Osmanlı hazinesi zenginleşmiştir.

- ✓ Baharat yolunun denetimi Osmanlı Devletine geçti. Bunun sonucunda Avrupalılar yeni ticaret yolları aramaya başlamışlar, böylece Coğrafi Keşifler başlamış, Avrupalıların Ümit Burnu'nu bulması Osmanlı Devleti'nin Baharat Yolu'ndan beklediği ticari kazancı elde etmesini engellemiştir.
- ✓ Halifelik ve İslam'ın kutsal emanetleri Osmanlılara geçti. Böylece Osmanlı Devleti İslam Dünyasının Lideri oldu. Yavuz Sultan Selim ise; İlk Osmanlı Halifesi olmuştur.
- ✓ Venedikliler Kıbrıs Adası için Memlûklara verdikleri vergiyi Osmanlılara vermeye başladılar.
- ✓ Mısır'ın fethedilmesiyle Kıbrıs adasının fethi için önemli bir üs elde edilmiştir.

YAVUZ SULTAN SELİM'İN DOĞU SİYASETİ: *Yavuz Sultan Selim'in amacı bütün Türkleri ve Müslümanları tek bayrak altına toplayarak Türk-İslam birliğini sağlamaktır.*

NOT : *Yavuz'un İran ve Mısır seferleri sonucunda buralarda bulunan kültürel eserler İstanbul'a getirilmiş, böylece Osmanlı kültüründe doğunun etkisi artmıştır.*

YAVUZ SULTAN SELİM DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAC ÖNEMLİ NOT

- Osmanlı Devleti-İran arasındaki İLK büyük savaş ÇALDIRAN SAVAŞI dır.(1514)
- Osmanlı Padişahlarından İLK halife YAVUZ SULTAN SELİM(1512-1520)dir.
- Yeniçerilerin bir şehzadenin tahta geçmesinde doğrudan rol oynadıkları İLK gelişme; YAVUZ'un, babası II. Bayezid'i, doğudaki Safevi tehlikesine karşı önlem almaması üzerine yeniçerilerin desteğiyle tahttan indirmesidir (Yenibahçe Ayaklanması)
- Osmanlıların Kuzey Afrika'daki hakimiyeti İLK defa MISIR'IN FETHİ ile başlamıştır(1517)
- YAVUZ'un Mısır ve Hicaz'ı fethetmesiyle BAHARAT TİCARET YOLU İLK defa Osmanlıların denetimine girdi.

ÖNEMLİ NOTLAR

Tarihte Türklerin Birbirleriyle Yaptıkları Önemli Savaşlar (bilinen)

1035 Nesa Savaşı => Gazneliler- Büyük Selçuklu Devleti
 1038 Serahs Savaşı => Gazneliler- Büyük Selçuklu Devleti
 1040 Dandanakan Savaşı => Gazneliler- Büyük Selçuklu Devleti
 1230 Yassıçemen Savaşı => Harzemşahlar - Anadolu Selçuklu Devleti
 1392 Kırkdilim Savaşı => Osmanlı Devleti - Kadı Burhanettin Devleti
 1397 Akçay Savaşı => Osmanlı Devleti - Karamanoğulları Beyliği
 1402 Ankara Savaşı => Osmanlı Devleti ve Timurkular Devleti (Emir Timur)
 1413 Çamurluova Savaşı => Mehmet Çelebi ve Musa Çelebi kardeşler (Fetret Devri'nde)
 1473 Otlukbeli Savaşı => Osmanlı Devleti - Akkoyunlular (Uzun Hasan)
 1488 Ağacayırı Meydan Savaşı => Osmanlı Devleti - Memlûkler
 1514 Çaldıran Savaşı => Osmanlı Devleti - Safevi Devleti
 1515 Turnadağ Savaşı => Osmanlı Devleti - Dulkadiroğulları Beyliği
 1516 Mercidabık Savaşı => Osmanlı Devleti - Memlûkler
 1517 Ridaniye Savaşı => Osmanlı Devleti - Memlûkler

Ayhan SÖNMEZ
Tarih Öğretmeni

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DÖNEMİ(1520-1566)

Yavuz Sultan Selim'in Şark Çıbanı hastalığından ölmesi üzerine oğlu I. Süleyman herhangi bir taht kavgasına girmeden padişah olmuştur. Çünkü Yavuz'un hayattaki tek oğluydu. Kanuni Sultan Süleyman, babasından devlet hazinesini tam dolu şekilde almıştır.

DÖNEMİN OLAYLARI VE ÖZELLİKLERİ

A) İÇ İSYANLAR (Mısır ve Anadolu İsyamları)

- 1) **Canberdi Gazali İsyanı (1521) :** Yavuz tarafından Suriye Valiliğine atanan eski Memluk komutanlarından Canberdi Gazali, Yavuz'un ölümünü fırsat bilerek ayaklanmış ve ortadan kaldırılmıştır.
- 2) **Ahmet Paşa İsyanı (1524) :** Kanuni döneminde sadrazam olmayı beklerken Mısır'a vali olarak tayin edilen Ahmet Paşa ayaklanmış ve ortadan kaldırılmıştır.

NOT : Bu iki isyan hareketi, Memluk Devletini yeniden kurmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Mısır isyanları olarak da bilinmektedir.

- 3) **Baba Zünnun İsyanı (1526) :** Yozgat'ta arazi meselesinden ve vergilerin ağır olduğu konusunda çıkmış gibi gösterilen bir Şii ayaklanmasıdır.
- 4) **Kalenderoğlu (Kalender Celebi) İsyanı (1527) :** Timarların haksız yere ellerinden alındığını ileri sürerek ve Konya'da Hacı Bektaş-ı Veli soyundan geldiğini ileri süren Kalenderoğlu tarafından çıkarılmış bir şii ayaklanmasıdır.

NOT : Bu iki isyan hareketinin ortak noktası, Anadolu'da Şiiliği yaymak isteyen ayaklanma olmalarıdır.

B) AVRUPA İLE İLİŞKİLER (MACAR, AVUSTURYA, ALMANYA)

- 1) **Belgrat'ın Alınması (1521)** : Macarlardan Belgrat'ın alınmasıyla Orta Avrupa'nın kapıları Osmanlılara açıldı.
- 2) **Rodos Adasının Fethi (1522)**: Rodos Sain Jean Şövalyelerinin elinde buluyordu. Şövalyeler Akdeniz'deki Türk ticaret gemilerine büyük zararlar veriyorlardı. Bu adanın alınmasıyla bu tehdit ortadan kalktı.
- 3) **Mohaç Meydan Savaşı ve Macaristan'ın Fethi (29 Ağustos 1526)**
  - ✓ Osmanlı Devleti'nin 1521'de Belgrad'ı fethinden sonra Osmanlı-Macar ilişkileri iyice bozulması,
  - ✓ Alman İmparatoru Şarlken'in Avrupa birliğini sağlamak amacıyla İspanya'yı ele geçirmiş, Fransa Kralı Fransuva'yı 1525 Pavia savaşında esir almıştı. Fransuva'nın annesinin isteği üzerine, Kanuni Fransa'ya destek olmak için II. Macaristan seferine çıktı ve Macarları Mohaç ovasında yendi(1526)
  - ✓ ***Bu zaferle Macaristan Osmanlı devletine bağlandı.***
  - ✓ ***Mohaç Meydan Savaşı,dünya tarihinin en kısa süren meydan savaşıdır.(yaklaşık 2 saat)***
  - ✓ ***Orta Avrupa'da Osmanlı egemenliği güçlenmiştir.***
  - ✓ ***Osmanlı Devleti ile Avusturya komşu olmuş ve uzun yıllar devam edecek savaşlar başlamıştır.***

NOT: Kanuni Macaristan'ı Osmanlı topraklarına katmamış, himaye altına almıştır. **Bunun nedeni**; Osmanlıların Kutsal Roma Germen İmparatorluğu ile Osmanlı Devleti arasında bir tampon bölge oluşturmak istemesidir.

4) **I. Viyana Kuşatması (1529)**

Avusturya Arşidük'ü (Kralı) Ferdinand ölen Macar kralı II. Lui'nin kız kardeşiyle evliydi ve Macaristan tahtının kendisine ait olduğunu iddia etmekteydi. Macar tahtının Jan Zapola'ya (Yanoş) verilmesini kabul etmeyen Avusturya Arşidükü Ferdinand Budin'i kuşattı. Osmanlı devleti Macaristan'a yardım göndererek Budin'i geri alıp Jan Zapola'ya geri verdi. Avusturya'yı savaşa zorlamak amacıyla 1529'da Viyana kuşatıldı. Akıncılar şehrin içlerine kadar girdiler. Kuşatma kaldırıldı. Kuşatmanın kaldırılma sebepleri:

Ancak;

- a) Kış mevsiminin yaklaşması,
- b) Ağır topların getirilmeyişi,
- c) Cephane ve erzahın yetersiz oluşu.
- d) Kuşatma Avrupa'da büyük bir heyecan uyandırmıştı.

Roma Germen (Alman) İmp - Şarlken (V. Carlos)
Macar Kralı- Lui (Layoş)-Jan Zapolo (Yanoş)-Sigismund
Avusturya Arşidükü - Ferdinand - Maksimilyen
Fransa kralı - I. Fransuva

5) **Almanya Seferi (1532)**

Sebebi: Avusturya Kralı Ferdinand'ın Kanuni'nin İstanbul'a geri dönmesinden sonra tekrar Macaristan'a saldırması.

Sefer: Kanuni Ferdinand ve Şarlkenle bir meydan savaşı yapmak umuduyla Almanya içlerine kadar ilerledi. Ancak Şarlken ve Ferdinand karşısına çıkma cesareti gösteremeyince İstanbul'a döndü.

• **İstanbul Antlaşması (1533)**

Ferdinand'ın barış isteği üzerine İLK Osmanlı-Avusturya Antlaşması İstanbul'da imzalandı (1533).

Maddeleri:

- Avusturya kralı protokol bakımından Osmanlı sadrazamına (başbakanına) denk olacak.
- Avusturya elinde tuttuğu Macar toprakları için Osmanlılara vergi verecek.

Önemi:

- 1) ***1533 İstanbul Antlaşması,Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında imzalanan ilk antlaşmadır.***
- 2) ***Osmanlı Devleti'nin Orta Avrupa'daki üstünlüğünün bir kanıtıdır.***

NOT : ***Osmanlı Devleti'nin 1533 İstanbul Antlaşması ile Avusturya üzerinde elde ettiği üstünlük,1606 yılında yine Osmanlı Devleti ve Avusturya arasında imzalanan ZİTVATOROK antlaşmasıyla sona ermiştir.***

6) **Osmanlı-Fransız İlişkileri Ve Kapitülasyonlar (1535)**

İlk Osmanlı-Fransız ilişkisi Fransa kralı I. Fransuva'nın Almanya İmparatoru (Kutsal Roma Germen) Şarlken ile yaptığı savaşta esir düşmesiyle başlamıştı. Bunun üzerine Fransuva'nın annesi dönemin en güçlü devleti Osmanlı Devletinden yardım istemişti (1525). Bunun üzerine Kanuni Macaristan seferine çıkarak Mohaç'da Macarları yenmiş, sonrada Avusturya ve Almanya seferlerine çıkmıştı.

Kapitülasyonlar: ***Ticaret, hukuk, gümrük gibi alanlarda devletlerin birbirlerine tanıdıkları imtiyazlardır.***

Kanuni Sultan Süleyman 1535'de Fransızlarla KAPİTÜLASYON antlaşması imzalamıştır.Kanuni'nin Fransızlara kapitülasyon vermesindeki amaçları şunlardır;

- ❖ Fransa'yı kendi yanına çekerek Avrupa Hristiyan birliğini bozmak,
- ❖ Osmanlıların Avrupa siyasetinde etkili olmasını sağlamak,
- ❖ Akdeniz ticaretini canlandırmak
- ❖ Osmanlı gümrük gelirlerini arttırmak,
- ❖ Osmanlı ticaret mallarını Fransızlar aracılığıyla Avrupa'ya pazarlamaktır.

Kapitülasyonlarla İlgili Önemli Notlar:

- ✓ ***1535'te imzalanan bu kapitülasyon antlaşması*** süresiz değildi. İki hükümdarın yaşadığı dönemde geçerli olacaktı. Ancak Kanuni'nin ölümünden sonra Fransızların isteğiyle 5 kez yenilenmiş ve kapitülasyonlar I. Mahmut döneminde 1740'da sürekli hale getirilmiştir.
- ✓ Devletin gücünü koruduğu dönemlerde önemli bir sorun yaratmayan kapitülasyonlar, devletin gücünün azalmasına paralel olarak ve Avrupa'da sanayinin gelişmesiyle önemli bir sorun olmuştur.
- ✓ Başlangıçta sadece Fransızlara verilen bu haklar genişletilerek, diğer Avrupa devletlerine de verilmiştir.
- ✓ 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasıyla Kapitülasyonlar tamamen kaldırılmıştır.

C) DENİZLERDE GELİŞMELER

- 1) **Rodos Adasının Fethi (1522):** Rodos Sain Jean Şövalyelerinin elinde buluyordu. Şövalyeler Akdeniz'deki Türk ticaret gemilerine büyük zararlar veriyorlardı. Bu adanın alınmasıyla bu tehdit ortadan kalktı.
- 2) **Barbaros Hayrettin Paşa(Hızır Reis)'nın Osmanlı Hizmetine Girmesi ve Cezayir'in Osmanlı topraklarına katılması-1533**

Barbaros Akdeniz'de faaliyet gösteren bir Türk korsanı idi. Kuzey Afrika'da başarılar kazanmış ve Osmanlılardan aldığı destek kuvvetlerle CEZAYİR'e sahip olmuştu. Osmanlı Donanması, kara ordusu kadar güçlü değildi. Bu yüzden Kanuni Sultan Süleyman Barbaros'u Osmanlı hizmetine girmeye çağırdı. Barbaros'un bu teklifi kabul etmesiyle Osmanlı donanması güçlenirken, Cezayir de Osmanlı topraklarına katılmış oldu.

- 3) **Preveze Deniz Savaşı (28 Eylül 1538):** Barbaros Hayrettin Paşa komutasındaki Osmanlı donanmasıyla, Andrea Dorya komutasındaki Haçlı donanması (*Venedik, Ceneviz, Malta, İspanya ve Portekiz donanmaları*) arasında yapılan bu deniz savaşını Osmanlı Devleti kazandı.

Önemi: *Preveze deniz zaferiyle Akdeniz'deki Osmanlı Egemenliği kesinlik kazanmış, Akdeniz bir Türk gölü haline gelmiştir.*

- 4) **Nice (Nis) Kuşatması (1543):** Fransa Kralı I.Fransuva ile Alman İmparatoru Şarlken arasında devam eden mücadeleler sırasında I.Fransuva Nis kentini kuşatmış ve bu sırada da Osmanlıdan yardım istemişti.Kanuni, Barbaros Hayrettin Paşa'yı Fransa'ya yardım amacıyla göndermiş ve Barbaros ,Fransız donanmasıyla birleşerek Nis'i kuşattı,kaleyi ele geçirdi ve bu kale Fransızlara verilmiştir.(1543).
- 5) **Trablusgarp'ın Alınması (1551):** Sinan Paşa ve Turgut Reis 1551 yılında Malta Şövalyelerinin elindeki Trablusgarp'ı aldı.
- 6) **Cerbe Deniz Savaşı (1559):** Andrea Dorya komutasındaki Haçlı donanması ile Turgut Reis ve Piyale Paşa'nın komutalarındaki Osmanlı kuvvetleri arasındaki bu deniz savaşını Osmanlılar kazandı.

Önemi: *1538 tarihli Preveze Deniz Zaferi'nden sonra Osmanlıların en büyük deniz savaşı Cerbe Deniz Savaşı'dır.Bu zaferle Batı Akdeniz ve Kuzey Afrika'da Türk egemenliği kesinleşmiştir.*

7) **Hint Deniz Seferleri (1538–1553) ve Sonuçları**

Hint deniz seferlerinin düzenlenmesinde etkili olan faktörler şunlardır;

- ❖ Coğrafi Keşifler sonucunda Hint deniz ticaretinin Portekizlilerin denetimine girmesi,
- ❖ Portekizlilerin,Hint denizinde Müslüman tüccarların ticaretini engellemesi,
- ❖ Portekiz'in baskısı altındaki Hindistan İslâm devletlerinin (Gücerat İslâm Devleti) Osmanlı Devleti'nden yardım istemesi etkili olmuştur.

ACIKLAMA: Osmanlı Devleti,Portekizlilerin Hint denizindeki bu egemenliklerini kırmak amacıyla 15 yıllık sürede toplam 4 kez **Hind Deniz Seferleri** düzenlenmiştir.

- **I.Hint Seferi** 1538 Hadım Süleyman Paşa,
- **II. Hint Seferi** 1551 Piri Reis,
- **III. Hint Seferi** 1552 Murat Reis,
- **IV. Hint Seferi** 1553 Seydi Ali Reis katılmıştır.

Hint Deniz Seferlerinin Sonuçları şunlardır;

- Osmanlı Devleti'nin Hint deniz seferlerine gereken önemi vermemesi, donanmanın okyanuslara dayanıksız olması gibi sebeplerden dolayı istenilen sonuç elde edilememiş, birtakım başarılar kazanılmışsa da bu seferler başarısız olmuştur.
- Hint deniz seferleri sonucunda Arap Yarımadası, Habeşistan, Sudan, Eritre Osmanlı hâkimiyetine girdi.
- Kızıldeniz Türk gölü oldu.

D) **OSMANLI - İRAN İLİŞKİLERİ**

İran üzerine **İrakeyn (1534), İran (1548) ve Nahcivan (1553 -1555)** seferleri olmak üzere üç sefer düzenlenmiştir. Bu seferler sonucunda Osmanlı Devleti galip gelmiş ve İran'ın barış istemesi üzerine **Amasya Antlaşması** imzalanmıştır (1555)

Not 1: 1555 Amasya Antlaşması,Osmanlı Devleti ile İran arasında imzalanan ilk anlaşmadır.

Not 2: Bağdat Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

KANUNİ DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAC ÖNEMLİ NOT

- KANUNİ'nin Rumeli'ye yaptığı İLK sefer BELGRAD seferidir(1521)
- Viyana İLK defa KANUNİ tarafından kuşatıldı.(1529)
- İLK Osmanlı-Avusturya Antlaşması olan İSTANBUL ANTLAŞMASI(1533),Kanuni döneminde imzalanmıştır.
- Preveze Deniz Savaşından sonra Türkler İLK defa AKDENİZ de üstünlüğü ele geçirdiler.(1538)
- Kaptan-ı Derya ,Reis'ül –Küttap İLK defa KANUNİ zamanında divan üyesi oldu.
- Osmanlılarla İran arasında imzalanan İLK antlaşma AMASYA ANTLAŞMASI'dır.(1555)

II.SELİM DÖNEMİ (1566-1574)

Kanuni'nin 1566 yılında ölümüyle tahtın tek varisi olan (diğer kardeşlerini Hürrem Sultan'ın etkisiyle Kanuni ortadan kaldırmıştır) Kütahya valisi Şehzade Selim başa geçti. Hem dirayet hem de ilim noktasında kendinden önceki padişahların seviyesinde değildi. Bu dönem de kazanılan başarılarla **Sadrzâam Sokullu Mehmet Paşa'nın** dirayetli siyasetinin de rolü büyüktür. Bu sebeplerden ötürü bu dönemi **Sokullu dönemi** olarak adlandırmak daha doğrudur. **Osmanlı tarihinde ilk defa ordunun başında sefere çıkmayan padişah olan II. Selim aynı zamanda İstanbul'da ölen ilk padişahtır.** Edirne'de Selimiye camiini inşa ettirmiştir.

DÖNEMİN ÖNEMLİ OLAYLARI

Avusturya ile Antlaşma (1558)

Zigetvar seferinden sonra Avusturya Arşidükü Maksimilyen'in barış istenesi üzerine 1533 İstanbul antlaşmasına benzer bir antlaşma imzalandı. 1593 yılına kadar savaş yapılmadı. Avusturya'ya da bazı ayrıcalıklar tanındı.

Yemen'in Fethi (1568)

Yemen I. Hint seferi sonrasında Hadım Süleyman Paşa tarafından alınmış fakat denetim bir türlü sağlanamamıştı. Topal Mutahhar isyan etti. İki eyalet olarak düzenlenen Yemen tek eyalet haline getirilerek Özdemiroğlu Osman Paşa vali olarak gönderildi. Mısır valisi Sinan Paşa'nın da desteğini alan Özdemiroğlu kesin Osmanlı hakimiyetini sağladı.

Sakız Adasının Fethi (1568)

Sakız adası Cenevizlilerin elinde bulunuyordu. Fatih döneminden beri adadan vergi alınıyordu. Adanın korsan yatağı haline gelmesi üzerine Kaptan-ı Derya Piyale Paşa tarafından Sakız alındı.

Endonezya (Sumatra) Seferi (1568-1569)

Portekiz saldırıları karşısında Sumatra adasında hüküm süren Açe sultanlığı Osmanlı devletinden yardım istedi. Kurtoğlu Hızır Reis görevlendirildi. Endonezya'daki Müslüman Açe sultanlığına Portekizlilere karşı savaş araç gereçleri ve uzman asker yardımında bulunuldu.

Kıbrıs'ın Fethi (1571)

Nedenleri:

1. Kıbrıs'ın jeopolitik konumunun çok önemli olması
2. Anadolu, Suriye ve Mısır arasındaki deniz yolu güvenliğinin adayı almayı zorunlu hale getirmesi
3. Venediklilerin Osmanlı tüccar ve gemilerine saldırması
4. Kıbrıs'ın zengin bir ülke olması
5. Doğu Akdeniz hakimiyetinin adanın alınmasını zorunlu kılması

II. Selim adanın fethini istemesine rağmen Sokullu buna karşı çıkıyordu. Sokullu adanın fethinin Avrupalıların haçlı seferine sebep olacağını ileri sürüyordu. Vezir Lala Mustafa paşa serdarlığında ve komutasındaki donanma ve ordu bir yıllık savaştan sonra adayı fethettiler. Antalya, Adana ve Yozgat sancaklarından getirilen halk adaya yerleştirildi.

Sonuçları:

1. Doğu Akdeniz tamamen Osmanlı egemenliğine girdi.
2. Mısır yolunun güvenliği sağlandı.
3. Anadolu'yu savunmak üzere bir iç savunma hattı oluşturuldu.
4. Kıbrıs'ın fethi, İnebahtı deniz savaşına sebep oldu.

Osmanlı donanması,

1571 İnebahtı'da - Haçlılar
1770 Çeşme'de - Ruslar
1827 Navarin'de - Rus, İngiliz ve Fransızlar
1853 Sinop'ta - Ruslar
tarafından yakılmıştır.

İnebahtı Deniz Savaşı (1571)

Kıbrıs adasının alınması Avrupa devletlerini harekete geçirdi. Papanın teşviki ile kurulan haçlı donanmasına **Venedik, İspanya, Malta, Papalık** ve diğer **İtalya devletleri** katıldı. **Don Juan** idaresindeki haçlı donanması İnebahtı yakınlarında yapılan savaşta Osmanlı donanması yok etti. Sadece Uluç (Kılıç ünvanı verilecek) Ali Reis büyük bir başarı göstererek donanmanın bir kısmını kurtarabildi. **Kapdanıderya Müezzinzade Ali Paşa** kara askerleriyle savaş yapması yenilgide etkili olmuştur. Haçlı donanması da büyük yara almıştı. **Osmanlı Donanması tarihte ilk kez burada yakılmıştır.**

Osmanlı donanması kısa süre içinde tekrar oluşturuldu.(1572) Venedikliler barış istemek zorunda kaldılar. Vergi ödemeyi ve Kıbrıs'ın Osmanlı toprağı olduğunu kabul ettiler. Sokullu bu yenilgi üzerine **"Biz,Kıbrıs'ı almakla kolunuzu kestik. Siz İnebahtı'da sakalınızı tıraş ettiniz. Kesilen kol çıkmaz ama kesilen sakal daha gür çıkar "** sözünü söylemiştir. Donanma yeniden inşa edilmiş ama yapılan bu büyük harcama Osmanlı ekonomisini oldukça zorda bırakmıştır.

Tunus'un Fethi (1574)

Tunus,Barboros Hayrettin Paşa döneminde fetih edilmiş ancak, İspanyollar 1543'de geri almıştı. İnebahtı yenilgisinden sonra tekrar oluşturulan Osmanlı donanması 40 yıldır İspanyolların elinde olan Tunus'a,Yemen valisi **Kılıç Sinan Paşa** ve **Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa** tarafından düzenlenen seferle 1574 de Tunus fethedilmiştir.

II.SELİM DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAC ÖNEMLİ NOT

- İLK defa ordunun başında sefere çıkmayan Padişah II.SELİM dir.
- İlk defa İstanbul'da doğan,İstanbul'da ölen padişah II.SELİM dir.
- Valide Sultan adıyla anılan ilk padişah anası, II. Selimin hanımı ve III Muradın anası olan Nur Banu'dur.

III.MURAT DÖNEMİ (1574-1595)

Osmanlı toprakları bu dönemde en geniş sınırlara ulaşmıştır.1582’de Yeniçeri Ocağı’na,Kanun-u Kadim’e aykırı olarak devşirme dışı kimseler de ilk kez bu dönemde alınmıştır. 1578’te İngiltere’ye de ilk kapitülasyon verilmiştir. Sultan III.Murat hem YÜKSELME DÖNEMİ hem de DURAKLAMA DÖNEMİ padişahıdır.

DÖNEMİN ÖNEMLİ OLAYLARI

Lehistan’ın Himaye Altına Alınması (1575) –Polonya ve Litvanya-

İlk Osmanlı-Lehistan savaşı 1484’te II. Bayezid döneminde Kili ve Akkerman kalelerinin fethi esnasında yapılmıştı. Lehistan kralının veliyet bırakmadan ölümü üzerine Fransa’nın da desteğini alarak Osmanlı Devleti müdahale etti ve kendi adayı Erdel prensi Baturi’yi kral seçti. Böylece Lehistan Osmanlı himayesine girmiş oldu. *Böylece Osmanlı devleti Baltık denizine ulaşmış oldu.* 1587 yılına kadar Lehistan’da Osmanlı hakimiyeti devam etti.

Fas’ın Himaye Altına Alınması (1577)

Fas Sultanlığında taht mücadelesinin başlaması üzerine bir grup Portekiz’den bir grup ise Osmanlı’dan yardım istemişti. Portekiz’in müdahalesi üzerine Osmanlı devleti de Fas’a girdi.

Osmanlı kuvvetleri Ramazan Paşa idaresinde **Vadi’s Sebil** (Vadi’s Seyl-Kasrû’l-Kebir) **Savaşı**’nda Portekiz kuvvetlerini yok etti. Portekiz kralı Sebastian savaşta öldü. Fas’da Osmanlı taraftarı bir kişi kral seçilerek himaye altına alındı. *Böylece Mısır’dan Fas’a kadar tüm Kuzey Afrika Osmanlı yönetimine geçti.* Osmanlı devleti Hint deniz seferlerinde yenemediği Portekizlileri karada mağlup etmişti. Bu savaştan sonra Portekiz kendisini uzun müddet toparlayamamış ve İspanyol işgaline uğramıştır. Hint ticaret yolunun kontrolü ise İngiltere ile Hollanda’ya geçmiştir.

OSMANLI-İRAN SAVAŞLARI (1578-1590): (Duraklama Dönemi başlığı altında da verilmiştir.)

II. İsmail Amasya anlaşmasını bozdu. Ancak fazla yaşamayınca önemli bir gelişme olmadı. İran’ın bölgeye yayılma gayretleri, Bölgedeki Sünni halka baskı yapması, Rus ilerlemesi, Kırım’la doğudan kara bağlantısı kurma gayeleri ile Kafkasya seferi yapıldı. Geceleyin meşaleler altında devam eden (**Meşaleler Savaşı**) savaşları Osmanlı devleti kazandı. **Kafkaslar Osmanlı denetimine girdi.**

Ferhat Paşa (İstanbul) Anlaşması (1590)

İran’ın isteği ile yapılan bu anlaşmayla Tebriz, Karabağ, Gence, Gürcistan ve Luristan Osmanlı devletine bağlandı. *Böylece doğudaki en geniş sınırlara ulaşılmış oldu.*

Yeniçeri İsyanları: İran’la anlaşma yapıldıktan sonra yeniçeri isyanları oldu. İsyanların görünürdeki sebebi ulufe ise de asıl sebep devlet teşkilatındaki bozulmanın başlamasıdır. İlk defa yeniçeri ocağına rastgele kimseler bu dönemde alınmıştır. İsyan eden yeniçerilerin istekleri yerine getirilmiştir. 2 Nisan 1589 da meydana gelen yeniçeri isyanına **Beylerbeyi Vak’ası** denir.

NOT:

- 1) Yeniçeri Ocağı,Sultan I.Murat döneminde kurulmuş,II.Murat döneminde devşirme sistemi ve Kanun-u Kadim ile bu ocağın asker ihtiyacı karşılanmaya çalışılmış,III.Murat döneminde de bu ocağa kanuna aykırı olarak asker alınmaya başlanmıştır.
- 2) Osmanlı Tarihi’nde ilk yeniçeri isyanı 1446’da Fatih’in ilk kez tahta çıkmasından sonra meydana gelen **Buğuktepe İsyanı**’dır.

KAPİTÜLASYONLARIN YAYGINLAŞTIRILMASI

Sokullu döneminde: a)Avrupa devletleri arasında çekişmeyi artırmak b)Akdeniz ticaretini canlandırmak c)Fransa’yı rekabet içine sokmak amacıyla, 1568 yılında Avusturya’ya bazı ayrıcalıklar, 1578 yılında İngilizlere ilk kapitülasyonlar verildi. Fransa’nın ayrıcalıkları genişletildi.

AVUSTURYA SAVAŞLARI

1593 yılında Bosna ve Macaristan sınırında çetelerin halka saldırması ve Bosna Valisi Telli Hasan Paşa’nın pusuya düşürülerek öldürülmesi üzerine Avusturya’ya savaş ilan edildi. Avusturya üzerine yürüyen Sadrazam Koca Sinan Paşa ilk yıllarda başarılar kazandı ve Yanıkkale ele geçirildi. Bu savaşlar devam ederken III. Murad öldü.

IIIMURAT DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAC ÖNEMLİ NOT

- Osmanlı Tarihi’nde İLK defa KANUN-U KADİM (Yeniçeri Ocağına asker alma kanunu),III.MURAT zamanında bozuldu.
- Yani Yeniçeri ocağına devşirme dışı kimseler de ilk kez bu dönemde alınmıştır.
- İngiltere’ye kapitülasyonlar İLK kez 1578’de bu dönemde verilmiştir.

SOKULLU MEHMET PAŞA DÖNEMİ (1564-1579)

Kanuni’nin son dönemlerinden itibaren **Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa** devlet işlerinde etkili olmaya başladı. **II.Selim** ve sonra da **III.Murat’ın ilk beş yılında** Sokullu,devlet işlerini üstlendiği için 1564-1579 yılları arasındaki döneme Osmanlı tarihinde **SOKULLU DÖNEMİ** denilmiştir.

Sokullu Döneminin Önemli Olayları şunlardır;

- 1566’da Cenevizlilerden Sakız adası alınmıştır.
- 1571’de Venediklilerin elinde bulunan Kıbrıs adası fethedilmiştir.Böylece Doğu Akdeniz tamamen Osmanlı egemenliğine girmiştir.
- 1571’de İnebahtı’da Haçlılar (Papalık,Malta şövalyeleri,Venedikliler ve İspanyollar) tarafından Osmanlı donanması yakılmıştır.
- 1574’te Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa,İspanyolların elinde bulunan Tunus’u fethetmiş ve Osmanlı topraklarına katmıştır.
- 1575’te Lehistan Osmanlı egemenliği altına girmiş,böylece Osmanlı egemenlik sahası Baltık Denizi’ne kadar ulaşmıştır.
- 1578’de Portekizlilerle yapılan **Vadi’s-Sebil** (Vadi’s Seyl) **Savaşı**’nı Osmanlıların kazanmasıyla FAS,Osmanlı egemenliğine girmiş, böylece Osmanlı Devleti’nin sınırları Atlas Okyanusu’na ulaşmıştır.

➤ **SOKULLU'NUN KANAL PROJELERİ**

a) **Don-Volga Kanalı Projesi (Astarhan Seferi)**

Don ve İdil nehirlerinin birbirlerine en fazla yaklaştığı yerde 10 km.lik bir kanal açarak Karadeniz ve Hazar denizinin birbirine bağlanması amaçlanmıştır. **Böylece:**

- Hazar denizi kıyılarından Ruslar çıkarılacak.
- Altınordu'nun devamı olan Kazan ve Ejder hanlıkları Osmanlı egemenliğine alınacak.
- İran savaşlarında donanmadan yararlanılacak.
- Kırım güvence altına alınacak
- Orta Asya Türk hanlıkları ile ilişki kurulabilecek.
- İpek yolunu canlanacak

Bu projenin gerçekleştirilememesinin sebepleri şunlardır;

- Kırım hanının taraftar olmaması (Osmanlı devletinin Kazan ve Astarhan'ı alarak bölgedeki gücünün artmasını istememiştir.)
- Gönderilen askerlerin yetersizliği
- Rusların saldırıları
- Şiddetli soğuklar

NOT : Kanal 1952'de Ruslar tarafından açılmıştır.

b) **Süveyş Kanalı Projesi**

Süveyş'te Akdeniz ile Kızıldeniz'i birbirine bağlayacak bir kanal açılması projesi Yavuz döneminde gündeme gelmişti.

Böylece:

- Avrupalıların Ümit burnunu bularak baharat yolunu değiştirmelerinin getirdiği kayıp önlenilebilecekti
- Güney Asya Müslümanlarına Avrupalılara karşı yardım gönderilebilecekti.
- Avrupalıların Güney Asya hareketleri Akdeniz'deki Osmanlı donanması vasıtasıyla önlenilebilecekti.

Proje 1568 yılında gündeme gelmesine rağmen uygulanamadı. Bu kanal 1869 tarihinde İngiliz-Fransız ve Osmanlı girişimiyle açılmıştır.

c) **Karadeniz-Marmara Projesi**

Sokullu Mehmet Paşa İznik Gölü, Sapanca Gölü ve Marmara denizi arasında bağlantı kurarak Marmara ve Karadeniz'i birleştirmek istemiştir. Mimar Sinan bu işle görevlendirildi ise de proje sonuçsuz kalmıştır.

OSMANLI DEVLETİ'NİN DURAKLAMA DÖNEMİ (1579-1699)

ACIKLAMA : *Osmanlı Devleti'nin "Duraklama Dönemi",1579 yılında Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın ölümüyle başlar, 1699'da imzalanan ve Osmanlı Devleti'nin tarihte ilk kez toprak kaybettiği antlaşma olan KARLOFÇA ANTLAŞMASI'na kadar devam eden dönemdir.*

ACIKLAMA : *Duraklama döneminde 61 sadrazam görev yapmıştır.*

DURAKLAMANIN SEBEPLERİ

A- İÇ NEDENLER

1. Devlet idaresinin bozulması
2. Askeri teşkilatın bozulması
3. İlimiye'nin (eğitimin) bozulması
4. Maliyenin (Ekonomi) bozulması
5. Toplum yapısının bozulması
6. Coğrafi keşifler sonucu Osmanlı ticaret gelirlerinin azalması
7. Avrupa'daki altının çoğalmasıyla Akçenin değer kaybetmesi

B- DIŞ NEDENLER

1. Devletin doğal sınırlarına ulaşması (Doğuda İran, Kuzeyde Rusya,Batıda Avusturya)
2. Avrupa da merkezi krallıkların kurulması (Topun kullanılması,Feodalitenin çözülmesi)
3. Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketleri sonucu bilim ve tekniğin gelişmesi
4. Avrupa'nın coğrafi keşifle zenginleşmesi (Altın ve gümüş Avrupa'yı zenginleştirdi)

A- İÇ NEDENLER

1. DEVLET İDARESİNİN BOZULMASI (Merkez yönetiminin bozulması)

- a) Kanuni'den sonra gelen Osmanlı padişahları devlet yönetiminden uzaklaşmışlardı, seferlere katılmıyorlardı. Böylelikle sadrazamlar padişah adına devleti yönetmeye başladılar. Sokulu Mehmet Paşanın yeteneği ve Köprülü Sülalesi'nin başarıları padişahları gölgede bırakmıştı.
- b) Kanunlara uyulmamış,saray kadınları,ocak ağaları ve ulema devlet işlerine karışınca devlet yönetimi bozulmuştu.
- c) Duraklama Dönemi'nde IV. Murat'ın annesi Kösem Sultan ile, IV. Mehmet'in annesi Turhan Sultan yönetimde oldukça etkili oldular.
- d) III.Mehmet,son kez sancağa çıkan Osmanlı padişahıdır.
- e) I.Ahmet,sancağa çıkmadan tahta çıkan ilk padişahdır.
- f) III. Mehmet'ten sonra şehzadelerin "SANCAĞA ÇIKMA" usulü kaldırılınca,şehzadeler devlet yönetiminde tecrübe kazanmaktan yoksun kaldılar. (Şehzadeler sarayda **KAFES HAYATI** yaşadılar.)
- g) Osmanlı Veraset sisteminin etkisi
- h) Duraklama döneminde toplam 61 sadrazam görev yapmıştır.Bunun sebebi,devlet yönetimine paralel olarak sadrazamların rüşvet ve iltimas yoluyla göreve gelmeleridir.

Osmanlı Veraset Sistemindeki Değişmeler (Veraset-padişahların tahta çıkması sistemi)

1. Osman ve Orhan Beyler zamanında ülke hükümdar ailesinin ortak malı idi.
2. I.Murat'tan itibaren ülke sadece padişah ve oğullarının sayıldı.
3. Fatih Sultan Mehmet en güçlü olanın tahta geçme anlayışını getirdi. (*Kardeş katliyle amaç ülkenin birliğini sağlayarak bölünmesini önlemek ve en güçlü olanın başa geçmesi sağlamaktı.*)
4. I. Ahmet(Duraklama Devri) döneminde yapılan değişiklikle Osmanlı Hanedanı içinde en yaşlı ve akıllı olanın (**EKBER ve ERŞED**) padişah olması esası benimsendi.Bu yüzden **I.Ahmet,sancağa çıkmadan tahta çıkan ilk Osmanlı padişahıdır.**

2. ASKERİ TEŞKİLATIN (SEYFİYENİN) BOZULMASI

a) Tımarların (Dirlık topraklar) dağıtımındaki adaletsizlik Tımarlı ordusunun bozulmasına,Tımarlı sipahilerin sayısının azalmasına, buna karşılık devletin daha fazla maaşlı asker(kapıkulu) almasına sebep oldu.

ACIKLAMA: Bu durum sadece ordunun bozulmasına değil, ekonomik, sosyal ve idari alanda bir çok problemin doğmasına sebep olmuştur.

b) III. Murat'tan itibaren Kanun-u Kadim'e aykırı olarak yeniçeri ocağına asker alınmaya başlanmış, maaşlı askerlerin artması devletin ulufe ve cülus bahşişlerini ödemede sıkıntı çekmesine ve kapıkulu ocaklarının bozulmasına yol açmıştır.**Yeniçeri Ocağı'na usulsüz asker kaydeden (Kanun-u Kadim'e aykırılık) ilk padişah III.Murat'tır.**

ACIKLAMA: Yeniçeri teşkilatında "OCAK DEVLET İÇİNDİR" ilkesi yerini "DEVLET OCAK İÇİNDİR" ilkesine bırakmaya başlamıştır.

c) Donanmanın başına denizcilikten anlamayan kişiler getirilmiş, donanma daha 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ihmal edilmeye başlanmıştır.

3. İLMİYE (EĞİTİM) SINIFINDAKİ BOZULMALAR

a) İlmîye sınıfının bozulması, bu sınıfın denetimindeki adalet, eğitim ve belediye işlerinin de bozulmasına yol açmıştır. Kadılar rüşvetsiz iş yapmamaya başlamıştır.

b) Medreselerde okutulan pozitif bilimler ihmal edilmesi bilim ve teknik alanında Avrupa'nın gerisinde kalınmasına sebep olmuştur

c) Rüşvet verenlerin, çocuk yaşta kimselerin (beşik uleması) müderris olarak(profesör) atanması medreselerde verilen eğitimin kalitesinin düşmesine neden olmuştur.

ACIKLAMA: 17.Yüzyıl bilgini KATİP ÇELEBİ medreselerdeki bu durumu eserlerinde acı bir dille anlatmaktadır.

4. MALİYENİN (EKONOMİNİN) BOZULMASI

a) Osmanlı Devleti'nin en önemli gelir ve giderleri orduyla ilgiliydi. (*Savaş ganimetleri, bağlı devletlerden alınan vergiler, ordu ve donanmanın maaş ve masrafları*) Ordu ve donanmanın bozulması savaşların kaybedilmesine, ganimet elde edilmemesine, ordunun masraflarının daha da artmasına, bağlı devletlerin vergilerini vermemesine neden oldu.**Kısaca gelirler azalırken,giderler arttı.**

b) Ulufe ve Cülus bahşişinin artması.

Ulufe: Yeniçerilere ve diğer kapıkulu askerlerine 3 ayda bir verilen maaştır.

ACIKLAMA: Kapıkulu askerinin artması hazineye ödenen ulufe miktarının da artmasına sebep olmuştur.

Cülus: Tahta çıkmak demektir.Padişahlar tahta geçtiklerinde kapıkulu askerlerine Cülus bahşişi dağıtırlardı.**İlk önce Yıldırım Bayezid döneminde dağıtılan cülus bahşişini son olarak III.Mustafa dağıtmış,I.Abdülhamid döneminde ise kaldırılmıştır.**

ACIKLAMA: Duraklama ve gerileme dönemlerinde sık sık padişah değişikliği Cülus bahşişinin de sık sık dağıtılmasına sebep olmuş,bu durum ise ekonominin bozulmasında önemli bir etken olmuştur.

c) Yeni ticaret yollarının bulunması(Ümit Burnu) ve kapitülasyonlar ticaret ve gümrük gelirlerinin azalmasına sebep oldu.

d) Avrupalıların Osmanlı piyasasına sürdükleri altın ve gümüş Osmanlı parasının değer kaybına neden oldu.

5. TOPLUM YAPISINDAKİ BOZULMALAR

a) Nüfusun artışı ile işsiz ve topraksız insanların ortaya çıkmıştır.

b) Yönetim, ekonomi adaletteki bozulmalar Anadolu, Rumeli ve diğer eyaletlerde iç isyanların çıkmasına neden olmuştur.

c) Osmanlı toplumunun değişik din, mezhep ve uluslardan oluşması nedeniyle bu unsurlar merkezi otoritenin bozulmasıyla dağılım eğilimi içine girmişlerdir.

DURAKLAMA DEVRİ (17.YÜZYIL) (1579-1699) OLAYLARI

Sokullu Mehmet Paşa'nın 1579'da ölümünden, 1699 Karlofça antlaşmasına kadar geçen dönemdir.

Bu dönemin Padişahları sırasıyla:

1- III.Murat (1574-1595)	7- I.İbrahim (1640-1648)
2- III.Mehmet (1595-1603)	8- IV.Mehmet (1648-1687)
3- I.Ahmet (1603-1617)	9- II.Süleyman (1687-1691)
4- I.Mustafa (1617-1618/1622-1623)	10- II.Ahmet (1691-1695)
5- II.Osman (Genç) (1618-1622)	11- II.Mustafa (1695-1703)
6- IV.Murat (1623-1640)	

Köprülüler Devri (1656-1683): Padişah IV.Mehmet zamanında sırasıyla Köprülü Mehmet Paşa, Fazıl Ahmet Paşa, Fazıl Mustafa Paşa ve Merzifonlu Kara Mustafa Paşa sadrazam olmuştur.

DURAKLAMA DÖNEMİ İRAN, AVUSTURYA, LEHİSTAN, VENEDİK VE RUSYA İLİŞKİLERİ

ÖN BİLGİ

Osmanlı Devleti'nin duraklama döneminde (17.yüzyıl) devletlerarası ilişkilerini şu şekilde şifrelemek mümkündür.(V-A-R-İ-L)

Venedik
Avusturya
Rusya
İran
Lehistan

OSMANLI-İRAN İLİŞKİLERİ

HATIRLATMA: İlk Osmanlı-İran antlaşması AMASYA ANTLAŞMASI olup, 1555 yılında Kanuni Sultan Süleyman zamanında imzalanmıştı. Ancak bu anlaşma çok uzun sürmedi.

Osmanlı Devleti-İran arasında Duraklama Döneminde imzalanan antlaşmalar şunlardır;

- ❖ **1590 Ferhat Paşa Antlaşması :** (III.Murat dönemi) Osmanlı Devleti doğuda en geniş sınırlara ulaşmıştır.
- ❖ **1611 Nasuh Paşa Antlaşması :** (I.Ahmet dönemi)
- ❖ **1618 Serav Antlaşması :** (II.Osman dönemi)
- ❖ **1639 Kasr-ı Şirin Antlaşması :** (IV. Murat dönemi) Osmanlı Devleti-İran arasındaki sınır günümüzdeki şekliyle çizilmiştir(Zağros Dağları)

1) 1577-1590 OSMANLI İRAN SAVAŞI (III. Murat Dönemi)

Sebebi: Şah II.İsmail'in Amasya Antlaşmasını bozarak, Anadolu halkını Osmanlılara karşı kıskırtması

Savaş : 1577'den 1589'a kadar süren savaş çeşitli aşamalarla gerçekleşti. MEŞALE SAVAŞI'nı da Osmanlılar kazandı. Ardından yapılan bir seferde Osmanlı ordusu Azerbaycan ve İran'a girdi.

Şah II.İsmail'in yerine geçen Şah Abbas barış istedi.

Sonucu: FERHAT PAŞA (I.İstanbul) ANTLAŞMASI imzalandı (1590)

Maddeleri: 1- Tebriz, Karabağ, Tiflis ve Nihavent Osmanlılarda kaldı.

2- Osmanlı Devleti sınırlarını doğuda Hazar Denizi'ne kadar genişletti.

NOT: *Bu antlaşma, Osmanlı Devletinin doğuda en geniş sınırlara ulaştığı antlaşmadır.*

2) 1603-1611 İRAN SAVAŞI (I.Ahmet Dönemi)

Sebebi: Osmanlı Devletinin Celali isyanları ile uğraşmasından ve Avusturya ile savaşmasından faydalanan İran'ın saldırıya geçerek daha önce kaybettiği yerleri ele geçirmesi.

Sonucu: NASUH PAŞA (II.İstanbul) ANTLAŞMASI imzalandı. (1611)

Maddeleri: 1- Osmanlı Devleti Ferhat Paşa Antlaşması ile aldığı yerleri geri verecekti.

2- Buna karşılığında İran Osmanlıya her yıl 200 yük ipek vermeyi kabul etti.

3) 1617-1618 İRAN SAVAŞI (I.Ahmet+I.Mustafa+II.Osman Dönemleri)

Sebebi: İran'ın vaat ettiği ipeği göndermemesi ve Osmanlı elçisini tutuklaması

Savaş : Osmanlı ordusu pusuya düştü.

Sonucu: SERAV ANTLAŞMASI imzalandı(26 Eylül 1618)

Maddeleri: 1- İran'ın vergisi 100 yük kumaşa indirildi.

2-Sınırlar Nasuh Paşa Antlaşmasına göre belirlendi.

4) 1629-1639 İRAN SAVAŞLARI (IV.Murat Dönemi)

Sebebi: Safevilerin Bağdat'ı ele geçirmeleri.

Sonucu: Hüseyin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Bağdat'ı kuşattı, fakat alamadı.

REVAN SEFERİ (1635): IV. Murat'ın ilk seferidir.

Sebebi: İran'ın Osmanlı topraklarına saldırması ve IV.Murat'ın Anadolu'yu eşkıyalardan temizlemek istemesi.

Sonucu: Revan alındı.

BAĞDAT SEFERİ (1638)

Sebebi: İran'ın Revan'ı geri alması

Sefer : Sefer sırasında Anadolu'daki asiler ve eşkıyalar temizlendi. Bağdat alındı(1638)

Sonucu: KASR-I ŞİRİN ANTLAŞMASI imzalandı (17 Mayıs 1639)

Maddeleri: 1-Bağdat ve Musul Osmanlılara kaldı.

2-Türk-İran sınırı bugünkü şekliyle çizildi

NOT: İran ile 150 yıllık savaş sona erdiren bu Antlaşma bugünkü TÜRK-İRAN sınırını çizmiştir.

OSMANLI-VENEDİK İLİŞKİLERİ

17. yüzyılda Ege adalarının büyük bir kısmı Osmanlı hakimiyetindeydi. Fakat Girit hala Venediklilerin elindeydi. Sultan İbrahim'in padişahlığı döneminde 1645 yılında adayı kuşatan Osmanlılar ile Venedik donanması arasında çetin savaşlar yaşandı. IV.Mehmet Döneminde sadrazam olan Köprülü Fazıl Ahmet Paşa 1699'da 25 yıl alınmayan **Girit**'in Kandiye Kalesi'ni almış ve Venedikliler barış istemek zorunda kalmıştır.İki devlet arasında 1669'da **KANDİYE ANTLAŞMASI** imzalandı.

OSMANLI-LEHİSTAN İLİŞKİLERİ

Lehistan (Polonya), Sokullu Mehmet Paşa zamanında Osmanlı himayesine alınmıştı. 1587'de Osmanlı himayesinden çıkan Lehistan Erdel, Eflak ve Boğdan'ın iç işlerine karışınca II. Osman bu ülke üzerine sefer düzenledi. Ancak bu sefer, Yeniçerilerin itaatsizliği yüzünden başarısız oldu. Sonunda; Lehistan ile **HOTİN ANTLAŞMASI** imzalandı (6 Ekim 1621). Bu antlaşmaya göre;

- 1- Hotin Kalesi Osmanlılarda kaldı,
- 2- Lehistan eskiden olduğu gibi Kırım hanlığına vergi verecekti.

NOT: 1621 Hotin Antlaşması, Osmanlı Devleti ile Lehistan arasında imzalanan ilk resmi antlaşmadır.

IV. Mehmet'in Leh seferi: Lehistan'ın Osmanlı'ya bağlı Kazaklara saldırması üzerine padişah IV. Mehmet ve Sadrazam Köprülü Fazıl Ahmet Paşa Lehistan üzerine sefer düzenledi. Podolya arazisi fethedildi.

Sonuçta: BUCAS ANTLAŞMASI imzalandı (18 Ekim 1672).

Maddeleri:

- 1- Podolya Osmanlılarda kaldı. (Osmanlı'nın batıda aldığı son topraktır.)
- 2- Ukrayna Kazaklara verildi.
- 3- Lehistan Kırım Hanlığına vergiye devam edecekti.

NOT: Bu antlaşma, Osmanlı Devleti'nin Batı'da son toprak kazandığı antlaşmadır. Bu antlaşmayla Osmanlı Devleti Batı'da EN GENİŞ sınırlarına ulaşmıştır. Aldığı son toprak PODOLYA'dır.

OSMANLI-RUSYA İLİŞKİLERİ

Çehrin Seferi: IV. Mehmet Döneminde Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Rusların Dinyeper Kazaklarının elindeki Ukrayna'ya saldırması üzere ÇEHRİN seferine çıkarak, Çehrin kalesini ele geçirdi. (1678)

NOT: Rusların isteği ile 8 Ocak 1681 yılında Ruslarla İLK barış antlaşması olan BAHÇESARAY ANTLAŞMASI imzalandı.

OSMANLI-AVUSTURYA İLİŞKİLERİ (SAVAŞLAR - ANTLAŞMALAR)

HATIRLATMA: Kanuni Sultan Süleyman Macaristan ve Orta Avrupa hakimiyeti yüzünden Avusturya Kralı Ferdinand üzerine seferler düzenlemiş, 1529'da Viyana'yı kuşatmış, 1532'de Almanya seferini yapmış, 1533 yılında da Avusturya ile İSTANBUL ANTLAŞMASI' nı imzalamıştı. **Bu antlaşmaya göre;** Avusturya kralı protokol bakımından Osmanlı sadrazamına (başbakanına) eşit olacak ve Avusturya elinde tuttuğu Macar topraklarına karşılık Osmanlı Devletine vergi verecekti.

Sonraki yıllarda Kanuni 1566 yılında ölümüne dek çeşitli defalar Avusturya üzerine gitmişti.

ACIKLAMA: Duraklama döneminde Osmanlı Devleti'nin en çok savaştığı ülke Avusturya'dır.

Eğri Kalesi; III. Mehmet
Kaniye; Tiryaki Hasan Paşa
Estergon; I. Ahmet

6. 1593-1606 SAVAŞLARI (III. Murat, III. Mehmet ve I. Ahmet Dönemleri):

Nedeni: Avusturya'nın Osmanlı kuvvetlerine saldırması ve vergilerini ödemekten vazgeçmesi.

Savaşlar: III. Murat zamanında Osmanlı kuvvetleri SİSKA'da yenildi.

Savaş III. Murat'tan sonra yerine geçen III. Mehmet döneminde de devam etti. III. Mehmet bizzat ordunun başında sefere çıkarak EĞRİ KALESİ'ni aldı. Bu yüzden III. Mehmet'e "**Eğri Fatih**" unvanı verildi.

Haçova Meydan Savaşı'nda III. Mehmet Avusturya Ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı.

NOT: 1596 tarihli HAÇOVA MEYDAN SAVAŞI Osmanlı tarihinde zaferle sonuçlanan SON büyük meydan savaşıdır.

1600 yılında Osmanlı Devleti KANIJE KALESİ'ni aldı. Kale komutanlığına bırakılan TİRYAKİ HASAN PAŞA kaleyi kuşatan Ferdinand'ı az bir kuvvetle yenilgiye uğrattı.

III. Mehmet'ten sonra padişah olan I. Ahmet zamanında da savaş devam etti. Osmanlılar ESTERGON KALESİ'ni aldı.

Avusturya'nın isteği üzerine ZİTVATOROK ANTLAŞMASI imzalandı. (1606)

Zitvatorok Antlaşması (1606)

- 1- Savaş sırasında alınan Eğri, Kaniye ve Estergon kaleleri Osmanlılarda kalacak.
- 2- Avusturya artık Osmanlı'ya yıllık vergi vermeyecek, bir defaya mahsus savaş tazminatı verecek.
- 3- Avusturya kralı protokol bakımından Osmanlı padişahına eşit sayılacak.

NOT: Kanuni Döneminde Avusturya ile imzalanan 1533 tarihli İstanbul Antlaşmasında Avusturya kralı Osmanlı sadrazamına denk sayılmıştı ve vergiye bağlanmıştı. 1606 Zitvatorok Antlaşması Osmanlı Devletinin Orta Avrupa'daki üstünlüğünü kaybetmeye başladığını göstermektedir.

7. 1658-1664 SAVAŞLARI (IV. Mehmet Dönemi)

Nedeni : Erdel, Eflak ve Boğdan Beyliklerinin Avusturya'nın kışkırtmasıyla Osmanlı Devleti'ne karşı isyan etmeleri.

Sonuçlar: Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa isyanları bastırdı. Oğlu Köprülü Fazıl Ahmet Paşa 1661'de sadrazam olmuş ve Uyvar kalesini fethetmiştir. Avusturya'nın isteği üzerine VASVAR ANTLAŞMASI imzalandı. (1664)

Vasvar Antlaşması (1664)

- 1- Uyvar kalesi Osmanlılarda kalacak
- 2- Erdel Osmanlı Devletine bağlı kalacak
- 3- Osmanlı Devleti, Avusturya'dan son kez toprak ve savaş tazminatı almıştır. (Uyvar Kalesi)

8. II.VİYANA KUŞATMASI (14 Temmuz-12 Eylül 1683)

Padişah : IV.Mehmet

Sadrazam : Merzifonlu Kara Mustafa Paşa

Sebepleri

- 1- Avusturya'ya bağlı olan Macarların ayaklanarak Osmanlıdan yardım istemeleri,
- 2- Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın şöhret kazanma isteği.

Kuşatma ve Savaş: Avusturya'nın yardım istemesi üzerine papanın teşvikiyle bir haçlı ittifakı kurulmaya çalışıldı. Lehistan Osmanlılara karşı Avusturya ile ittifak yaptı. Merzifonlu şehri kuşattı, fakat alamadı. Kuşatmanın uzun sürmesi düşmana vakit kazandırdı. Kırım Kuvvetleri Viyana'ya yardıma gelen Lehistan kuvvetlerini durdurmakta gereken gayreti göstermediler. Osmanlı Ordusu Avusturya ve Lehistan kuvvetleri arasında kalarak ağır bir yenilgiye uğradı. Dağılan kuvvetleriyle Belgrat'a çekilen Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, IV.Mehmet'in emriyle burada idam edildi.

Sonuçları:

- 1- Batıda Türklerin yenilebileceği ve Avrupa'dan atılabileceği düşüncesi doğdu.
- 2- Avrupa devletleri KUTSAL İTTİFAK adı verilen bir haçlı birliği oluşturdular.
- 3- Böylece Türklerin SAKARYA SAVAŞI'na kadar sürecek bir geri çekilme süreci başlamış oldu.

KUTSAL İTTİFAK DEVLETLERİ: Bunlar Malta, Lehistan, Venedik, Avusturya ve Rusya'dır. (şifresi : MALVAR)

SAVAŞ: Kutsal ittifak Devletleri ile Osmanlı Devleti arasındaki savaşlar yaklaşık 16 yıl sürdü (1683-1699).

(Bu arada IV.Mehmet yeniçerilerin isyanıyla tahttan indirildi. Yerine sırasıyla II.Süleyman, II.Ahmet ve II.Mustafa padişah oldular.) Zor durumda kalan Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kaldı. Karlofça antlaşması imzalandı.(1699)

KUTSAL İTTİFAK SAVAŞLARI:

- ❖ **Ciğerdelen Savaşı (7 Ekim 1683):** Ciğerdelen Savaşı, bölge halkının "Parkany", Osmanlıların "Ciğerdelen" dedikleri, II. Dünya Savaşı'ndan sonra bugün kullanılan ismiyle Macaristan'daki Sturovo'da Osmanlı ordusu ve Alman-Leh ordusu arasında yapılan ve iki parçadan oluşan savaştır. İlk çatışma Sobieski'nin saldırısıyla başlamış ve Osmanlılar bu saldırıyı püskürtmüştür. İki gün sonraki ikinci çatışmada ise ittifak güçleri genel saldırı gerçekleştirmiştir ve Osmanlılar yenilmiştir.
- ❖ **Salankamen Savaşı (19 Ağustos 1691):** Osmanlı ile Avusturya arasında meydana gelen ve Kutsal İttifak Savaşları'nın bir parçası olan savaşlardan biri de bu savaş olup, Osmanlı bu savaşta yenilmiştir. Sadrazam Köprülü Fazıl Mustafa Paşa bu savaşta şehit düşmüştür.

KARLOFÇA ANTLAŞMASI (26 Ocak 1699)

V-A-R-O-L

(Venedik-Avusturya-Rusya-Osmanlı-Lehistan)

Padişah : II.Mustafa

Sadrazam : Amcazade Hüseyin Paşa

1697 ZENTA mağlubiyeti sonunda Sadrazam Amcazade Hüseyin Paşa ile Reis'ül-küttab (dış işleri bakanı) Rami Mehmed Efendi'nin girişimleriyle Karlofça kasabasında **Osmanlı Devleti** ile **Avusturya**, **Lehistan**, **Venedik** ve **Rusya** arasında yapılan anlaşmaya barış için aracı olan **İngiltere** ve **Hollanda** da katılmıştır. Osmanlı Devleti hasımlarının her biriyle ayrı ayrı anlaşma yapmıştır. **Karlofça Antlaşmasıyla:**

- 1- **Avusturya'ya** ,Banat ve Temeşvar hariç bütün Macaristan ve Erdel Beyliği
- 2- **Venedik'e** , Mora ve Dalmaçya kıyıları
- 3- **Lehistan'a**, Podolya ve Ukrayna verildi.

NOT : Rusya ile ateşkes imzalandı, peşinden 1700 yılında **İSTANBUL ANTLAŞMASI** imzalandı. **Buna antlaşmaya göre;** Azak Kalesi Rusya'ya verildi, Ruslar İstanbul'da elçi bulundurabileceklerdi.(Bu antlaşma 1711 tarihli Prut Antlaşması ile son bulmuştur.)

ACIKLAMA : Karlofça Antlaşması, Osmanlı Devleti'nde bir dönüm noktası olmuştur. Bu antlaşma Osmanlı Devleti'nin tarihte **toprak kaybettiği ilk antlaşmadır**. Asırlardır elde edilen en kıymetli torakları, Orta Avrupa toprakları kaybedilmiştir. Osmanlı ilerlemesi artık durmuş ve **mevcudu muhafaza endişesi** başlamıştır. 16 yıl devam eden Osmanlı-Avusturya, Venedik ve Lehistan savaşları ile 9 yıl devam eden Osmanlı-Rus savaşları sona ermiştir. Anlaşmayla ilk kez barış süresinin teminatı başka bir devletin **Avusturya'nın garantisine** bırakılmıştır. Osmanlı padişahları artık Avrupa krallarına **sen** değil **siz** diye hitap edecektir. Türklerin, 1683 II. Viyana bozgunuyla başlayan geri çekilişleri Kurtuluş Savaşı'nda 1921 Sakarya Zaferine kadar devam etmiştir.

Karlofça Antlaşması'nın Önemi

- 1- 1699 tarihli Karlofça Antlaşması Osmanlı Devleti'nin toprak kaybettiği ilk antlaşmadır. (Osmanlıların kaybettiği ilk toprak **ERDEL BEYLİĞİ**'dir.)
- 2- Karlofça Antlaşması, Osmanlı topraklarının paylaşıldığı ilk uluslar arası antlaşmadır.
- 3- Bu antlaşma ile Osmanlı'nın Orta Avrupa'daki egemenliği sona ermiştir.
- 4- Osmanlı Devleti "**Gerileme dönemi**"ne girmiştir.
- 5- Ayrıca İstanbul antlaşmasında Rusların Azak kalesini almaları onların Karadeniz'e inmelerini sağlamıştır.

DURAKLAMA DEVRİNDE İÇ İSYANLAR

17. yüzyılda uzayıp giden Avusturya ve İran ile savaşlar devleti uğraştırıyordu. Osmanlı Devleti'ni uğraştıran bir başka konu da iç isyanlardı.

- 1) İstanbul (Merkez) İsyanları
- 2) Taşra İsyanları
  - a) Celali İsyanları
  - b) Eyalet İsyanları

1) **İSTANBUL (MERKEZ) İSYANLARI:** Bu isyanlar İstanbul'daki Kapıkulu Ocakları (özellikleri yeniçeri ve sipahiler) tarafından çıkarılan isyanlardır. Bu ayaklanmalara zaman zaman halk ve ulema sınıfı da katılmıştır.

Sebepleri:

- 1- Devşirme sisteminin bozulması
- 2- Devlet yönetiminin bozulması (iktidara gelmek isteyen vezirler, saray entrikaları)
- 3- Ulufe ve cülusların zamanında verilmemesi veya ayarı bozuk parayla verilmesi.

NOT: Askeri isyanların başlangıcı Fatih dönemine kadar gider. Duraklama dönemindeki isyanların en önemlileri III.Murat, II.Osman, IV.Murat ve IV.Mehmet zamanlarında çıkanlardır.

III.Murat Döneminde (1574-1595); ulufelerin ayarı bozuk para ile ödenmesi üzerine yeniçeriler ayaklanarak, isteklerine kavuşmuşlardır.

II.Osman(Genç Osman)Döneminde (1618-1622); yeniçeriler II.Osman'ın Yeniçeri Ocağını kaldırmak istediğini anlayarak ayaklanmışlar ve Padişahı tahttan indirerek Yedikule zindanlarında boğarak öldürmüşlerdir (18 Mayıs 1622).II.Osman'ın öldürülmesi olayına **HÂİLE-İ OSMANİYE** adı verilir.

NOT: II.Osman bir isyan sonucu öldürülen ilk padişaktır. Bu olay Yeniçerilerin devlet içindeki gücünü artırmıştır.

IV.Murat Döneminde (1623-1640); İki kez saraya yürüyen Yeniçeriler padişahın gözü önünde sadrazamı öldürdüler.

IV.Mehmet Döneminde (1648-1687); Haremağaları ve saray kadınlarının devlet işlerine karışmasına kızan sipahiler ayaklandı. Padişahın 30 kadar devlet adamını istedikleri. İstekleri kabul edildi.Bu kişilerin cesetleri Sultan Ahmet Meydanında Çınara asıldı. Bu yüzden bu olaya **VAKA-İ VAKVAKİYYE (Çınar Vakası)** denir (4-8 Mart 1656). IV. Mehmet Yeniçeriler tarafından çıkarılan ve **Abaza Siyavuş Paşa ayaklanması** (8 Kasım 1687) olarak bilinen olay sonucu tahttan indirilmiştir.

2) **TAŞRA İSYANLARI:** İstanbul dışında meydana gelen isyanlardır.

A) **CELALİ İSYANLARI:** Anadolu'da meydana gelen isyan ve karışıklıklara "Celali İsyanları" denilmiştir.

Celali kelimesi Yavuz döneminde Yozgat ve çevresinde ayaklanan "Bozoklu Celal" adından gelir.

Başlıca Celali İsyanları: Karayazıcı, Canbolatoğlu, Kalenderoğlu, Katircioğlu, Abaza Mehmet Paşa, Taval Ahmet, Gürcü Nebi, Deli Hasan isyanlarıdır.

Celali İsyanlarının Sebepleri

- 1- Devlet yönetiminin bozulması
- 2- Ekonominin bozulması ve vergilerin artması
- 3- Taşrada bulunan yöneticilerin, kadıların ve askerlerin halka olumsuz davranışları
- 4- Özellikle beylerbeyi ve sancak beylerinin devşirme kökenli olması nedeniyle Türk halkıyla gereken duygusal bağları kuramamaları.

Celali İsyanlarının Sonuçları

- 1- Bu isyanlar bazen taviz verilerek, bazen de şiddet kullanılarak bastırılmışlardır.
- 2- Ancak isyanlar sonucu Anadolu'da dirlik ve düzen bozulmuş, ekonomik hayat felce uğramıştır.

B) **EYALET İSYANLARI:** Yemen, Bağdat, Kırım, Eflak, Boğdan ve Erdel'de meydana gelen isyanlardır.

Eyalet İsyanlarının Sebepleri:

- 1- Devlet otoritesinin zayıflamasıyla eyaletlerdeki yerel yöneticilerin devletten ayrılma istekleri,
- 2- Yöneticilerin olumsuz tutum ve davranışlarına halkın tepki göstermesi

DURAKLAMA DEVRİ (17.YÜZYIL) ISLAHAT HAREKETLERİ

Osmanlı Devlet Adamlarının Islahat Yapmak İstemelerinin Nedenleri:

Osmanlı Devletinin savaşlarda eskisi gibi etkili olamaması, devlet otoritesinin zayıflaması sonucu, sık sık isyanların baş göstermesi, ekonomik durumun bozulması gibi nedenlerle Osmanlı devlet adamları ıslahat yapma gereği duydular.

❖ ISLAHAT YAPAN PADİŞAHLAR

I.Ahmet (1603-1617): Osmanlı hanedanı içinde en yaşlı ve en akıllı olanın padişah olması esas olan **EKBER VE ERŞAD KANUNU** çıkarıldı.Taht kavgaları önlenmek ve kardeşlerin birbirilerini katletmeleri engellenmek istenmiştir.

II.Osman (Genç Osman) (1618-1622)

- 1- Ulema sınıfının yetkisini azaltarak, padişahın zamana göre yasaları koyabilme gücünü artırmak istedi.Bunların siyasetle uğraşmalarını ve devleti zayıflatmalarını önlemek istedi.
- 2- Yeniçeri Ocağını kaldırarak yerine Anadolu ve Suriye'deki Türklerden oluşan "milli bir ordu" kurmak ve yönetimi devşirmelerin etkisinden kurtarmak için başkenti tamamen Türk olan Anadolu'da bir şehre taşımayı düşündü.Saray dışından evlilik yaparak Osmanlı Sarayı'nı halka açmış olup,bu durum sosyal alanda bir ilk olarak kabul edilmektedir.

NOT : II.Osman (Genç Osman),niyetlerini fark eden yeniçeriler tarafından tahttan indirilerek 18 Mayıs 1622'de öldürüldü.II.Osman'ın tahttan indirilip I.Mustafa'nın ikinci kez tahta çıkarılması olayına Osmanlı tarihinde **HÂİLE-İ OSMANİYE** denir.(18-20 Mayıs 1622)

IV.Murat (1623-1640)

12 yaşındayken tahta geçti. İktidarının ilk yıllarında yönetim saray kadınlarının ve **Valide Kösem Sultan**'ın elindeydi. 22 yaşına geldiğinde otoritesini sağlayabildi.

IV.Murat'ın yaptığı ıslahatlar şunlardır:

- 1- Yeniçerileri itaat altına aldı.
- 2- İsyanlar ve isyancılarla şiddetle mücadele etti.
- 3- İçki, tütün, meyhane ve gece sokağa çıkma yasağı uygulayarak asayiş sağladı.
- 4- Harcamaları kısıtlayarak, maliyeyi düzeltmeye çalıştı.
- 5- Devlet adamlarından, neler yapılması gerektiğini bildiren raporlar vermelerini istedi.

NOT: Bu konuda **KOÇİ BEY** sunduğu raporunda (**Koçibey Risalesi**) devletin gerileme nedenlerini ve bunların çözüm yollarını göstermiştir.

❖ ISLAHAT YAPAN SADRAZAMLAR

Kuyucu Murat Paşa : I. Ahmet dönemi Sadrazamıdır. İsyanları şiddet ve baskı kullanarak bastırmıştır.

Tarhuncu Ahmet Paşa: IV.Mehmet Dönemi sadrazamıdır. Osmanlı Tarihi'nde ilk mali bütçeyi hazırlamıştır.

Köprülüler Devri : IV.Mehmet Devrinde Köprülüler soyundan;

- 1- Köprülü Mehmet Paşa,
- 2- Fazıl Ahmet Paşa-1664 Vasvar Antlaşması bunun döneminde imzalandı.
- 3- Fazıl Mustafa Paşa =*İstanbul'da Baruthane-i Âmire bu dönemde kuruldu.*
- 4- Merzifonlu Kara Mustafa Paşa sadrazam olmuşlardır.

*Köprülü soyundan sadrazam olan ilk kişi Köprülü Mehmet Paşa'dır.Köprülü Mehmet Paşa kendisinden önceki sadrazamların sonlarını çok iyi bildiği için padişaha bazı şartlar ileri aşağıdaki koşullarla sadrazam olmayı kabul etmiştir:

- a) Saray devlet işlerine karışmayacak
- b) Devlet memurluklarına istediği kişileri atayabilecek.
- c) Kendisi hakkında bir şikâyet olursa, savunması alınmadan görevden alınmayacak.

NOT:

- ✓ Köprülü Mehmet Paşa'nın amacı istediklerini yapabileceği bir ortam hazırlamaktır.
- ✓ **Köprülü Mehmet Paşa ŞARTLI sadrazam olan İLK kişidir.**
- ✓ Köprülüler ordu ve maliyeyi düzeltmeye çalışmışlardır.

ACIKLAMA : Duraklama döneminde ıslahat yapan sadrazamlardan biri de **AMCAZADE HÜSEYİN PAŞA** (1691-1702)'dir.Karlofça ve İstanbul Antlaşmaları bu dönemde imzalanmıştır.**İlk deniz kanunnamesi** de bu dönemde hazırlanmıştır.İsteği sonucunda **NAİMA TARİHİ** yazılmıştır.

DURAKLAMA DEVRİ (17.YÜZYIL) ISLAHATLARININ GENEL KARAKTERİ VE SONUÇLARI

- 1- Bu yüzyılda isyanlar şiddet ve baskı ile önlenmeye çalışıldı.
- 2- Devlet yapısında KÖKLÜ değişimler yapılamadı. Yapılmak istenenler de çıkar çevreleri tarafından engellendi.
- 3- Geçici olarak iyi sonuçlar verse bile KALICI sonuçlar doğurmadı.
- 4- Ayrıca Avrupa Devletleri Osmanlı Devleti'nin toparlanmasına izin vermediler.
- 5-

DURAKLAMA DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAÇ ÖNEMLİ NOT

- İLK kez III. Mehmet'ten sonra şehzadelerin "SANCAĞA ÇIKMA" usulü kaldırılmıştır.
- Osmanlı İmparatorluğu Avusturyaya karşı siyasal üstünlüğünü ve yaptırım gücünü İLK defa ZİTVATOROK ANTLAŞMASI ile kaybetti.(1606)
- Osmanlı Tarihinde yeniçeriler tarafından öldürülen İLK padişah GENÇ OSMAN (II.OSMAN) dır.
- Türkiye'de ilk baraj 1619 yılında Sultan II. Osman tarafından yaptırılan 10 metre yüksekliğindeki "Topuz Bendi"dir
- Osmanlılarda İLK malî bütçeyi TARHUNCU AHMET PAŞA yapmıştır.
- Yeniçerilerin,Sultan İbrahim'in tahtan indirilerek oğlu IV.Mehmet'in padişahlığa getirilmesine neden oldukları olaya "Hazarpare Olayı" denir. (8 ağustos 1648)
- Sultan IV.Murat'ın İLK seferi 1635 REVAN SEFERİ'dir.
- İLK Türk-İran sınırı KASR-I ŞİRİN antlaşması ile çizildi.(1639)
- Ruslarla İLK barış antlaşması(Bahçesaray-Çehrin Antlaşması) IV.Mehmet döneminde 1681'de imzalanmıştır.(Çehrin seferi)
- Osmanlı Devleti'nde Köprülü soyundan olup İLK KEZ ve ŞARTLI sadrazam olan kişi Köprülü Mehmet Paşa'dır.
- Osmanlılar İLK defa KARLOFÇA (1699) ve İSTANBUL(1700) antlaşmaları ile toprak kaybetti.

OSMANLI TARİHİ'NDEKİ İSTANBUL ANTLAŞMALARI

- ❖ 1533 İstanbul (İbrahim Paşa) Antlaşması – Avusturya
- ❖ 1590 İstanbul (Ferhat Paşa) Antlaşması – İran
- ❖ 1612 İstanbul (Nasuh Paşa) Antlaşması-İran
- ❖ 1700 İstanbul Antlaşması – Rusya
- ❖ 1724 İstanbul Antlaşması – Rusya
- ❖ 1897 İstanbul Antlaşması – Yunanistan
- ❖ 1913 İstanbul Antlaşması – Bulgaristan
- ❖ 1914 İstanbul Antlaşması – Sırbistan

TARİHTE OSMALI-İRAN ANTLAŞMALARI

- ❖ 1555 Amasya Antlaşması (Kanuni)
- ❖ 1590 Ferhat Paşa (İstanbul) Antlaşması (III.Murat)
- ❖ 1612 Nasuh Paşa (İstanbul) Antlaşması (I.Ahmet)
- ❖ 1618 Serav Antlaşması (II.Osman)
- ❖ 1639 Kasr-ı Şirin Antlaşması (IV.Murat)
- ❖ 1732 Ahmet Paşa Antlaşması (I.Mahmut)
- ❖ 1736 Nadir Şah Antlaşmaları (I.Mahmut)
  - ✓ 1736 İstanbul Antlaşması
  - ✓ 1746 Kerden Antlaşması (II.Kasr-ı Şirin de denilir.)

GERİLEME DEVRİ (1699-1792)

ACIKLAMA : Osmanlı Devleti'nin "**GERİLEME DEVRİ**", 1699 tarihli olan ve Osmanlı'nın tarihte ilk kez toprak kaybettiği antlaşma olan **KARLOFÇA ANTLAŞMASI** ile başlar, 1792 tarihindeki Ruslarla imzalanan **YAŞ ANTLAŞMASI** ile Osmanlı Devleti'nin, Kırım'ın Rusya'ya ait olduğunu kabul etmesine kadar devam eder.

GERİLEME DÖNEMİ (18. YÜZYIL) PADİŞAHLARI

1-	II.Mustafa	(1695-1703)	(IV. Mehmet'in oğlu)- Karlofça'yı imzalayan
2-	III.Ahmet	(1703-1730)	(IV. Mehmet'in oğlu)- Lale Devri padişahı
3-	I.Mahmut	(1730-1754)	(II. Mustafa'nın oğlu)- Kapitülasyonları sürekli hale getiren
4-	III.Osman	(1754-1757)	(II. Mustafa'nın oğlu)- Nur-u Osmaniye Camii
5-	III.Mustafa	(1757-1774)	(III.Ahmet'in oğlu)- Cülus bahşişini son dağıtan
6-	I.Abdülhamit	(1774-1789)	(III.Ahmet'in oğlu)- Küçük Kaynarca'yı imzalayan
7-	III.Selim	(1789-1807)	(III.Mustafa'nın oğlu)- Nizam-ı Cedit'i kuran

GERİLEME DÖNEMİ'NİN (18. YÜZYIL) ÖZELLİKLERİ

- 1- **Osmanlı Devleti 18. yüzyıla ilk defa toprak kaybeden bir devlet olarak girdi** (1699-KARLOFÇA).Bu yüzden bu yüzyılın başlarında kaybettiği toprakları geri alma çabasına girdi.
- 2- Osmanlı Devleti 17. yüzyılda en çok **Avusturya** ile savaşıyordu. 18. yüzyılda ise en çok **Rusya** ile savaşıyordu.
- 3- Kanuni'den beri dostumuz olan Fransa 18. yüzyılın sonlarında (1798) Mısır'a saldırınca bu ülke ile ilişkilerimiz bozulacak.
- 4- Bu yüzyılda Osmanlı Devleti'nin toprak kaybı hızlanacak, Avrupa'nın bilim ve tekniği alınmaya çalışılsa da yeterli olmayacak, sonuçta Osmanlı Devleti Avrupa'nın üstünlüğünü kabul etmek zorunda kalacak (1718-Pasarofça Antlaşması ile).

II.MUSTAFA DÖNEMİ(1695-1703)

ACIKLAMA : *Sultan II.Mustafa (1695-1703) hem DURAKLAMA DÖNEMİ hem de GERİLEME DÖNEMİ padişahıdır.*

II. Mustafa Osmanlı tahtına çıktığında II. Viyana bozgunundan sonra peş peşe gelen yenilgilerle devlet hayli sarsılmıştı. Genç padişah gayretli vatan sevgisiyle doluydu. Edirne yayınladığı bir hatt-ı hümayunda **zevk-u safa ve rahatı kendümüze haram eylemişizdir** anlayışını ortaya koymuştur. Ona göre savaşlardaki başarısızlığın sebebi padişahların seferlere çıkmayıp iddi. II. Mustafa devlet erkânının padişahın sefere çıkması büyük masraflara sebep olur görüşünü kabul etmeyip sefer hazırlıkları için emir verdi. **Ordunun başında sefere çıkan son Osmanlı padişahı oldu.** Hocası Feyzullah Efendinin tesiriyle sadrazam Sürmeli Ali paşayı azledip yerine Elmas Mehmed Paşayı geçirdi. Feyzullah Efendiye de şeyhülislamlığa getirdi. Sultan II.Mustafa, **Edirne Vak'ası** (18 Temmuz. 22 Ağustos 1703) adı verilen olayla tahttan indirilmiştir.

DÖNEMİN ÖNEMLİ OLAYLARI

OSMANLI-VENEDİK SAVAŞLARI

II. Ahmed döneminde kaybedilen ve beş aydan beri Venediklerin elinde bulunan **Sakız Adası**'na düzenlenen bir seferle Osmanlı donanması adayı tekrar ele geçirdi. (1695) Papalık ve Malta donanmalarının destek verdiği Venedik donanması Koyun adası civarında yenilgiye uğratıldı. Mora'da Venediklere karşı başarılar elde edildi. **Mezemorto Hüseyin Paşa**nın bu başarılarda etkisi büyüktür.

OSMANLI-AVUSTURYA SAVAŞLARI

Sultan II. Mustafa, ilk Avusturya seferinde **Lippa** kalesini ve arkasında **Lugoş** ile **Şebeş** kalelerini ele geçirmiştir. Bu sırada fırsatı kaçırmayan Rusya, Osmanlı Devleti'ne karşı oluşturulan **kutsal ittifaka** (Avusturya, Lehistan, Rusya, Venedik) girdi ve Çar Petro Azak'ı aldı. II. Mustafa 1696 yılında ikinci Avusturya seferine çıktı. **Temeşvar**'ı kuşatan Avusturya ordusunu **Olaş Meydan Savaşı**'nda yenilgiye uğrattı. Ertesi yıl üçüncü Avusturya seferine çıkan Padişah **Zenta**'da Avusturya ordusuyla karşılaştı (1697). Yapılan savaşta Osmanlı Ordusu kaybetti. 15.000'e yakın şehit verildi. Bu yenilgi sadece Osmanlı'yı değil tüm İslam dünyasını da hüzne boğmuştu. Bu yenilgi sonrası Karlofça Antlaşması imzalandı.

Edirne Olayı (1703): II. Mustafa, Karlofça Antlaşmasından sonra Edirne'ye çekilmişti. Devlet idaresi Şeyhülislam Feyzullah Efendinin elinde idi. Feyzullah Efendi'nin yakınlarını önemli makamlara getirmesi tepki çekmekteydi. Padişahın başkenti Edirne'ye nakledeceği söylentisi de yayılınca, İstanbul'da ayaklanan cebeciler, Edirne'ye gelip II. Mustafa'yı tahttan indirip yerine III. Ahmed'i Osmanlı tahtına çıkardılar.

III. AHMET DÖNEMİ (1703-1730)

KARLOFÇA'DA KAYBEDİLEN YERLERİ KURTARMA CABALARI

1) PRUT SAVAŞI (1711)

Sadrazam : Baltacı Mehmet Paşa

Gelişmeler:

Ruslar (Çar Deli Petro) denizlere inme politikasının sonucu olarak Baltık Denizi kıyıları için İsveç ile savaşmış, Ruslara yenilen **İsveç kralı** **Demirbaş Şarl** Osmanlı Devletine sığınmıştı.

Sebepler:

- 1- İsveçlileri takip eden Rus kuvvetlerinin Osmanlı topraklarına girerek tahrip etmeleri,
- 2- Osmanlı Devleti'nin 1700 İstanbul Antlaşması'nda Ruslara verdiği Azak Kalesi'ni geri almak istemesi.
- 3- Rusya'nın Osmanlı Ortodokslarını ayaklanmaya teşvik etmesi.

Savaş: 1711 yılında Baltacı Mehmet Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Rus ordusunu yendi.

Sonuç: PRUT ANTLAŞMASI imzalandı. (21 Temmuz 1711)

Maddeleri:

- 1- Ruslar Azak Kalesini geri verecek ve İstanbul'da elçi bulunduramayacaklardı (1700 İstanbul Antlaşması'nın son bulması)
- 2- İsveç Kralı ülkesine rahatça geri dönebilecekti.
- 3- Ruslar Kırım ve Lehistan işlerine karışmayacaklardı.

2) OSMANLI-VENEDİK VE AVUSTURYA SAVAŞLARI (1715-1718)

Osmanlıların 1711'de Ruslardan Azak Kalesini geri almaları Karlofça'da kaybettiği diğer yerleri de geri almaları umudunu güçlendirdi. 1715'de Osmanlı Devleti Mora'yı Venediklilerden geri almak için savaşı başlattı.

Osmanlı Devleti'nin Venediklilere karşı başarılar kazanması üzerine sıranın kendisine geldiğini gören Avusturya'da savaşa girdi. (1716) Ancak Osmanlı Devleti Avusturya ile yaptığı **PETERVARADİN SAVAŞI**'nda aynı başarıyı Avusturya'ya karşı gösteremedi.

Sonuç : PASAROFÇA ANTLAŞMASI imzalandı (21 Temmuz 1718).

Maddeleri:

- 1- Mora Osmanlılarda kalacak.
- 2- Osmanlı Devleti Belgrad'ı ve Eflak'ın bir bölümünü Avusturya'ya verdi.

ACIKLAMA: Osmanlı Devleti, ilk kez bu antlaşma ile Avrupa'dan geri kaldığını anlamış ve yapacağı ıslahatlarda Avrupa'yı örnek almaya başlamıştır.

NOT: Osmanlı Devleti Pasarofça Antlaşmasından sonra Avrupa'daki olaylardan uzak kalarak bir barış siyaseti izledi. 1718-1730 yılları arasındaki bu döneme **LALE DEVRİ** denir.

LALE DEVRİ (1718-1730) VE ISLAHATLAR

Osmanlı Devleti'nde 21 Temmuz 1718 yılında Avusturya ile imzalanan Pasarofça Antlaşması'ndan 28 Eylül-2 Ekim 1730 yılındaki "Patrona Halil İsyanı"na kadar geçen döneme LALE DEVRİ denir.

Bu dönemin padişahı III. Ahmet, Sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'dır.

Lale Devrinin Özellikleri

Bu dönemde Avrupa ile savaş yaşanmamış, barış içinde yaşamak fikri ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti Avrupa'yı daha iyi tanıyabilmek için Paris, Londra gibi şehirlere elçiler göndermiştir.

Bu devirdeki diğer yenilikler ve ıslahatlar şunlardır:

- 1- Osmanlı'da ilk matbaa kuruldu. (Sait Efendi ve İbrahim Müteferrika tarafından 1727'de İstanbul'da kuruldu. Matbaada basılan ilk eser Vankulu Lügati'dir.)
- 2- Yeniçerilerden bir itfaiye bölümü oluşturuldu.
- 3- Yalova'da kağıt, İstanbul'da kumaş ve çini fabrikaları kuruldu.
- 4- Yeni Kütüphaneler açıldı. Doğu ve batı eserleri tercüme edildi.
- 5- Çiçek aşısı yaygınlık kazandı.
- 6- Lağımçı ve Humbaracı ocaklarında ıslahatlar yapıldı.
- 7- Mimarlık, resim ve minyatür sanatları gelişti.

Lale Devrinin Sona Ermesi:

Halkın büyük bir kısmı zor durumdayken İstanbul'da bazı devlet büyüklerinin rahat bir yaşam sürdürmeleri, eğlenceye düşkünlükleri huzursuzluklara sebep oluyordu. Patrona Halil isimli bir yeniçeri bu durumdan memnun olmayanları yanına alarak isyan çıkardı (28 Eylül-2 Ekim 1730). İsyan sonucu Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ve yakınları öldürüldü. Padişah III. Ahmet tahttan indirildi, yerine yeğeni I. Mahmut getirildi.

I. MAHMUT DÖNEMİ (1730-1754)

SAVAŞLAR

1) 1736-1739 OSMANLI- AVUSTURYA+RUSYA SAVAŞLARI

Sebebi: Rusya ve Avusturya'nın Osmanlı'ya karşı ittifak kurmaları ve Rusların Azak kalesini ele geçirmeleri.

Savaşı: 1736'da Rusya ile başlayan savaşa Avusturya'da katıldı. Osmanlı Devleti iki devlete karşı da başarılar kazandı.

Sonuç: Her iki Devlet ile Osmanlı Devleti arasında **BELGRAT ANTLAŞMASI** imzalandı (1739) .

Maddeleri:

- 1- Osmanlı Devleti, 1718 tarihli Pasarofça Antlaşması ile Avusturya'ya verdiği Kuzey Sırbistan, Belgrad, Banat ve Eflak'ın batısını bu antlaşma ile geri almıştır.
- 2- Ruslar Azak Kalesini yıkmayı ve Azak Denizinde savaş ve ticaret gemisi bulundurmamayı kabul etti.

NOTLAR :

- ✓ 1739 tarihli *Belgrad Antlaşması Osmanlı Devleti'nin imzaladığı SON KAZANÇLI ANTLAŞMA'dır.*
- ✓ 1718 *Pasarofça antlaşmasıyla kaybedilen yerlerin çoğu geri alınmıştır.*
- ✓ *Osmanlı hala dünyanın birinci devleti olduğunu ispat etmişti.*
- ✓ *Karadeniz yeniden Türk gölü haline gelmiştir.*
- ✓ *Ayrıca Rusya'ya karşı, İsveç'le Osmanlı Devleti ittifak yapmıştır.*

Belgrat Antlaşmaları sırasında (Osmanlı X Avusturya-Rusya) Fransa, Osmanlıların lehine arabuluculuk yapmıştı. Bunun karşılığı olarak ilk kez 1535'te Kanuni döneminde Fransızlara verilen, daha sonraki dönemlerde de genişletilen kapitülasyonlar 1740 yılında Sultan I. Mahmut tarafından **Fransa'ya verilen bu KAPİTÜLASYONLAR SÜREKLİ hale getirildi.**

2) OSMANLI-İRAN SAVAŞLARI

Bu dönemde İran ile savaşlar yeniden başladı. Sefere çıkan **Ahmed Paşa, KURUCAN SAVAŞI'nda** İran ordularını yendi. Tebriz ve Hemedan geri alındı. Şah II. Tahmasb barış istedi.

Ahmed Paşa Anlaşması (1732)

Doğu serdari Ahmed Paşanın İran'la yaptığı bu anlaşmayla;

- Gence, Tiflis, Revan ve Dağıstan Osmanlı Devletinde
- Hemedan, Tebriz, Kirmanşah ve Luristan İran'da kalacaktı.

Şah II. Tahmasb'ın yaptığı bu anlaşma İran halkını memnun etmeyince Nadir Han durumdan istifade ile II. Tahmasb'ı tahttan indirdi ve daha Osmanlıların eline geçen yerleri geri aldı. Ahmed Paşa Anlaşması'nda belirtilen sınırlar esas alınarak **İstanbul Anlaşması (1732)** imzalandı. **Nadir Hanın şahlığı tanındı.** Böylece İran'da Safevi hanedanı sona ermiş ve yerine Afşar soyu geçmiştir. 1743 de Nadir Şah Irak'ı almak için harekete geçmiş ise de başarılı olamamıştır. **Kars kuşatmasında** da başarılı olamayan Nadir Şah İran'da çıkan karışıklıklar üzerine barış istemiş, bunun üzerine 1639 tarihli **Kasr-ı Şirin Antlaşması** ölçü alınarak 1746'da yeni bir anlaşma **KERDEN ANLAŞMASI** yapılmıştır. **Böylece Osmanlı İran savaşları sona ermiş ve günümüze kadar devam edecek olan barış dönemi başlamıştır.**

ISLAHATLAR

- 1- Humbaracı Ahmet Paşa, Topçu ve Humbaracı ocaklarında ıslahatlar yaptı.
  - 2- Üsküdar'da 1734'te **KARA MÜHENDİŞHANESİ** (Mühendishane-i Berri Hümayun) adlı bir subay okulu açıldı. **Bu okul Osmanlı Devleti'nde Avrupâî tarzda açılan ilk teknik okuldur.**
  - 3- İlk defa Avrupalı yabancı askerî uzmanlardan yararlanıldı.
- NOT:** *Osmanlı Devleti'nde Avrupâî tarzda ilk askerî ıslahatlar Sultan I.Mahmud döneminde yapıldı.*

III.OSMAN DÖNEMİ (1754-1757)

- Saltanatı kısa süren III.Osman döneminde önemli bir olay olmamış, bu dönem savaşız geçmiştir. Daha önce yapılan barışlar sayesinde dönem huzur içinde geçmiştir.
- Asabi, geçimsiz ve şişman bir sultan olduğu kaydedilmiştir. Sadrazamlarından hiçbirisi ile geçinemediği bilinmektedir. Tebdil-i kıyafet ederek gezmek en büyük merakı idi. Kadınların sokakta serbestçe gezmelerine ve giyinip süslenmelerine ciddi sınırlama getirmişti. Hattatlıkta maharet sahibi idi.
- İran Savaşları sırasında otorite boşluğundan istifade ile eşkiyalık yapan levendlere karşı ciddi tedbirler alınmıştır.
- Hekimoğlu Ali Paşa ve Koca Ragıp paşa dönemin önemli sadrazamlarındandır.
- Bu dönemde İstanbul'da yine iki büyük yangın çıkmıştır. Bunlar Paşa kapısının yandığı Hocapaşa yangını ve cibali yangınlarıdır. İkibin ev, bin dükkân, beşyüz seksen değirmen ve ikiyüz cami yanmıştır. Tarihler fetihden beri böyle büyük yangınların olmadığını yazmaktadır. Ayrıca veba salgını da olmuştur.
- 1755 yılı kışı çok sert geçmiş ve haliç yine donmuştur. Edirne'ye 20 karış kar yağdığı kayıtlara geçmiştir.
- I. Mahmud döneminde başlayan ve bu dönemde tamamlanan ve kendi adını verdiği **Nuruosmaniye camii** meşhurdur

III.MUSTAFA DÖNEMİ (1757-1774)

1768-1774 OSMANLI-RUS SAVAŞI

Sebe: Rusların Lehistan içişlerine karışarak, kral seçimine müdahale etmeleri üzerine Lehistan halkı yeni krala isyan ederek karşı çıkmış, bunun üzerine Ruslar isyancı Lehlileri yenerek, Osmanlı topraklarına kadar kovaladılar. Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş açtı.(1768)

NOT: Lehistan'ın bağımsız kalması Osmanlı Devleti için çok önemliydi. Çünkü Lehistan Osmanlı Devleti ile Rusya arasında "**tampon devlet**" durumundaydı.

Savaş: Rus Ordusu Kırım'ı işgal etti, Eflak ve Boğdan'ı ele geçirdi. Baltık Denizinden Akdeniz'e geçen Rus donanması 1770 yılında ÇEŞME limanında Osmanlı Donanmasını yaktı.

Sonuç: Ruslarla "Küçük Kaynarca Antlaşması" imzalandı.(1774) (*savaş III.Mustafa dönemi-antlaşma ise I.Abdülhamid döneminde*)

ISLAHATLAR

III.Mustafa döneminde Lehistan meselesi yüzünden 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı yapıldı. Savaş Osmanlı Devleti için felaketle sonuçlandı. III. Mustafa kederinden öldü.(1774).

Islahatlar:

- 1- Islahatlar genel olarak Sadrazam Koca Ragıp Paşa ve Macar asıllı Baron Dö Tot tarafından yapıldı.
- 2- Baron Dö Tot, Sürat topçuları adlı bir birlik kurdu, topçu ve istihkam sınıflarını yetiştirdi.
- 3- 1773'te Kaptan-ı Derya Cezayirli Gazi Hasan Paşa tarafından **Deniz Mühendishanesi** adlı okul açılmıştır..(*Mühendishane-i Bahri Hümayun*)
- 4- Maliyede düzenlemeler yapıldı.
- 5- İlk defa bu dönemde ESHAM adı verilen iç borçlanma sistemi uygulandı.

NOT: Osmanlı Devleti'nde padişahların tahta çıktıklarında kapıkulu askerlerine ve yeniçerilere dağıttıkları cülus bahşisini ilk uygulayan Yıldırım Bayezid, son kez dağıtan padişah III.MUSTAFA'dır. I.Abdülhamit döneminden itibaren cülus bahşisi dağıtılmamıştır.

I. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ (1774-1789)

KÜÇÜK KAYNARCA ANTLAŞMASI (21 Temmuz 1774)

Maddeleri:

- 1- Kırım'a bağımsızlık verilecek, Kırım sadece dini bakımdan halifeye(padişah) bağlı kalacak.
- 2- Kılburun, Yenikale, Kerç ve Azak Kalesi Ruslara verilecek.
- 3- Eflak-Boğdan, Ege adaları ve Gürcistan Osmanlılarda kalacak.
- 4- İngiltere ve Fransa'ya verilen Kapitülasyonlar Rusya'ya da verilecek.
- 5- Ruslar Osmanlı hakimiyetindeki Ortodoksların koruyucusu (hamisi) olacak.
- 6- Ruslar İstanbul'da daimi bir elçi bulundurabileceklerdi.

Küçük Kaynarca Antlaşması'nın Önemi

- ✓ Kırım'ın bağımsız olmasıyla Osmanlı Devleti ilk kez halkı tamamen Türk ve Müslüman olan bir toprağını kaybetmiş oldu.
- ✓ Osmanlı Devleti, ilk kez bu antlaşmadan sonra HALİFELİK makamını kullanarak elden çıkan Kırım'ı, dini yönden Osmanlı Halifesine bağlı tutmaya çalışmıştır.
- ✓ Küçük Kaynarca'nın en önemli maddeleri Kırım'a bağımsızlık verilmesi ve Rusların, Osmanlıda yaşayan Ortodoksların hamisi sayılması maddeleridir.
- ✓ Kırım'a bağımsızlık verilmesiyle, Ruslar Kırım'ı ele geçirme konusunda önemli bir adım atmışlardır. Nitekim çok geçmeden, 1783 tarihinde Kırım'ı işgal ederek Rus topraklarına katmışlardır. Böylelikle Fatih döneminden beri devam eden Karadeniz'deki Türk egemenliği sona erecektir.
- ✓ Ruslar Osmanlı Ortodokslarının koruyucusu olmaları ile Osmanlı Devletinin iç işlerine sık sık karışacaklar, böylelikle Balkan milletleri üzerinde etkili olacaklardır.

AYNALIKAVAK TENKİHNÂMESİ (1779): Rus Çariçesi II.Katerina'nın, Kırım'ın başına kendi taraftarı olan Şahin Giray'ı seçtirilmesi.

Taraflar: Osmanlı-Rusya

Önemi: Rusya, bu olayla Kırım meselesinde nüfuz kazanmış ve 1783'te de Kırım'ı işgal etmiştir.

1) 1787-1792 OSMANLI-RUSYA+AVUSTURYA SAVAŞLARI

Sebepler:

1- Osmanlı Devleti'nin Kırım'ın Ruslar tarafından işgalini unutamaması. (1783'de II. Katerina Kırım'ı işgal ederek Rusya'ya kattığını ilan etmiş, binlerce Türk'ü kılıçtan geçirmişti. Osmanlı Devleti bu olup bittiye ses çıkaramamıştı.)

2- Rusya ve Avusturya Osmanlı Devletinin Balkan topraklarını paylaşma konusunda anlaşmışlar. Anlaşmaya göre eğer İstanbul alınırsa "Bizans İmparatorluğu" yeniden kurulacaktı.

Savaş : Anlaşmayı haber alan Osmanlı Devleti zaten Kırım'ın acısını unutamadığından Rusya'ya savaş ilan etti. Avusturya'da savaşa katılınca Osmanlı Devleti her ikisine karşı savaşmak zorunda kaldı. I.Abdülhamid döneminde başlayan savaşlar, III.Selim döneminde de devam etmiştir.

I.Abdülhamid Dönemi Islahatları

- a) İstanbul'da bir istihkam okulu açıldı.
- b) Maliye'de ve askeri alanda ıslahatlara devam edildi.
- c) Ulufe alım-satımı ilk defa bu dönemde yasaklanmıştır.
- d) Cülus bahşişi kaldırılmıştır.

NOT: Osmanlı Devleti'nde padişahların tahta çıktıklarında kapıkulu askerlerine ve yeniçerilere dağıttıkları cülus bahşişini ilk dağıtan YILDIRIM BAYEZİD, cülus bahşişini kanunlaştıran FATİH, son kez dağıtan padişah ise III.MUSTAFA'dır. I.Abdülhamit döneminden itibaren cülus bahşişi dağıtılmamıştır.

III.SELİM DÖNEMİ (1789-1807)

III.Selim (1789-1807) hem GERİLEME DÖNEMİ hem de DAĞILMA DÖNEMİ padişahıdır.

Dönemin Önemli Siyasi Olayları

III.Selim başa geçtiğinde Osmanlı Devletiyle Rusya+Avusturya arasında yukarıda da verildiği gibi savaş devam ediyordu. (1787-1792). 1789'da Fransız ihtilali çıktı. Bunun üzerine Avusturya 1791'de savaştan çekilerek Osmanlı Devleti ile Zıstovi Antlaşmasını imzaladı.

ZİSTOVİ ANTLAŞMASI (4 Ağustos 1791)

Taraflar: Osmanlı x Avusturya

Avusturya, Osmanlıları yendiği halde Fransız İhtilali sebebiyle Osmanlılar ile antlaşmaya yanaştı. Pasarofça Antlaşması ile aldığı yerleri geri verdi.

Not: 1791 Zıstovi Antlaşmasıyla Avusturya savaştan önceki sınırlarına çekildi. Bundan sonra Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında ciddi bir savaş olmamış, hatta I. Dünya Savaşında Osmanlı Devletiyle birlikte savaşmıştır.

Not: Fransız İhtilalinin yaydığı "Milliyetçilik" akımından en çok etkilenen iki devlet Avusturya ve Osmanlı Devleti'dir.

Tek başına kalan Rusya da 1792'de YAŞ antlaşmasını imzaladı.

YAŞ ANTLAŞMASI (9 Ocak 1792)

Taraflar: Osmanlı-Rusya

Önemi: Osmanlı Devleti, Kırım'ın Rusya'ya ait olduğunu kabul etti. Böylece Karadeniz Türk gölü olma özelliğini kesin olarak kaybetti.

Not : 1792 tarihli Yaş Antlaşması Osmanlı Devletinin Dağılma-Yıkılış Döneminin başlangıcı sayılır.

KARADENİZ İLE İLGİLİ TÜM GELİŞMELERİ HATIRLAYALIM

- ⇒ Karadeniz 1478'de Kırım'ın fethi ile Fatih Sultan Mehmet zamanında Türk gölü haline geldi.
- ⇒ Karadeniz'in bütün kıyıların fethi II. Bâyezid zamanında 1484'te Kili ve Akkerman kalelerinin alınmasıyla olmuştur.
- ⇒ 1700 İstanbul Antlaşması ile Azak Kalesi Ruslara verildi ve Karadeniz Türk gölü olma özelliğini kaybetti.
- ⇒ 1711 Prut Antlaşması ile Karadeniz tekrar Türk gölü oldu.
- ⇒ 1739 Belgrad Antlaşması ile Karadeniz'in Türk gölü olduğu bir kez daha kesinlik kazandı.
- ⇒ 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kırım bağımsız olunca Karadeniz Osmanlı hâkimiyetinden çıktı.
- ⇒ 1779 Aynalıkavak Tenkihnâmesi ile Osmanlılar Karadeniz'deki üstünlüklerinin yok olduğunu kabul etmiş oldular.
- ⇒ 1792 Yaş Antlaşması ile Karadeniz Türk gölü olma özelliğini kesin olarak kaybetti.

Napolyon Bonapart 1798'de Mısır'ı işgal etti. Amacı, hem Osmanlı topraklarından pay almak, hem de İngiltere'nin Hindistan'la olan bağlantısını kesmekti. 1798-1801 yılları arasında Osmanlı-Fransa savaşı olmuş, bu savaşta İngiltere ve Rusya Osmanlı Devleti'nin yanında yer almıştır. **Ruslar, tarihte ilk kez bu sırada Boğazlardan geçiş yapmıştır. Cezzar Ahmet Paşa** komutasındaki **Nizam-ı Cedit** ordusu, Napolyon'un (Fransız) ordusunu Suriye sahillerindeki **AKKA**'da yendi. Bunun sonucunda Fransızlar Mısır'dan çekildi. Fransa ile **1801**'de **EL-ARİŞ ANTLAŞMASI** imzalandı.

EL-ARİŞ ANTLAŞMASI (1801)

Taraflar: Osmanlı-Fransa

Önemi:

1. Mısır yeniden Osmanlı idaresine girdi.
2. İngiltere sömürgelerini tehdit eden Fransa'yı etkisiz hale getirerek Akdeniz'de üstünlük sağlamayı başardı.

OSMANLI-FRANSIZ İLİŞKİLERİ (Genel)

1. Osmanlı Fransız ilişkileri Fransa kralı Fransuva'yı Şarlken'den kurtarmak için Osmanlıların yaptığı 1526'da Mohaç Meydan Muharebesi ile Kanuni döneminde başladı.
2. Kanuni, Fransızlara kapitülasyonlar verdi (1535)
3. 1739 Belgrad antlaşmalarında arabuluculuk yapan Fransa kapitülasyonların süresiz hale gelmesini sağladı. (I. Mahmut dönemi-1740)
4. Osmanlılar Fransız İhtilali'nden sonra kurulan Fransız yönetimini tanıdı.
5. Fransa İngiltere'nin sömürgelerine göz dikti ve sömürgelerine giden yolu kesmek için Osmanlı yönetimindeki Mısır'ı işgal etti (1798). Ancak Napolyon ilk yenilgisini Nizam-ı Cedit askerlerinden Akka'da aldı ve 1801 El-Ariş Antlaşması ile bölgeden çekildi.
6. Fransa kapitülasyonlardan faydalanmakla birlikte Osmanlılar aleyhindeki bütün ittifaklara katıldı.
7. Fransa Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki topraklarına göz dikti ve Cezayir (1830) ve Tunus'u (1881) işgal etti.
8. Balkan milletlerini Osmanlılar aleyhine kışkırttı.
9. Yahudileri Filistin'de devlet kurmaya davet etti.
10. Bütün bu gelişmeler karşısında Osmanlılar İngilizlere yanaştı ancak İngiltere'nin Mısır'ı işgali üzerine Osmanlılar yeniden Fransız yanlısı bir politika izlediler.
11. I. Dünya Savaşı'nda Fransa İtilaf devletleri saflarında Osmanlılara saldırdı ve savaş sonunda Osmanlı topraklarını paylaşan ve işgal eden devletler arasına katıldı.

GREK PROJESİ

Rusya ve Avusturya'nın Osmanlı Devleti'ni aralarında paylaşmak için hazırladıkları plandır.

Bu plana göre: 1) Eflak ve Boğdan'da Dakya Devleti kurulacak. 2) Sırbistan, Bosna ve Hersek Avusturya'ya bırakılacak. 3) Bizans imparatorluğu yeniden kurulacak ve başına II. Katerina'nın torunu Konstantin getirilecek.

Plan doğrultusunda Avusturya Bosna'yı, Rusya Boğdan'ı işgal etti. Ancak Fransız İhtilali'nin patlak vermesiyle Grek Projesi gerçekleştirilemedi ve Avusturya Osmanlılarla Zıştovi Antlaşması'nı, Rusya Yaş Antlaşması'nı imzalamak zorunda kaldı.

KABAKÇI MUSTAFA İSYANI (1807)

Sebepler:

1. III. Selim'in ıslahatlarını (Nizam-ı Cedit hareketi) Yeniçeriler, din adamları ve esnaf çıkarlarına uygun bulmadı.
2. III. Selim Yeniçerilere Nizam-ı Cedit askerinin elbisesini giydirmek istiyor ve Yeniçerileri düzenli talime tabi tutmak istiyordu.

Sonuç:

1. III. Selim Nizam-ı Cedit'i kaldırmak zorunda kalmıştır.
2. Kabakçı Mustafa'nın önderliğindeki isyancılar (25-29 Mayıs 1807) III. Selim'i tahttan indirip yerine IV. Mustafa'yı çıkardılar.
3. İsyanı bastıran Alemdar Mustafa Paşa, Kabakçı Mustafa ve adamlarını öldürttü.
4. Padişah olan IV. Mustafa, yeniden tahta çıkma ihtimali olan III. Selim'i öldürttü.
5. Alemdar Mustafa Paşa, IV. Mustafa'yı tahttan indirip yerine II. Mahmut'u çıkardı.

Önemi: 1807 Kabakçı Mustafa isyanı Nizam-ı Cedit (yeni düzen) dönemini ortadan kaldırmıştır.

III. Selim Döneminde Yapılan İslahatlar

III. Selim Döneminde yapılan İslahatlara genel olarak Nizam-ı Cedit (Yeni Düzen) denilmiştir.

- 1- Nizam-ı Cedit Ordusunu kurarak, yeniçeri ocağını geri plana düşürdü. (İsveçli subayların eğittiği Nizam-ı Cedit ordusu, ilk askeri başarısını Cezzar Ahmet Paşa komutasında Akka'da 1799'da Napolyon'a karşı kazandı.)
- 2- İslahat hareketlerine ve Nizam-ı Cedit ordusuna gelir sağlamak amacıyla **İRAD-I CEDİT** adıyla yeni bir hazine kurdu.
- 3- Kara ve deniz mühendishaneleri genişletildi.
- 4- Yeniçeri ve diğer Kapıkulu Ocakları düzene sokuldu.
- 5- Tersaneler yenilendi, modern topraklar döküldü.
- 6- Avrupa'daki gelişmeleri öğrenmek için Paris, Londra, Viyana ve Berlin'de **sürekli elçilikler** açıldı.
- 7- İlmiye sınıfında ve devlet dairelerinde düzenlemeler yapıldı.
- 8- İlk devlet matbaası açıldı. Bilim ve sanat eserleri batı dillerinden Türkçe'ye çevrildi.
- 9- III. Selim döneminde Osmanlı Devleti'nde ilk kez bir yabancı dil yani Fransızca kabul edilmiştir.

NOT: *Osmanlı Devleti'nde en ciddi anlamda Batı (Avrupa) örnek alınarak ıslahatlar III. Selim döneminde yapılmıştır.*

III. SELİM DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAC ÖNEMLİ NOT

- İlk defa Avrupa orduları örnek alınarak kurulan ordu NİZAM-I CEDİD ordusudur. (III. Selim)
- NAPOLYON ilk yenilgisini AKKA kalesi önünde NİZAM-I CEDİD ordusuyla yaptığı savaşta aldı. (1799). Bu savaş, Nizam-ı Cedit ordusunun ilk ve son başarısıdır.
- Avrupa başkentlerinde İLK devamlı elçiler III. SELİM zamanında açıldı.
- İLK devamlı elçilik LONDRA'da açıldı. (1793)
- 1789 Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik akımının etkisiyle bağımsızlık için Osmanlı Devleti'ne İLK isyan eden azınlık SİRPLAR'dır. (1804).

18. YÜZYIL ISLAHATLARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

- 1) Osmanlı Devleti, Avrupa'nın gerisinde kaldığını anlamış ve Avrupa'yı örnek alarak yenilikler yapmıştır.
- 2) İslahat hareketleri padişah ve devlet adamlarının öncülüğünde yürütülmeye çalışıldı. Halkın ıslahatlar konusunda bir isteği ve desteği olmamıştır.
- 3) Savaşların yenilgiyle sonuçlanması ve toprak kayıplarının devam etmesi, ıslahatların askeri alanda yapılmasına neden olmuştur.
- 4) İslahatlar, gösterilen tepkiler yüzünden (özellikle yenicilerin) devamlı olmamıştır.
- 5) XVII. yüzyıl ıslahatlarına göre daha esaslı ıslahatlar yapılmıştır. Ancak, ıslahatlarla amaçlanan hedefler gerçekleştirilememiş ve devlet çöküntüden kurtarılamamıştır.
- 6) Yenilik çalışmalarında ilk kez batılı uzmanlardan faydalanılmaya başlandı.
- 7) 18. yüzyılın ıslahatçıları, gerilemenin nedenleri üzerinde durdular; daha köklü ve kalıcı ıslahatlar düşündüler. Bu amaçla çeşitli Avrupa ülkelerine elçiler gönderilip onlardan bu konuda raporlar hazırlamaları istendi. Özellikle askeri alanda yapılacak ıslahatlar için Avrupa ülkelerinden uzmanlar getirildi.
- 8) Yönetim ve hukuk alanında ıslahat yapılmamıştır
- 9) İslahat, çoğunlukla tepeden geldiğinden, halka mal edilemediğinden ve birçok kimsenin (yeniciler, esnaf, bazı din adamları, illerdeki valiler) çıkarına dokunduğundan, tepkiyle karşılandı ve ayaklanmalar çıktı. Bu nedenle devleti güçlendirmeyi, toplumu geliştirmeyi amaçlayan 18. yüzyıl ıslahatlarından da istenilen sonuç alınmadı.

GERİLEME DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAC ÖNEMLİ NOT

- Osmanlıların kaybettiği İLK beylik ERDEL BEYLİĞİ dir.
- Osmanlı Devleti İLK defa PASAROFÇA ANTLAŞMASI(1718)'ndan sonra Avrupa'dan geri kaldığını anlamıştır.
- Osmanlı Devleti İLK defa Pasarofça Antlaşmasından sonra LALE DEVRİ'nde Avrupayı örnek alarak ıslahatlar yapmıştır.
- Avrupa ya İLK elçiler Lale devrinde PARİS ve VİYANA ya gönderildi.
- Osmanlılarda İLK Matbaa GAYRİMÜSLİMLER(Yahudi-Ermeni)tarafından açılmıştır(15.yy)
- Osmanlılarda İLK Türk Matbaası Lale Devrinde İBRAHİM MÜTEFERRİKA tarafından açıldı.(1727)
- İLK kağıt fabrikası Lale Devrinde YALOVA da kuruldu.
- İLK itfaiye örgütü LALE DEVRİ'nde kuruldu.
- İLK Çiçek aşısı LALE DEVRİ'nde yapıldı.
- Askeri alanda Avrupa'yı örnek alarak İLK ıslahatı I.MAHMUT yapmıştır.
- İLK Mühendis Okulu 1734 yılında Kara Mühendishanesi (Mühendishane-i Berri Hümayun) adıyla I. MAHMUT tarafından kuruldu.
- İLK defa KAPİTÜLASYON lar 1740 yılında Sultan I.Mahmut döneminde sürekli hale getirildi.
- İLK defa Osmanlı Devletinden Halkı Türk ve Müslüman olan bir toprak parçası(Kırım)KÜÇÜK KAYNARCA ANTLAŞMASI ile koparılmıştır.(1774)
- Osmanlı Devleti,ilk kez Halifelik kurumundan 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması sonrası Kırım halkının dini yönden Osmanlı Halifesine bağlı kalması esasını kabul ettirerek uygulamaya çalışmıştır.
- Ruslar İLK kez 1774-KÜÇÜK KAYNARCA ANTLAŞMASI ile iç işlerimize karışma hakkını elde etmiştir.
- Rusya ya İlk kapitülasyonlar KÜÇÜK KAYNARCA ANTLAŞMASI ile verildi.
- Ulufe alım-satımı İLK defa I. ABDÜLHAMİD tarafından yasaklanmıştır.
- Cülus bahşişini İLK dağıtmayan padişah I.Abdülhamit'tir.

DAĞILMA-YIKILIŞ DÖNEMİ(1792-1918)

19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ

ACIKLAMA : Osmanlı Devleti'nin "DAĞILMA DÖNEMİ", 1792 tarihli YAŞ ANTLAŞMASI ile başlar, 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan ve Osmanlı Devleti'nin fiilen sona erdiği antlaşma olan MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI'na kadar devam eder. Osmanlı Devleti, hukuken 1 Kasım 1922'de Saltanat'ın kaldırılması ile sona ermiştir.

19. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİNİ SARSAN OLAYLAR

- 1) Sırp İsyanı (1804)
- 2) 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı ve Bükreş Antlaşması
- 3) Yunan İsyanı (1821-ilk kez Mora'da başladı)
- 4) 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı ve 1829 Edirne Antlaşması
- 5) Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın İsyanı (1833 Kütahya Antlaşması-1840 Londra Konferansı)
- 6) Kırım Savaşı (1853-1856)
- 7) 93 Harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı)

II. MAHMUT DÖNEMİ(1808-1839)

SENED-İ İTTİFAK (1808) : Osmanlı Devleti'nde taşradaki yerleşim birimlerinde yaşayan tanınmış, geniş toprakları olan köklü ailelere "ayan" denir. 19. yüzyılda ayanlar, bulundukları yerleşim birimlerinin yönetiminde söz sahibi olmuşlardır. Osmanlı Devletinde merkezi otoritenin zayıflaması ayanların resmîleşmesine yardımcı olmuştur. 19. yüzyılda ayanlar, halk tarafından seçiliyordu, kendilerine padişah tarafından berat veriliyordu. böylece yerleşim birimlerinin yönetimi ayanlar tarafından sağlanıyordu. II. Mahmut döneminde yeniçerilerin taşkınlıklarına karşı padişahı destekleyecek bir güce ihtiyaç duyulmuştu. **Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa**'nın çalışmaları sonucunda Anadolu'daki ve Rumeli'deki ayanlar, silahlандırıldıkları adamlarıyla İstanbul'a gelerek konaklamışlar ve II. Mahmut'la 1808'de **Sened-i İttifak**'ı imzalayarak tekrar memleketlerine dönmüşlerdir.

NOT : Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa, yeniçeriler tarafından 15-18 Kasım 1808 'de çıkarılan ve **Alemdar Vakası** olarak bilinen olay sonucunda öldürülmüştür.

Sened-i İttifak'ın bazı maddeleri şunlardır:

- 1- Ayanlar, padişahın emirlerini yerine getirecektir.
- 2- Sadrazamın kanunlara uygun olarak vereceği emirlere uyulacak, uygun olmayanlara karşı konulacaktır.
- 3- Ayanlar, devletin eyaletlerden asker almasına karşı gelmeyecektir.
- 4- Hazine gelirlerinin, kanunlara uygun olarak toplanması sağlanacaktır.
- 5- Ayanlar da devlet adamları gibi anlaşmaya uyacaklar, uymayanlara karşı birlikte hareket edilecektir.
- 6- Padişah, aşırı vergi koymayacak, eşit ve adaletli vergilendirme yapılacaktır.
- 7- İstanbul'da bir isyan çıktığında ayanlar emir beklemeden İstanbul'a gelerek padişaha yardım edecektir.

Sened-i İttifak'ın Önemi

- 1) Ayanlar hukuki bir statü kazanmışlardır.
- 2) **Padişahın bazı yetkileri ilk kez kısıtlanmıştır. Bu nedenle demokratikleşme hareketinin başlangıcı sayılır.**
- 3) Vergi adaleti sağlanmaya çalışılmıştır.
- 4) Ayanların Yeniçerilere karşı bir denge unsuru olması amaçlanmış, fakat merkezi otoriteye karşı yeni bir güç odağının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

II. Mahmut, Sened-i İttifak'ın yönetimde yeni sorunlara neden olacağını fark etmişti. Aynı yıl içinde İstanbul'da çıkan ve Alemdar Mustafa Paşa'nın öldürülmesiyle sonuçlanan Yeniçeri isyanında, ayanların yardıma gelmemesini bahane ederek Sened-i İttifak'ı yürürlükten kaldırmıştır.

NOT : Sened-i İttifak, padişahın seçkin bir grupla imzaladığı bir antlaşma olması ve padişahın bazı yetkilerini kısıtlaması nedeniyle İngiltere'de imzalanmış olan 1215 tarihli Magna Carta'ya benzer.

SIRP İSYANI (1804)

Sebepleri

- 1- Fransız İhtilalinin Milliyetçilik, bağımsızlık ve hürriyet gibi fikirlerinin Sırlar üzerinde etkili olması
- 2- Savaşların Sırbistan toprakları üzerinde geçmesi ve bu savaşlar sırasında Sırbistan'ın sık sık el değiştirmesi
- 3- Sırbistan'daki Yeniçerilerin olumsuz davranışları
- 4- Rusya'nın kışkırtması

İsyan: Bu sebeplerden dolayı 1804'de **Kara Yorgi** liderliğinde Sırlar ayaklandı.

NOT: Osmanlı Devletinde "Milliyetçilik" akımı neticesinde ayaklanan ilk topluluk **SIRPLAR**'dır.

Sırlarla İlgili Antlaşmalar

- 1) 1806-1812 Osmanlı Rus Savaşı sonucunda Ruslarla imzalanan **Bükreş Antlaşması**'nda Sırlara bazı ayrıcalıklar verildi.
- 2) 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda Ruslarla imzalanan **Edirne Antlaşması**'nda Sırlara **özerklik** verildi.
- 3) 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonucunda imzalanan Ayestefanos ve Berlin Antlaşması'nda Sırbistan **bağımsızlığını** kazandı.

1806-1812 OSMANLI-RUS SAVAŞI (III.Selim döneminde başlamış,II.Mahmut döneminde devam etmektedir.)

Sebepler:

- 1- Rusların Sırp isyanını desteklemesi ve Balkan Milletlerini kışkırtması.
- 2- Rusya'nın Eflak-Boğdan'ı işgal etmesi.

Savaş:

- ✓ Rusların Eflak-Boğdan'ı işgal etmesi karşısında Fransa'nın etkisiyle Osmanlı Devleti Rusya'ya savaş ilan etti. Osmanlı-Fransız yakınlaşması karşısında İngiltere Rusya'nın yanında yer aldı.
- ✓ İngilizler Ruslara destek için donanmalarını İstanbul'a gönderdiler. İstanbul'a sadece denizden yapacakları bir saldırıyla başarılı olamayacaklarını anlayarak geri döndüler. Bu defa Mısır'a saldıran İngilizleri Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa püskürttü.
- ✓ Fransa 1807'de Rusya ile “**Tilsit Antlaşması**”nı imzalayarak, dostluk kurdu. Yalnız kalan Osmanlı Devleti İngiltere'ye yaklaştı. İngiltere ile “**Kale-i Sultaniye-Çanakkale Antlaşması**”nı imzaladı.
- ✓ Bu arada Ruslar Osmanlı topraklarında ilerliyordu.
- ✓ Avrupa'da siyasi ortam yeniden değişti. Fransa ile Rusya'nın arası yeniden açıldı. Rusya'ya silahlarını çeviren Fransa bu defa Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldı. Fransa'ya güvenemeyen Osmanlı Devleti Rusya ile Bükreş Antlaşması'nı imzalayarak savaşı sona erdirdi.

Sonuç: Ruslarla **BÜKREŞ ANTLAŞMASI** imzalandı.(1812)

Maddeleri:

- 1- İki devlet arasında Tuna nehri sınır olacak.
- 2- Ruslar Beserabya hariç işgal ettiği yerleri geri verecek.
- 3- Sırlara bazı haklar verilecekti.

YUNAN İSYANI

Sebepleri

- 1) Fransız ihtilalinin milliyetçilik, bağımsızlık gibi fikirlerinin etkisi
- 2) Rusya'nın ve Avrupa Devletleri'nin kışkırtması
- 3) 1804 de kurulan Etniki Eteryä Cemiyeti'nin çalışmaları

İsyan : İlk isyan 1820'de Eflak-Boğdan'da başlamış,ancak buradan gerekli desteği göremeyen Yunanlıların ilk büyük isyanları 1821'de **MORA**'da başlamış ve isyan kısa sürede büyümüştür.Osmanlı hükümeti **Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa**'dan yardım istedi. M. Ali Paşa yardım karşılığında II.Mahmut'tan,Mısır valiliğine ek olarak Mora ve Girit valiliklerinin kendisine verilmesini istedi. Osmanlı ve Mısır donanması isyanı bastırdı ve NAVARİN limanına çekildi. Ancak Yunan isyanının bastırılması Batıların işine gelmedi. İngiltere, Fransa, Rusya ve Avusturya Osmanlı Devleti'ne ultimatom vererek Yunanistan'a bağımsızlık verilmesini istediler. Bu istek reddedilince Osmanlı ve Mısır donanmasını Mora yarımadasının NAVARİN LİMANI 'nda 1827'de yakdılar. Rusya Osmanlı'ya savaş ilan etti.

NOT: *Navarin olayı Osmanlı Donanmasının yaşadığı 4 felaketten biridir.*

- **Birincisi 1571 İnebahtı,**
- **İkincisi 1770 Çeşme,**
- **Üçüncüsü 1827 Navarin,**
- **Dördüncüsü 1853 Sinop'tur.**

1828-1829 OSMANLI-RUS SAVAŞI

Sebepleri:

- 1) Rusların sıcak denizlere inmek istemesi
- 2) Osmanlının Rusya'dan Navarin'de yakılan donanmanın zararını talep etmesi
- 3) Osmanlı'nın Yunanlılar ve azınlıklarla ilgili Avrupa Devletlerinin ve Rusya'nın isteklerini reddetmesi.

Savaş: Bu sebeplerden Rusya'nın saldırısıyla savaş başladı. Ancak Osmanlı Devleti böyle bir savaşa hazır değildi.

Çünkü:

- 1) Donanması Navarin'de yakılmıştı.
- 2) 1826'da Yeniçeri Ocağı kaldırılmış, ASAKİR-İ MANSURE-İ MUHAMMEDİYE ordusu yeni kurulmuştu.
- 3) Yunan ayaklanmasından dolayı bütün Avrupa Osmanlının karşısındaydı.

Sonuç: Rusların ilerleyerek doğuda Erzurum'a, batıda Edirne'ye kadar gelmeleri üzerine Osmanlı devleti barış istedi. Rusya'yla 1829'da **EDİRNE ANTLAŞMASI** imzalandı.

Maddeleri:

- 1) Eflak-Boğdan ve Sırbistan'a özerklik verildi.
- 2) Yunanistan bağımsız olacaktı.
- 3) Rus ticaret gemileri boğazlardan geçebilecekti.
- 4) Prut nehri sınır olacaktı.
- 5) Osmanlı Devleti savaş tazminatı verecekti.

NOT: Osmanlı Devletinden bağımsızlığını elde eden ilk azınlık YUNANLILAR(Rumlar)'dır.

NOT: Osmanlının Yunan isyanı ve Rus savaşıyla uğraşmasını fırsat bilen Fransa 1830'da **CEZAYİR**'i işgal etti.

MISIR MESELESİ--MISIR VALİSİ MEHMET ALİ PAŞA'NIN İSYANI (Denize düşen yılana sarılır)

Mehmet Ali Paşa kimdir? Mehmet Ali Paşa,Kavala'da dünyaya gelmiş,küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiş,bir Fransız tarafından büyütülmüştür.Fransızların 1798'de Mısır'ı işgal etmesiyle,Fransa üzerine gönderilen Nizam-ı Cedit ordusunda görev almış,Akka Zaferi'nden sonra ise orduyla beraber İstanbul'a dönmeyerek Mısır'da kalmıştır.Mısır'da iken Vahhabilerin ayaklanmasını bastırdığı gibi,Mısır'da baş gösteren bazı karışıklıkları da önlemiştir.Bunun üzerine III.Selim 1806'da Mehmet Ali Paşa'yı Mısır Valisi (Hidiv) yapmıştır.Mehmet Ali Paşa,Fransızlardan aldığı destekle Mısır'ı modern bir yapıya ve zenginliğe ulaştırmıştır.

Sebepleri:

- 1) Yunan isyanının bastırılmasında II. Mahmut'a yardım eden Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya vaat edilen yerlerin verilmemesi (Zaten Mora elimizden çıkmıştı)
- 2) Mehmet Ali Paşa'nın Navarin olayından sonra padişah'tan izin almadan ordu ve donanmasını geri çekmesi.
- 3) 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşında yardım istenildiği halde Mehmet Ali Paşa'nın yardım göndermemesi

İsyan: II.Mahmut,Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'yı görevden almak için hazırlanırken Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, üzerine gönderilen padişah kuvvetlerini Adana (1832) ve Konya'da peşpeşe mağlup etmiştir.Kütahya'ya kadar gelen İbrahim Paşa,başkenti tehdit etmeye başlamıştır. Bu zor durum karşısında II.Mahmut,Fransa'nın Mehmet Ali Paşa'yı desteklediğini bildiği için İngiltere'den yardım istemiş,ancak II.Mahmut'un bu isteğine kayıtsız kaldılar. II. Mahmut son çare olarak (denize düşen yılanı sarılır diyerek) Rusya'dan yardım istedi. Rusya,Osmanlı Devleti'nin bu yardım isteğini hemen kabul etmiştir.10 bin askerli bir Rus donanması İstanbul boğazını geçerek Büyükdere önlerine demirlendi.**Rusya'nın bu yardımdaki tek amacı;boğazlara yerleşmek ve devamında da Akdeniz'e inmektir.**Osmanlı-Rus yakınlaşması,Akdeniz hakimiyetini düşünen Fransa ile sömürge yollarının(Hindistan) geleceğini düşünen İngiltere için sıkıntılı bir durum olmuş,bu devletler hemen devreye girerek Mehmet Ali Paşa ya baskı yaptılar. Bunun üzerine Mehmet Ali Paşa ile II.Mahmut arasında **Kütahya Antlaşması** imzalandı.(14 Mayıs 1833)

KÜTAHYA ANTLAŞMASI (14 Mayıs 1833) ve Önemi

- 1) Mehmet Ali Paşa'ya Mısır ve Girit valiliklerine ek olarak Suriye valiliği de verilecek.(*Mehmet Ali Paşa'nın Suriye valiliğini istemesinin sebebi,Navarin'de yakılan donanmasını Suriye ormanlarından yararlanarak yeniden yapmaktır.*)
- 2) Oğlu İbrahim Paşa'ya da Cidde valiliğine ek olarak Adana Muhassıllığı (O bölgenin vergilerini toplama hakkı) verilecek.

NOT:

- 1) Mısır sorunu,Osmanlı Devleti'nin bir iç meselesi iken Avrupalı devletlerin müdahalesi ile dış sorun haline gelmiştir.
- 2) Bu antlaşma Mısır sorununu geçici olarak çözmüş fakat iki tarafta bu anlaşmadan memnun olmamıştır.

NOT: Kütahya Ant. 'na rağmen kendisini güvende hissetmeyen II.Mahmut Rusya'yla HÜNKAR İSKELESİ antlaşmasını imzalamıştır. (1833)

HÜNKAR İSKELESİ ANTLAŞMASI (8 Temmuz 1833)

- 1- Osmanlı bir saldırıya uğrarsa Ruslar asker ve donanma gönderecek, ancak masrafları Osmanlı ödeyecek.
- 2- Rusya bir saldırıya uğrarsa Osmanlı boğazları kapatacak. (İngiltere ve Fransa'ya karşı)
- 3- Bu antlaşma 8 yıl sürecek.

Boğazlarla meselesi, Hünkar iskelesi,Londra,Paris, Berlin,Mudanya ve Montrö anlaşmalarında görüşülmüştür.

Önemi

1. Rusya amacına ulaşarak bu antlaşmayla boğazlar üzerinde büyük avantaj sağlayıp,Karadeniz'deki güvenliğini artırmış oldu.
2. **Bu antlaşmayla tarihte ilk kez BOĞAZLAR MESELESİ ortaya çıkmıştır.**
3. **Bu antlaşma Osmanlının boğazlar üzerindeki egemenlik haklarını TEK BAŞINA kullandığı son antlaşmadır.**

NOT: Osmanlı Devleti Mısır ve Boğazlar meselesinde İngiltere'nin desteğini kazanmak için İngiltere ile 16 Ağustos 1838 'de BALTA LİMANI TİCARET ANTLAŞMASI'nı imzalamıştır. Bu antlaşma ile İngiltere'ye çok geniş ekonomik haklar verilmiş, Osmanlı ülkesinde tekel sistemi ve iç gümrük yönetimi kaldırılmış böylece Osmanlı ekonomisinin çöküşü hızlanmıştır.

ACIKLAMA: 14 Mayıs 1833 tarihli Kütahya Antlaşması fazla uzun sürmemiş,1839'da Mehmet Ali Paşa bağımsızlığını ilan etmiştir.Mehmet Ali Paşa'nın esas amacı,Ortadoğu'da bağımsız bir devlet kurmaktır.Oğlu İbrahim Paşa üzerine gönderilen Osmanlı kuvvetlerini 1839'da NİZİP SAVAŞI'nda yendi. İngiltere ve Fransa Hünkar İskeleyi Antlaşmasına dayanarak Rusya'nın boğazlara egemen olmasından çekindiklerinden hemen devreye girerek MISIR konusunda LONDRA'da uluslararası bir konferans düzenlendi.

NOT: Nizip yenilgisi haberi İstanbul'a gelmeden II.Mahmut ölmüş, yerine Abdülmecit padişah olmuştur.

II.MAHMUT DÖNEMİNDE YAPILAN ISLAHATLAR

A) Askeri Alanda Yapılan Islahatlar

- 1- Alemdar Mustafa Paşa'nın da çalışmalarıyla, Yeniçeri Ocağı'nın yanında *Sekban-ı Cedid* adıyla yeni bir ordu kurulmuştur. Sekban-ı Cedid'in güçlenmesini istemeyen Yeniçeriler, 1809'da isyan ederek Alemdar Mustafa Paşa'yı öldürmüşler ve Sekban-ı Cedid'in kapatılmasını sağlamışlardır.
- 2- II. Mahmut, Sekban-ı Cedid Ocağı yerine *Eşkinçi Ocağı* adıyla yeni bir ordu kurmuştur.
- 3- Yeniçeriler bu ocağı da kapatmak için isyan edince, halk, ulema, donanma, topçu ocakları padişahın yanında yer almışlar ve Yeniçeri Ocağı'na son vermişlerdir. **Vakayı Hayriye** denen bu olayla, yeniliklerin önündeki en büyük engel olan Yeniçeri Ocağı ortadan kaldırılmıştır (15 Haziran 1826).
- 4- Yeniçeri Ocağı'nın yerine, Avrupa tarzı eğitim yapan *Asakir-i Mansure-i Muhammediye* adıyla yeni bir ordu kurulmuştur. Bu ordu bölük, tabur, alay şeklinde teşkilatlandırılmıştır.
- 5- II. Mahmut döneminde tımar sistemine son verilmesi nedeniyle, tımarlı sipahilerin görevini yerine getirmek amacıyla eyaletlerde *Redif Birlikleri* kurulmuştur (1834).
- 6- Daha sonra ise hem idari hem de askeri yetkileri bulunan *Müşirlikler* kurulmuştur (1836).

B) Yönetim Alanında Yapılan Islahatlar

- 1- Divan-ı Hümayun kaldırılarak nazırlıklar (bakanlıklar) kuruldu.Bab-ı Âli merkezi yönetim binası haline geldi. Bakanlıkların kendi alanlarıyla ilgili yetkileri artırıldı.
- 2- Dirlik sistemi kaldırılarak memurlara toprak yerine maaş verilmeye başlandı.
- 3- Devlet memurlarının rütbe ve nişan verilmesi yoluyla terfi etmeleri sağlandı.
- 4- Askeri, idari ve hukuki işlerde danışma niteliğinde kararlar almak için çeşitli meclisler kuruldu; Askeri işler için *Dar-ı Şuray-ı Askeri*, idari işler için *Dar-ı Şuray-ı Bab-ı Âli* ve hukuki işler için (Avrupa tarzında kanunlar hazırlamak için) *Meclis-i Valây-ı Ahkam-ı Adliye* kuruldu.
- 5- Müsadere sistemi kaldırıldı. Böylece devletin toprak üzerindeki hakları kısıtlanarak özel mülkiyetin yaygınlaşması hızlandı.
- 6- Ayanlık kaldırılarak merkezi otorite güçlendirildi.

- 7- İller merkeze bağlandı.İllerin başına müşirler (valiler) atandı. Müşirliklere bağlı olarak,sancak düzeyinde feriklikler kuruldu.
- 8- İlk kez Posta ve karantina teşkilatları kuruldu.
- 9- Memurların fes, ceket ve pantolon giymesi mecburiyeti getirildi.
- 10- Mahalle ve köylerde muhtarlık sistemi uygulanmaya başlandı.ayanların yetkileri muhtarlara devredildi.
- 11- Yurtdışı seyahatlerinde pasaport uygulaması başlatıldı.
- 12- İlk kez Anadolu ve Rumeli'de askeri amaçlı bir nüfus sayımı yapıldı(1831).

C) Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İslahatlar

- 1- Medreselerin yanında, Avrupa tarzında eğitim veren okullar açıldı.
  - 2- Avrupa'ya ilk kez öğrenci gönderilerek masraflarının devlet tarafından karşılanması sağlandı.
  - 3- İstanbul'da ilköğretim kız ve erkekler için zorunlu hale getirildi. Böylece eğitimde büyük bir reform yapıldı. Ancak uygulanamadı.
  - 4- Takvim-i Vakayi adıyla ilk resmi gazete çıkarıldı. (1 Kasım 1831).
  - 5- Ordunun ihtiyacını karşılamak amacıyla Mekteb-i Tıbbiye açıldı. (İlk tıp okulu 14 Mart 1827)
  - 6- Devlet memuru yetiştirmek için Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulum-ı Edebiye adında iki orta dereceli okul açıldı.Yine ortaokul düzeyinde Rüşdiye açıldı.Mekteb-i Rüşdiye Nezareti kuruldu. Ayrıca Mekteb-i Harbiye (Harb okulu) açıldı.
  - 7- Okullarda yabancı dille eğitim verilmeye başlandı.
  - 8- Padişah, resmini devlet dairelerine astırmıştır.
  - 9- II.Mahmut yurdu tanımak için yurt gezilerine çıkmıştır.
  - 10- Mehterhane kaldırıldı,**Mızık-a-yı Humayun** adıyla devlet bandosu kuruldu.
  - 11- Batı tarzı müzik serbest bırakıldı.
  - 12- Buharla çalışan ilk gemi satın alındı. Buharla çalıştığı için Buğu Gemisi denen bu gemiyle II.Mahmut, Rodos'a gidip gelmiştir.-1827
- NOT:** Bu dönemde eski tarz eğitim veren okulların yanında batı tarzı eğitim veren okulların açılması, eğitim alanında kültür çatışmasına neden olmuştur. Bu ikilik Cumhuriyet döneminde 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesiyle ortadan kaldırılacaktır.
- NOT:** Padişah vatandaşlar arasında din farkı gözetmeyeceğini açıklayarak laik anlayıştan yana olduğunu gösterdi.

D) Ekonomi Alanında Yapılan Yenilikler

- 1- Özel sektör teşvik edildi.
- 2- Yerli malı kullanımı teşvik edildi.
- 3- Kumaş,silah ve cephane üretimi için yeni fabrikalar açıldı.
- 4- Osmanlı tüccarlarının yabancı tüccarlarla rekabet edebilmesi için gümrük vergilerin de düzenlemeler yapıldı.
- 5- Üretilen malların önemli merkezlere ulaştırılabilmesi için yeni yollar yapıldı.
- 6- **Uzun Mehmet**, Zonguldak'ta maden kömürünü buldu (18 Aralık 1829).

NOT: Bu dönemde ekonomik alanda kalkınmayı sağlamak için yapılan bütün çalışmalara rağmen Rusya ile yapılan savaşlar, Sırp ve Rum isyanları bu düzenlemelerin başarılı olmasını engellemiştir. Bu sırada Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın da isyan etmesi, Osmanlı Devleti'ni güç durumda bırakmıştır. Bu isyanda İngiltere'nin desteğini alabilmek için **1838'de İngiltere ile Balta Limanı Ticaret Antlaşması imzalanarak İngiliz tüccarlara birçok ayrıcalıklar tanınmıştır.** Bu antlaşmadan sonra Osmanlı ekonomisi tamamen dışa bağımlı bir hale gelmiş ve Osmanlı ülkesi Avrupa'da üretilmiş malların istilasına uğramıştır. Bundan dolayı da Osmanlı Devleti'ndeki küçük atölyeler kapanmıştır.

ABDÜLMECİT DÖNEMİ (1839-1861)

LONDRA KONFERANSI (1840) (MISIR SORUNU ile ilgili)

Katılan Devletler: İngiltere,Avusturya,Prusya,Rusya ve Osmanlı Devleti

Maddeleri:

- 1) Mısır,Osmanlı toprağı olarak kalacaktır.
- 2) Mısır Valiliğı,babadan oğla geçmek üzere Mehmet Ali Paşa'ya verilecek, fakat hukuki yönden Osmanlı'ya bağlı kalacak.
- 3) Mısırdaki vergiler padişah adına toplanacak,Mısır'ın gelirinin dörtte biri İstanbul'a gönderilecek.
- 4) Suriye,Adana ve Girit Osmanlı'ya geri verilecek.

NOT :

- 1) Fransa'ya güvenen Mehmet Ali Paşa,bu şartları kabul etmek istemeyince Avusturya ve İngiltere Beyrut'a asker çıkarmışlardır.Bu durumdan çekinen Mehmet Ali Paşa,antlaşma şartlarını mecburen kabul etmek zorunda kalmıştır.
- 2) Bu anlaşmayla Mısır iç işlerinde serbest, dış işlerinde Osmanlı'ya bağlı imtiyazlı bir eyalet,yani yarı bağımsız bir konuma gelmiştir.Osmanlı Devleti,artık Mısır'a istediğı valiyi atayamayacaktır.
- 3) **Mısır Sorunu çözümlenmiş oldu.**

LONDRA KONFERANSI (LONDRA BOĞAZLAR SÖZLEŞMESİ-1841)

Hünkâr antlaşmasının süresi bitince Londra'da bir konferans toplandı. Toplantıya İngiltere, Rusya,Fransa, Avusturya, Prusya ve Osmanlı Devleti katıldılar. Londra'da imzalanan boğazlar sözleşmesine göre;

Boğazlar Osmanlı Devleti'nin olacak,ancak Osmanlı barış halindeyken boğazlar bütün savaş gemilerine kapatılacaktır.

Önemi:

- 1) **Bu sözleşme ile boğazlar,devletlerarası bir statü kazandı.**
- 2) Osmanlının boğazlar üzerindeki hükümler haklarına kısıtlama getirilmiştir.
- 3) Rusya boğazlar üzerindeki üstünlüğünü kaybederken, Fransa ve İngiltere Akdeniz'deki güvenliklerini artırmışlardır.

TANZİMAT FERMANI (Gülhane Hatt-ı Hümayûnu)

ACIKLAMA: Osmanlı Devleti'nde 1839 tarihinde Tanzimat Fermanı'nın ilanından 1876 tarihli I.Meşrutiyet'in ilanına kadar geçen döneme "*Tanzimat Devri*" adı verilir. Tanzimat Devri, **Müdahaleler Devri** olarak da geçer.

Tarih : 3 Kasım 1839
Padişah : Sultan Abdülmecit
Sadrazam : Mustafa Reşit Paşa

Tanzimat Fermanının İlan Sebepleri

- Mısır ve Boğazlar konusunda Avrupalı Devletlerin desteğini kazanmak.
- Avrupalı Devletlerin iç işlerimize karışmasına engel olmak.
- Devleti ve toplumu demokratik bir yapıya kavuşturma isteği

Bu nedenlerden dolayı 3 Kasım 1839 da Tanzimat Fermanı (Gülhane Hattı Hümayunu) ilan edildi.

NOT: *Tanzimat Fermanının ilanıyla Osmanlı tarihinde yeni bir dönem açılmış (Tanzimat Devri) ve bu devir 1876'da I.Meşrutiyet'in ilanına kadar devam etmiştir.*

Tanzimat Fermanında Yer Alan Konular

- Müslüman ve Hristiyan bütün halkın ırz, namus, can ve mal güvenliği devletin güvencesi altında olacaktır.
- Vergiler herkesin gelirine göre düzenli bir şekilde toplanacaktır.
- Askerlik işleri düzene konulacak, askere alma ve terhis işleri sağlam esaslara bağlanacaktır.
- Mahkemeler açık olarak yapılacak ve hiç kimse haksız yere idam edilmeyecektir.
- Herkes mal ve mülküne sahip olacak, miras bırakabilecek ve müsadere kaldırılacaktır.
- Rüşvet ve iltimas kaldırılacaktır.
- Herkes kanun önünde eşit olacaktır.

Tanzimat Fermanının Sonuçları

- Tanzimat Dönemi'yle başlayan ıslahat hareketlerinde daha çok hukuk ve yönetim alanında ıslahatlar yapıldı.
- Hukuk alanında ıslahatlarla yeni ticaret ve ceza kanunları ile yeni mahkemeler meydana getirilmiştir.
- Tanzimat Fermanı, halkın isteğiyle değil, padişahın tek taraflı bazı esasları devlet garantisine almasıyla ortaya çıktı. Bu nedenle ferman halk arasında fazla anlaşılmadı. Fermanın anlaşılması için Anadolu ve Rumeli'ye memurlar gönderildi. Bu dönemdeki gelişmelerin etkisiyle ilk Osmanlı aydın kadrosu yetişmiştir.
- Padişah, bu fermanı kabul ederek bizzat kendi yetkilerini sınırlandırmıştır.
- Batıyı daha iyi anlayan aydınlar yetişmiş ve batılılaşma hareketleri yoğunlaşmıştır.
- Osmanlı Devleti, Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'ya karşı İngiltere'nin desteğini sağlamıştır.
- Rusya'nın Boğazlar konusundaki isteklerine karşı batının desteği sağlanmıştır. Medreseler Avrupa tarzında eğitim yapan okullara karşı çıktı. Müslümanlar, Hristiyan ve Yahudilerle eşit duruma gelmeyi iyi karşılamadı.
- Yapılmak istenen yenilikler karşında olanlar ortaya çıktı ve tam olarak gerçekleşmedi.
- Askerlik ocak görevinden vatan görevi haline getirilmiştir.

Tanzimat Fermanının Özellikleri

- ✓ *En önemli özelliği padişahın yetkilerini sınırlandırması ve kanunların her gücün üstünde olduğunun ifade edilmesidir.*
- ✓ *Tanzimat Fermanı ANAYASACILIĞA ve DEMOKRASİYE (hukuk devletine, yani hukukun üstünlüğü esasına dayanan devlet anlayışına)geçişin (BATILILAŞMANIN) ilk aşamasıdır.*
- ✓ *Bu fermanın hazırlanmasında halkın bir rolü ve baskısı yoktur. Padişah Abdülmecit, Mustafa Reşit Paşanın telkiniyle Mısır meselesinde Avrupa devletlerinin desteğini kazanmak için bu fermanı ilan etmiştir.*

KIRIM SAVAŞI (1853-1856)

Sebepleri

1) Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki emelleri. (Rusya Osmanlıyı HASTA ADAM olarak nitelendiriyor ve ölmeden topraklarının paylaşılmasını istiyordu. İngiltere Osmanlının toprak bütünlüğünden yana olduğunu belirterek bu isteği reddedince Rusya tek başına hareket etti.)

2) **Kutsal Yerler Meselesi:** Kudüs ve Filistin'in bazı yerleri Hristiyanlarca kutsal sayılırdı. Kutsal yerler, 1535'te, Fransa ile imzalanan Kapitülasyon Antlaşması ile Fransız Katolik papazlarının yönetimine bırakılmıştı. IV. Murat döneminde, Rum Ortodoks Kilisesi bu hakları Katoliklerin elinden almıştı (1634). Çar I. Nikola, Küçük Kaynarca Antlaşması'nın Rusya'ya sağladığı haklara dayanarak Ortodoksların koruyucusu sıfatıyla kutsal yerlerin korunmasıyla ilgili hak iddia etti ve bu sorununun hemen çözülmesini istedi. Osmanlı Devleti bu isteği İngiltere ve Fransa'ya bildirdi. İngiltere ve Fransa'nın önerisi üzerine Rusların istekleri geri çevrildi. Bunun üzerine Çar, Osmanlı Devleti'nden isteklerini zorla almaya kalktı. Rusya, savaş ilân edip Eflâk ve Boğdan'ı işgal etti (1853). Ömer Paşa komutasında Tuna'yı geçen Osmanlı ordusu, Silistre'de Rusları yenilgiye uğrattı. Bu arada Ruslar, Batum'a erzak ve cephane götürmekte olan on parçalık bir Osmanlı filosunu 1853'te SİNOP'ta yaktılar.

3) Rusya'nın 1848 İhtilallerinin Avrupa'da meydana getirdiği karışıklıklardan yararlanmak istemesi. (Avusturya'ya karşı bağımsızlık savaşı veren Macarlar Avusturya ve Rusya birlikleri tarafından yenilmişti. Rusya Osmanlıya sığınan bu Macarların iadesini istemişti.)

Osmanlı-Rus Savaşı'nın giderek yayılması üzerine, İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti ile anlaşma yaparak Rusya'ya savaş açtı. 1854 yılı sonunda İtalya birliğini kurmaya çalışan Piyemonte (Sardunya) Hükümeti de Osmanlıların yanında savaşa girdi. Müttefikler, Rusya'yı barışa zorlamak için Kırım'a asker çıkardılar. Sivastopol ele geçirildi. Bu sırada Çar I. Nikola Ölmüş, yerine II. Aleksandr geçmişti. Yeni çar, barış istedi ve 1856'da **PARİS ANTLAŞMASI** imzalandı.

PARİS ANTLAŞMASI (1856)

Katılan devletler: Osmanlı, Rusya, İngiltere, Fransa, Piyemonte, Sardunya, Avusturya ve Prusya

Maddeleri:

1- **Osmanlı Devleti bir Avrupa Devleti sayılacak** ve toprakları Avrupa Devletlerinin koruyuculuğu altında kalacak.

AÇIKLAMA :Bu madde Osmanlının egemenlik haklarına gölge düşürmesine rağmen, bir süre Rus tehlikesini ortadan kaldırmıştır.

2- Boğazlar konusunda 1841 boğazlar sözleşmesi geçerli olacak.

3- Rusya ve Osmanlı Devleti Karadeniz’de savaş gemisi ve tersane bulundurmayacak.

NOT : Osmanlı Devleti 1856 tarihli Paris Anlaşması sırasında Avrupalı devletlerin tam desteğini kazanmak için azınlıklara geniş haklar tanıyan **ISLAHAT FERMANI**’nı ilan etti.

KIRIM SAVAŞI SONUÇLARI VE ÖNEMİ

1. Kırım Savaşında İngiltere, Fransa, Sardunya ve Piyemonte Osmanlı Devletinin yanında savaşa girdi. Avusturya ise Eflak-Boğdan’ı işgal ederek destek verdi. Böylece **Avrupalılar, ilk defa Kırım savaşında Osmanlı Devleti’ne tam destek verdiler.**
2. Osmanlı Devleti İlk defa dış borç (istikraz) aldı. (İngiltere’den 1854’te 5 milyon paund)
3. Osmanlı Devleti Savaşı kazanmasına rağmen anlaşmanın Karadeniz’le ilgili maddesi ve Islahat yapma zorunluluğu anlaşmanın olumsuz yönleridir.
4. Osmanlı Donanması 4. kez SİNOP’ta yakıldı. (1571-İnebahtı, 1770-Çeşme, 1827-Navarin ve 1853-Sinop)
5. Kırım Savaşına katılan İngiltere’nin en büyük kazancı, Rusya’nın Karadeniz’deki tersane ve gemilerinin kaldırılmasıdır. Böylece Akdeniz’i tehdit edebilecek Rusya’nın etkinliğini kırmış, çıkarlarının devamını sağlamıştır.
6. Kırım Savaşından sonra Rusya sıcak denizlere inmek için başka bir yol arayarak Balkanlarda **PANSLAVİZM** politikasına ağırlık vermiştir.

ISLAHAT FERMANI (1856)

Dış Gelişme : Kırım Savaşı

Padişah : Sultan Abdülmecit

Paris anlaşması görüşmeleri sürerken Islahat Fermanı ilan edilmişti. (1856)

Bu Fermanla ilgili bir madde Paris Anlaşmasında da yer aldı.

AÇIKLAMA: Islahat Fermanı kaynağını ve ortaya çıkış nedenini yabancı devletlerden almaktadır. Bu Fermanın esasları Fransa’nın ısrarı ile Avusturya, İngiltere ve Fransa tarafından belirlenmiştir. Osmanlı Devleti, Paris Antlaşması şartlarını lehine çevirmek için bu fermanı ilan etmiştir.

Islahat fermanı ile getirilen başlıca yenilikler şunlardır:

- Din ve mezhep özgürlüğü sağlanacak, okul, kilise ve hastane gibi binalar tamir ve yeniden inşaa edebilecektir.
- Hristiyan ve Musevilere karşı küçük düşürücü sözler ve deyimler kullanılmayacaktır.
- Hristiyan ve Museviler devlet memuru olabilecek, çeşitli okullara girebilecektir.
- İşkence, dayak ve angarya kaldırılacaktır.
- Vergiler herkesin gelirin göre toplanacak ve iltizam usulü kaldırılacaktır.
- Askerlik için nakdi bedel kabul edilecektir.
- Hristiyanlar il meclislerine üye olabileceklerdir.
- Yapılacak antlaşmalarla yabancı uyruklular vergilerini ödemek şartıyla mal ve mülk sahibi olabilecekler.
- Mahkemeler açık yapılacak, herkes kendi dinine göre yemin edecektir.
- Patrikhanede yeni meclisler kurulacak, bu meclislerin aldığı kararlar Babiali tarafından tasdik edildikten sonra yürürlüğe girecektir
- Tarım ve ticaret işleri düzenlenecek. Herkes şirket ve banka gibi ticari nitelikli kurumlar açabilecek.

Islahat fermanının Sonuçları:

- Islahat Fermanı, Tanzimat Fermanı’ndaki hükümleri teyid ve tekrar etmekle beraber onları genişletmiş, Özellikle Hristiyan halka tanıdığı haklar ve sorumlulukları açıklığa kavuşturmuş ve artırılmıştır.
- Islahat Fermanı’nın ele aldığı ve kökünden çözdüğü mesele, Müslim - gayrimüslim eşitliği meselesidir.
- Gayrimüslimlere mahkemede şahitlik hakkı verilmiş, cizye ve haraç kaldırılmıştır.
- Din ve vicdan hürriyeti devlet güvencesi altına alınmıştır. Bu konudaki hükümlerden bir kısmı, zamanın Avrupa devletlerinin çoğunda henüz gerçekleşmemiştir.
- Islahat Fermanı’nın ilan edildiği 1856 tarihlerinde Avrupa devletlerinde din ve ırk ayrımına dayalı hukuksal düzenlemeler devam etmiştir.
- Hristiyan halkın askerlik görevini ne şekilde yapacağı açığa kavuşturulmuştur.
- Islahat Fermanı, bağımsız iç siyaseti engellemiş, yapılan ıslahatların başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olmuş, Avrupalı devletlerin müdahalesine yol açmıştır.
- Bu fermanın görünüşteki gayesi; bütün toplulukları din, dil, ırk farkı gözetmeksizin kaynaştırmak ve yeni bir Osmanlı toplumu meydana getirmektir.
- Ferman Müslüman ve Hristiyanları memnun etmediği gibi Avrupa devletlerini de memnun etmemiştir.

AÇIKLAMA: *Islahat Fermanı, Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında eşitlik sağlamayı amaçlayan bir belgedir.*

ABDÜLAZİZ DÖNEMİ (1861-1876)

Bu Dönemde Olan Önemli Olaylar:

- 1) Rusya'nın Balkanlarda Panslavizm idealini yaymaya başlamasıyla isyanlar başlamıştır. (Sırp,Karadağ,Bosna-Hersek, Romen (Eflak-Boğdan) ve Bulgar isyanları ortaya çıkarak "**Balkan Bunalımı**"na zemin hazırlandı.
- 2) Girit'teki Rumlar ayaklanarak Yunanistan'a bağlanmak istediler. Avrupalıların duruma müdahalesiyle Osmanlı Devleti **Halepa Fermanı**'nı ilan etmiş ve Giritlilere vergi muafiyeti getirilmiştir.
- 3) Mısır Hidivi (valisi) İsmail Paşa'nın gayretleri ve Fransa'nın desteğiyle 1869'da Süveyş Kanalı açılmış, böylece coğrafi keşiflerle önemini yitiren Mısır ve Akdeniz yeniden canlanmıştır.

NOT: Bu durum Avrupalı devletlerin Mısıra sahip olma arzunu artırmıştır.

- 4) **Beylerbeyi** ve **Çırağan** sarayları yapılmıştır.
- 5) Avrupalı Devletler azınlıklarla ilgili ağır istek ve tehditlerden oluşan **Berlin Mmemarandumu**'nu ilan ettiler.
- 6) Avrupa'da önemli gelişmeler görülmüş, İtalya (1870), ve Almanya (1871) siyasi birliklerini tamamlayarak siyasi güç olarak ortaya çıktılar.
- 7) Abdülaziz, **GENÇ OSMANLILAR (JÖN TÜRKLER)** tarafından tahttan indirilmiş, yerine V.MURAT getirilmiştir.

Sultan Abdülaziz Dönemi Hakkında:

- 1) Osmanlı padişahlarından ilk Avrupa ziyaretine çıkandır.
- 2) Osmanlı Devleti'nin en ciddi manada borçlandığı dönemdir.
- 3) Yavuz Sultan Selim'den sonra ilk Mısır ziyaretine çıkan padişaktır.

V. MURAT DÖNEMİ(1876)

V. Murat Abdülaziz'in tahttan indirilmesi sonucu padişah oldu.(1876) Ancak sağlığının yerinde olmadığı görüldü. Bu durum karşısında başta Mithat Paşa olmak üzere önde gelen devlet adamları V. Murat'ın yerine Meşrutiyeti ilan etme sözü veren II.Abdülhamit'i tahta çıkardılar.

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ (1876-1909)

I. MEŞRUTİYET'İN İLANI

Tarih : 23 Aralık 1876
Padişah : II.Abdülhamit
İlanda Etkili Olan Grup : Jön Türkler (Genç Osmanlılar)
Savundukları Düşünce : Osmanlıcılık

Meşrutiyet nedir? Krallık yada padişahlıkla yönetilen ülkelerde kralın yanında bir meclisin (parlamento) bulunmasıdır.

Meşrutiyeti ilan etmeye söz veren Sultan II. Abdülhamit verdiği sözü yerine getirerek Mithat ve Sait Paşaların hazırladığı 119 maddelik KANUN-İ ESASİ'yi (anayasa) kabul ederek Meşrutiyeti ilan etmiştir (23 Aralık 1876)

Kanun-i Esasi'ye Göre: Osmanlı Meclisi AYAN ve MEBUSAN meclislerinden oluşacaktı. Ayan Meclisi üyelerini Padişah atayacak, Mebusan Meclisini ise halk seçecekti. Seçilen milletvekilleri 20 Mart 1877'de toplanarak çalışmalarına başlamıştır. Bu arada Rusların bazı tavizler istemesi üzerine Meclis, Rusya'ya karşı savaş ilanına karar vermiştir. Bu savaşta Osmanlı Devletinin büyük kayıplar vermesi üzerine Abdülhamit Kanun-i Esasinin 113.maddesine dayanarak 14 Şubat 1878'de meclisi kapatmıştır.Böylece "Birinci Meşrutiyet" sona ermiştir.

NOT

- I.Meşrutiyetle halk, ilk olarak dolaylı da olsa padişahın yanında yönetime katılmıştır.
- Kanun-i Esasi,Türk Tarihi'nin ilk anayasasıdır.
- I.Meşrutiyet'in ilân ile Türk tarihinde ilk kez mutlakiyetten (*siyasi iktidarı,bir hükümdarın kayıtsız şartsız elinde bulundurduğu yönetim şekli*) parlamenterizme (*meclis sistemi*) geçiş olmuştur.
- I.Meşrutiyetin ilanını hızlandıran en önemli dış gelişme,1876 da İstanbul'da toplanan Tersane Konferansı'nda Avrupalıların azınlıklarla ilgili isteklerine engel olunmak istenmesidir.

İSTANBUL (TERSANE) KONFERANSI (1876)

Rusya'nın Panslavist politikasıyla Osmanlı Devleti üzerinde baskı kurmaya başlaması İngiltere'nin çıkarlarına aykırıydı. Bu yüzden İngiltere Balkan Milletlerinin sorunlarına çözüm bulmak amacıyla İstanbul'da Milletlerarası bir konferansın toplanmasını sağladı.

Konferansa Osmanlı Devletinin yanı sıra İngiltere, Rusya,Fransa,Avusturya ve İtalya katıldı.

İstanbul Konferansı çalışmalarına başladığı sırada Osmanlı Devleti I.Meşrutiyeti ilan ederek konferansı etkisiz hale getirmeye çalıştı.

NOT: Osmanlı Devleti bu hareketiyle, konferans kararları üzerinde olumlu bir etki yapmak amacındaydı. Çünkü meşrutiyet rejimi içinde Osmanlı vatandaşı olan Yahudi ve Hristiyanlar da Meclisi Mebusana temsilci göndererek yönetime katılabilecek ve haklarını arayabileceklerdi. Bu yüzden Osmanlının Balkanlar'da ıslahat yapmasına artık gerek yoktu. Ancak Avrupa Devletleri bunu ciddiye almadılar ve konferansa aşağıdaki kararları aldılar.

Tersane Konferansı Kararları:

- 1- Sırbistan ve Karadağ'ın toprakları genişletilecek,
- 2- Bulgaristan ve Bosna-Hersek'e özerklik verilecek.

Osmanlı Devleti bu kararları kabul etmeyince konferans dağılmış ve daha sonra Londra'da tekrar bir araya gelen Avrupa Devletleri benzer kararlar alarak Osmanlı'nın bu kararlara uymasını istemişlerdir.

1877-1878 OSMANLI-RUS SAVAŞI (93 HARBİ)

Hicri : 1293

Milâdî : 1877

Sebepleri:

- 1) İstanbul (Tersane) ve Londra Konferansı kararlarının Osmanlı tarafından kabul edilmemesi
- 2) Rusya'nın Panslavist politikası ve sıcak denizlere inme çabası.

Rusya bu sebeplerden birincisini gerekçe göstererek Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti.

Savaş: Ruslar doğuda Erzurum'a kadar ilerlediler. Rus ordusu AZİZİYE Tabyalarında **GAZİ AHMET MUHTAR PAŞA** tarafından durduruldu. Erzurum'un düşman işgaline uğramaması için **NENE HATUN** adı verilen Türk kadınının büyük gayretleri olmuştur. Balkanlarda ise Ruslar Tuna'yı aşpı **PLEVNE** önlerine geldiler. **Plevne**'de **GAZİ OSMAN PAŞA** önemli başarılar kazandı. Ancak daha sonra Plevne düştü. Ruslar Edirne'yi alarak Çatalca önlerine kadar geldiler. Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kaldı. İki taraf arasında **AYESTEFANOS** (Yeşilköy) **ANTLAŞMASI** imzalandı.

AYESTEFANOS (YEŞİLKÖY) ANTLAŞMASI (3 MART 1878)

Maddeleri:

- 1- Sırbistan, Karadağ ve Romanya tam bağımsız olacak ve sınırları genişletilecek.
- 2- Büyük bir Bulgaristan krallığı kurulacak.
- 3- Batum, Kars, Ardahan ve Doğu Beyazıt Ruslara verilecek.
- 4- Girit ve ERMENİLERİN oturduğu yerlerde ıslahat yapılacak.
- 5- Bosna-Hersek'e özerklik verilecek.
- 6- Teselya Yunanistan'a verilecek.
- 7- Osmanlı Rusya'ya 30 milyon altın savaş tazminatı ödeyecek.

NOTLAR :

1. İngiltere de ilk kez bu savaş sırasında Osmanlı toprak bütünlüğünü korumaktan vazgeçti.
2. Bu anlaşma Rusya'ya sıcak denizlere inme konusunda Balkan ve Doğu koridorunu açmıştır. Bu durum Avrupa devletlerinin tepkisine neden olmuş, Rusya yeni bir savaşı göze alamadığından BERLİN'de bir kongre toplanmasını kabul etmiştir.
3. **AYESTEFANOS ANTLAŞMASI** yürürlüğe girmemiş, bunun yerine Berlin antlaşması imzalanmıştır.
4. *Türk tarihinde imzalandığı halde herhangi bir meclis tarafından onaylanmadığı için hiçbir geçerliliği olmayan antlaşmalardan biri 3 Mart 1878 **AYESTEFANOS ANTLAŞMASI**, diğeri ise 10 Ağustos 1920 **SEVR ANTL.** 'dır.*

BERLİN KONGRESİ VE BERLİN ANTLAŞMASI (1878)

Kongreye Katılan Devletler: Osmanlı, Rusya, İngiltere, Fransa, Avusturya, İtalya ve Almanya.

NOT: Bu sırada İngiltere, Osmanlı Devletine KIBRIS'IN kendisine bir ÜS olarak verilmesi durumunda kongrede Osmanlı Devletini savunacağını söyledi. Osmanlı İngiltere'nin bu isteğini kabul etmek zorunda kaldı.

Berlin Antlaşmasının Maddeleri (1878)

- 1- Avestefanos Antlaşmasıyla kurulan **BULGAR KRALLIĞI** üçe ayrıldı:
  - a) **Asıl Bulgaristan:** Osmanlı Devletine vergi veren bir prenslik haline getirildi.
  - b) **Makedonya:** ıslahat yapılmak şartıyla Osmanlıya bırakıldı.
  - c) **Doğu Rumeli:** Osmanlıya bağlı kalacak, ancak Hristiyan bir vali tarafından yönetilecek.
- 2- **Sırbistan, Romanya, Karadağ bağımsız olacak.**
- 3- Bosna-Hersek Osmanlı toprağı sayılacak, yönetimi geçici olarak Avusturya'ya bırakılacak.
- 4- **Kars, Ardahan ve Batum Ruslara, Doğu Beyazıt Osmanlı'ya verilecek.**
- 5- Teselya Yunanistan'a verilecek.
- 6- Doğu Anadolu'da Ermenilerin oturduğu yerlerde ve Girit adasında ıslahatlar yapılacak.
- 7- Osmanlı Rusya'ya 60 milyon altın savaş tazminatı verecek.

1878 BERLİN ANTLAŞMASI'NIN ÖNEMİ

- 1) Osmanlı'nın dağılma süreci hızlandı.
- 2) Bu antlaşma ile İngiltere de Osmanlı topraklarının parçalanmasına katıldı. Bu yüzden Osmanlı'nın dış politikasında İngiltere'den boşalan yeri ALMANYA almaya başladı.
- 3) Berlin Kongresi, Avrupa devletlerinin bir araya geldiği son kongre olması yönüyle de önem taşır.
- 4) **ERMENİ MESELESİ ilk defa uluslararası bir antlaşmada yer almış**, Ermeni Meselesi Ermenilerin değil Osmanlı'yı parçalamak isteyen devletlerin meselesi olarak ortaya çıkmıştır. **Berlin Antlaşması, ERMENİ Meselesinin BAŞLANGICI** olarak kabul edilmektedir.
- 5) **Osmanlı'nın 19. yy.da en çok toprak kaybettiği antlaşmadır.**
- 6) **Anlaşmadan en karlı çıkan, Bosna Hersek üzerinde haklar elde eden Avusturya ve Kıbrıs'ı üs olarak alan İngiltere'dir.**

OSMANLI DEVLETİ'NDE 1878 BERLİN ANTLAŞMASI SONRASI GELİŞMELER

- 1) **Kıbrıs'ın İngilizlere Üs Olarak Verilmesi:** Berlin kongresi sırasında Osmanlının çıkarlarını savunması karşılığı İngiltere'ye Kıbrıs'ta üs kurma sözü verilmişti. Berlin Antlaşmasından sonra KIBRIS üs olarak İngilizlere verildi.(1878)

NOT: İngiltere böylelikle Süveyş kanalını kontrol etme imkanına kavuşmuştur. Osmanlının I.Dünya savaşına girmesiyle İngiltere, Kıbrıs'ı toprakların kattığını açıkladı.

- 2) **Duyun-u Umumiye (Genel Borçlar) İdaresi'nin Kurulması (1881):**Osmanlı Devleti dış borç ve faizlerini ödeyemeyince alacaklı devletler bu idareyi kurmuşlardır. Bu idare dış borçları doğrudan toplamak suretiyle kurulan yabancı bir mali kontroldü. Bu da Osmanlı Devletinin ekonomik bağımsızlığına gölge düşürmüştür.
- 3) **Tunus'un Fransızlar Trafından İşgali (1881):** Fransa'nın Tunus'u işgalini Osmanlı Devleti sadece protesto edebilmiştir.(Fransa hatırlanacağı gibi 1830 yılında da Cezayir'i işgal etmişti.)
- 4) **Mısır'ın İngilizler Tarafından İşgali (1882):** İngilizler Süveyş Kanalının açılmasıyla önemi daha da artan Mısır'ı 1882'de işgal ettiler.
- 5) **Doğu Rumeli'nin Bulgar Prenslığı İle Birleşmesi (1885):** Doğu Rumeli Bulgarlarının Bulgar Prenslığı ile birleşmek için ayaklanmaları sonucu yapılan görüşmelerde Osmanlı Devleti bu bölgenin Bulgar Prenslığına bağlanmasını kabul etti (1885).
- 6) **Girit Sorunu ve Osmanlı-Yunan Savaşı :** Sultan Abdülaziz döneminde,Girit'teki Rumlar ayaklanarak Yunanistan'a bağlanmak istediler. Avrupalıların duruma müdahalesiyle Osmanlı Devleti **Halepa Fermanı**'nı ilan etmiş ve Giritlilere vergi muafiyeti getirilmiştir.Bundan sonraki dönemlerde Yunanistan,her fırsatta Girit'in iç işlerine karışmış ve burada Osmanlıya çıkan ayaklanmayı desteklemesi üzerine de **Osmanlı-Yunan** savaşı çıkmıştır.Ethem Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Yunanlılar arasında yapılan yapılan **Dömeke Meydan Savaşı**'nı Osmanlılar kazandı.Ancak Avrupa Devletlerinin olaya müdahale etmesi üzerine **1897'de İstanbul Antlaşması** imzalandı.Buna göre **Girit'e özerklik verilmiş**, ayrıca yönetimi Yunanlı bir Prense verilmiştir.

NOT: Yunanlılarla imzaladığımız 1897 İstanbul Antlaşması ile Girit'in yönetimi elimizden çıkmış, II.Meşrutiyet sırasında Girit Yunanistan tarafından işgal edilmiş,Balkan Savaşı sonucu imzalanan Atina Antlaşmasıyla da Girit'in Yunanistan'a ait olduğu kabul edilmiştir.

- 7) **Bosna-Hersek'in Avusturya'ya Bağlanması (1908):** Berlin Antlaşmasında Bosna Hersek'in yönetimi geçici olarak Avusturya'ya bırakılmıştı. II. Meşrutiyetin ilanı sırasında Avusturya Bosna-Hersek'i topraklarına kattığını açıkladı. Osmanlı bu durumu kabul etmek zorunda kaldı. **Yeni Pazar sancağı** Osmanlılarda kalmak üzere, Bosna-Hersek'in, Avusturya'ya ait olduğu kabul edildi.
- 8) **Bulgaristan'ın Bağımsızlığını Kazanması (1908):** II.Meşrutiyetin ilanı ile oluşan karışıklıklardan yararlanan Bulgarlar bağımsızlıklarını ilan ettiler.Rusya'nın araya girmesiyle Osmanlı Devleti bu durumu kabul etmek zorunda kaldı.

II.MEŞRUTİYET'İN İLANI

Tarih : 23 Temmuz 1908

Padişah: II.Abdülhamit

İlanında Etkili Olan Grup: İttihat ve Terakki

Savundukları Düşünce: Türkçülük

14 Şubat 1878'de Sultan Abdülhamit'in meclisi kapatmasıyla şahsi idare dönemi başlamış ve 1908 yılına kadar 30 yıl sürmüştür. Bu dönem içinde Sultan Abdülhamit'e karşı olanlar, meşrutiyeti yeniden ilan etmek amacıyla bir takım cemiyetler kurmuşlardır. Bu cemiyetler içinde en önemlisi **İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ'** dir.

Selanik'te İttihat ve Terakki yanlısı subayların ayaklanması sonucu II.Abdülhamit meşrutiyeti tekrar ilan etmiştir.(1908) II.Meşrutiyetin ilanı sorunları çözmeye yetmedi. İçte ve dışta yeni sorunlar çıktı. Bu dönemde kurulan siyasi partilerin mevcudiyeti partizan çekişmeleri yarattı.

II. Meşrutiyet'in Sonuçları:

- **Bulgaristan** bağımsızlığını ilan etmiştir.
- Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Bosna-Hersek'i topraklarına katmıştır.
- Girit, Yunanistan'a bağlanma kararı almıştır.
- Osmanlı Devleti'nde ilk siyasi partiler kurularak parlamenter sistemin denemeleri yapılmıştır.Bunlar;
  - ✓ İttihat ve Terakki Partisi (en etkili parti)
  - ✓ Hürriyet ve İtilaf Partisi
  - ✓ Ahrar (Hürler) Partisi

31 MART OLAYI (13 Nisan 1909)

Meşrutiyete karşı olan İstanbul'daki avcı taburları 31 Mart Olayı'nı çıkarmışlardır (13 Nisan 1909). İsyancılar sadrazamın ve meclis başkanının istifa etmesini istemişler, bazı İttihatçıları öldürmüş ve gazete binalarını bastırmışlardır.II. Abdülhamid isyanı bastırmakta başarılı olamamıştır.

Komutanlığını Mahmut Şevket Paşa'nın, Kurmay Başkanlığı'nı Kolağası Mustafa Kemal'in yaptığı **Hareket Ordusu** Selanik'ten İstanbul'a gelerek, 31 Mart Ayaklanması'nı bastırmıştır.Böylece II. Abdülhamid tahttan indirilmiş, V.Mehmet Reşat tahta çıkarılmıştır (1909).

- 31 Mart Olayı,Türk tarihinde rejime karşı yapılan ilk isyan hareketidir. Cumhuriyet rejimine karşı yapılan Şeyh Said İsyanı ile benzerlik gösterir.
- II. Meşrutiyet'ten sonra Türkçülük politikası önem kazanmıştır.
- 1909-1918 tarihleri arasında Osmanlı Devleti'nde Enver,Cemal ve Talat Paşaların büyük etkisi görüldüğünden bu döneme “**Üç Paşalar Dönemi**” de denilmektedir.

I. VE II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ FİKİR AKIMLARI

- 1) **Osmanlılık :** Tanzimat döneminin sonlarına doğru bazı Osmanlı Aydınları **Genç Osmanlılar (Jön Türkler)** adıyla bir cemiyet kurdular. Bunların amacı Fransız ihtilali sonucu yayılan "Milliyetçilik" akımının Osmanlı Devleti üzerinde etkisini kırmaktır. Bunun için **Osmanlıda dil,din ve ırk farkı gözetmeksizin herkesin eşit haklara sahip olmasını savunuyorlardı. Bu milletlere yönetimde temsil hakkı verilirse Osmanlı Devleti'nden ayrılmayacaklarını düşünüyorlardı.**
- 2) **İslâmcılık (Panislâmizm-Ümmetçilik) :** Genç Osmanlıların (jön Türkler) Osmanlılık fikrine karşı II. Abdülhamit bu düşünceyi savunmuştur. Padişahın bunda iki amacı vardı: **Dar anlamda: İmparatorluğu korumak ve devam ettirmek.**
Geniş anlamda: Hilafet çatısı altında dünya İslam birliğini sağlamaktır. Bu düşünceyi savunanlara göre din ile millet birdir. Hangi milletten olursa olsun Müslümanların halifenin etrafında birleşmesi gerekir.
NOT:İslamcılık düşüncesi de Osmanlılık gibi Milliyetçilik akımı karşısında etkili olamamıştır.Bunun en açık kanıtı da I.Dünya savaşında Halifenin Cihat çağrısına Müslüman Arapların uymamasıdır.
- 3) **Türkçülük (Panturanizm-Turancılık):** İslamcılık ve Osmanlılık düşüncelerinin geçerli olduğu dönemlerde pek yaygınlaşamadı. Özellikle II.Meşrutiyet döneminde güç kazandı. Türkçülük düşüncesinin öncülerine göre devlet ancak dili, soyu ve ülküsü bir olan topluma dayanılarak sürdürülebilirdi.Türkçülük akımı Ziya GÖKALP'in katkılarıyla ilmi bir içerik kazanmıştır.
- 4) **Batıcılık :** İlk olarak askeri alanda başlayan batılılaşma hareketi, daha sonra devlet ve toplum hayatında da etkisini gösterdi.

V.MEHMET (REŞAT) DÖNEMİ (1909-1918)

TRABLUSGARP SAVAŞI (1911)

Açıklama : XX. yy. başında Kuzey Afrika'da sadece Trablusgarp Osmanlı egemenliğinde kalmıştı.(Daha önce 1830'da Cezayir'i ve 1881'de Tunus'u Fransızlar,Mısır'ı da 1882'de İngilizler işgal etmişlerdi.)

Sebe: İtalya'nın gelişen sanayisi için hammadde ve pazar arayışı, bunun içinde Osmanlı'nın elindeki Trablusgarp'a asker çıkarmaları.

Savaş: Osmanlı Devleti Trablusgarp'a (Libya) karadan asker gönderemiyordu. Çünkü Mısır İngilizlerin olduğundan kara yolu bağlantısı kesikti. Osmanlı Donanması İtalyan donanmasından zayıf olduğundan denizden de Trablusgarp'a müdahale edemedi.

Bu yüzden aralarında M.Kemal ve Enver Bey'in de bulunduğu gönüllü subaylar bölgeye giderek burada İtalyanlara karşı başarılı savaşlar yaptılar. (Tobruk,Derne,Bingazi)

Trablusgarp'ı ele geçirmekte zorlanan İtalyanlar Oniki Ada ve Rodos'u işgal ettiler. Bu sırada Balkan Savaşı patlak verince Osmanlı Devleti barış imzalamak zorunda kaldı.

Sonuç: İtalyanlarla **UŞİ (Ouchy) ANTLAŞMASI** imzalandı.(1912)

Maddeleri:

1- Trablusgarp İtalya'ya verildi.

2- Oniki Ada ve Rodos geçici olarak İtalya'ya bırakıldı.(Balkan Savaşı sırasında Yunanlıların eline geçmesin diye)

NOT: İtalya,Balkan Savaşı sonrasında 12 Adayı teslim etmedi. I.Dünya Savaşı başladı ve İtalya İtilaf Devletleri yanında yer aldı. II. Dünya Savaşı'nda (1939-1945) yenilince İngiltere'nin isteği ile 1947 yılında Paris Antlaşması ile Yunanistan'a verildi.

Uşi Antlaşması'nın Önemi: Bu antlaşmayla Osmanlı Devleti Kuzey Afrika'daki son toprağını da kaybetti.

NOT : Trablusgarp Savaşı,Mustafa Kemal'in sömürgecilğe karşı yaptığı ilk savaştır.

BALKAN SAVAŞLARI (1912-1913)

Sebe: Rusya'nın Panslavist politikası ve sıcak denizlere inme düşüncesi doğrultusunda Balkan Devletlerini Osmanlıya karşı kışkırtması.

Açıklama: İngiltere, Osmanlı-Almanya yakınlaşmasından rahatsızlık duyuyordu. Çünkü Almanya hem Avrupa'nın güçlü bir devleti hem de İngiltere'nin sömürgelerine göz diken bir tavırdı idi.

İngiltere Almanya tehlikesine karşı daha zayıf durumda olan Rusya'yı kullanmaya karar verdi.6-7 Haziran 1908 yılında Estonya'nın başkenti **Reval**'de yapılan görüşmelerden (**Reval Görüşmeleri**) sonra İngiltere Rusya'yı Balkan ve Osmanlı politikasında serbest bıraktı. Yani Rusya boğazları ele geçirebilecek, İngiltere buna ses çıkarmayacaktı. Fırsatı değerlendiren Ruslar,Balkan Devletlerini Osmanlı Devletine karşı kışkırttılar.

I. BALKAN SAVAŞI

Savaş:

- ✓ Rusların kışkırtmasıyla Sırbistan (ilk savaş açan), Yunanistan, Karadağ ve Bulgaristan aralarında anlaşarak Osmanlı Devleti'ne savaş açtılar.
- ✓ Osmanlı Ordusunun bir bölümü savaştan önce terhis edilmişti. Bu duruma bir de subaylar arasındaki siyasi çekişmeler eklenince Osmanlı Devleti bütün cephelerde yenildi.
- ✓ Makedonya,Batı Trakya,Edirne ve Kırklareli işgal edildi. **Arnavutluk** bağımsızlığını ilan etti.

NOT: Balkanlarda Osmanlıdan ayrılarak bağımsız olan son devlet ARNAVUTLUK'tur.

Sonuç: Balkanların yeni haritasını belirlemek amacıyla **LONDRA KONFERANSI** toplandı.(1912) Bu konferans sonunda yapılan 30 Mayıs 1913 tarihli **Londra Antlaşması**'na göre; Osmanlı Devleti,Midye-Enez çizgisinin batısında kalan topraklarını kaybetti.(Makedonya, Batı

Trakya, Edirne, Kırklareli). Ayrıca Bozcaada ve Gökçeada dışındaki bütün **Ege adaları** Yunanistan'a geçti. **Bulgaristan, I.Balkan Savaşı'ndan en karlı çıkan ülke oldu.**

Açıklama : İttihat ve Terakki Cemiyeti 1913'te Bab-ı Ali Baskını ile hükümeti ele geçirdi. Böylece Subaylar ilk defa açıktan siyaset ile ilgilenmeye başladı.

II. BALKAN SAVAŞI

Sebe: I.Balkan Savaşı'nda en çok toprağı Bulgaristan almıştı. Bu durumdan memnun olmayan Yunanistan, Sırbistan, Karadağ ve Romanya Bulgaristan'a savaş açtılar. Bu durumdan faydalanan Osmanlı Devleti de savaşa girerek **Edirne** ve **Kırklareli**'ni Bulgarlardan geri aldı.

Sonuç: Osmanlı Devleti,Bulgaristan ile **İSTANBUL** (29 Eylül 1913), Yunanistan ile **ATİNA** Anlaşmalarını imzaladı.(14 Kasım 1913)

NOTLAR:

- ✓ I.Balkan Savaşı Osmanlı Devleti'ne karşı, II. Balkan Savaşı ise Bulgaristan'a karşı yapılmıştır.
- ✓ I.Balkan Savaşı'na katılmadığı halde II.Balkan Savaşı'na katılan devlet **Romanya**'dır.
- ✓ İstanbul ve Atina Antlaşmalarında Bulgaristan ve Yunanistan'da yaşayan Türklere "**Aznılık**" statüsü verildi.
- ✓ Balkan Savaşlarından sonra Talat,Cemal ve Enver Paşaların devlet idaresindeki etkinliği arttı.(Üç Paşa Devri)
- ✓ **Osmanlı Devleti Balkan Savaşları sonucunda;Arnavutluk,Makedonya,Batı Trakya,Girit ve Ege Adalarını kaybetmiştir.**

I. DÜNYA SAVAŞI (1914-1918)

SEBEPLERİ:

- 1) İngiltere ile Almanya arasındaki hammadde ve pazar ihtiyacından kaynaklanan ekonomik rekabet (en önemli sebep)
- 2) Almanya ve İtalya'nın gelişen sanayileri için hammadde ve pazara ihtiyaç duymaları, bu nedenle İngiltere ve Fransa'nın sömürgelerine göz dikmeleri
- 3) Fransa'nın 1871 Sedan Savaşı'nda kaybettiği Alsas-Loren Bölgesini (kömür havzası) Almanlardan geri almak istemesi.
- 4) Rusya'nın tarihi emellerini gerçekleştirmek istemesi,
- 5) Avusturya-Macaristan imparatorluğu'nun Rusların Panslavist politikasından rahatsız olması.

Devletler arası Gruplaşmalar: Savaşın önce yukarıdaki sebeplerden dolayı devletler birbirlerine karşı ittifaklar kurdular:

İTTİFAKLAR - BLOKLAŞMALAR

ÜÇLÜ İTİLAFA DEVLETLERİ (ANLAŞMA)	ÜÇLÜ İTTİFAK DEVLETLERİ (BAĞLAŞMA)
1- İngiltere 2- Fransa 3- Rusya	1- Almanya 2- Avusturya-Macaristan 3- İtalya
Sonradan Katılanlar	Sonradan Katılanlar
4-İtalya (İttifaktan İtilafa geçti) 5-Romanya 6-Yunanistan 7-Portekiz 8-Japonya 9-A.B.D 10-Sırbistan 11-Karadağ	4-Bulgaristan 5-Osmanlı Devleti

ACIKLAMA: İtalya savaş başladıktan sonra grup değiştirerek İtilaf Devletlerinin yanında savaşa katılmıştır.

Savaşın Başlatan Olay: Avusturya-Macaristan Veliahdı Saraybosna'da bir Sırp tarafından öldürüldü.Bunun üzerine Avusturya Sırbistan'a savaş ilan etti (28 Temmuz 1914).Rusya Sırbistan'ın yanında yer aldı,Fransa Rusya'yı destekledi. Almanya ve İngiltere'nin de katılımıyla savaş genişledi.

OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞA GİRİŞİ

İttihat ve Terakki'nin ileri gelenleri,savaşı Almanya'nın kazanacağına inanıyorlardı. Onlara göre Osmanlı Devleti Almanya'nın yanında savaşa girse Balkanlarda kaybettiği toprakların bir bölümünü geri alabilirdi. Bu nedenle Almanya ile gizli bir ittifak antlaşması imzalamışlardı.

Almanya'nın Osmanlı Devletini Kendi Yanında Savaşa Çekmek İstemesinin Nedenleri:

- 1) Osmanlı Devleti'nin katılımıyla savaş genişleyecek, Rus kuvvetlerinin bir kısmı Osmanlı cephelerine yollanacağından Almanya kendi cephelerinde rahatlayacaktı.
- 2) Osmanlı padişahının "**halife**" sıfatıyla yapacağı bir "**cihat**" çağrısı İngilizleri,Müslüman sömürgelerinde zor durumda bırakacaktı.

NOT: İngiliz ve Fransızlar,Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında savaşa girmesini istemiyorlardı.Çünkü cephelerin genişlemesini istemiyorlardı. Bu yüzden Osmanlı Devleti'ne savaşa girmemesi durumunda **kapitülasyonları kaldırmayı** önerdiler. Osmanlı Devleti ise tek taraflı olarak kapitülasyonları kaldırdığını ilan etti.

Osmanlı'nın Savaşa Girmesi: İngilizlerden kaçan **Goben (Yavuz)** ve **Breslau (Midilli)** isimli iki Alman gemisi Osmanlı'ya sığındı. Osmanlı Devleti bu gemileri satın aldığını bildirerek İngilizlere teslim etmedi. Yavuz ve Midilli adı verilen bu gemiler Amiral Şuşon önderliğinde Karadeniz'e açılarak **Sivastopol** ve **Odessa** gibi Rus limanlarını bombalayınca Osmanlı Devleti de savaşa girmiş oldu (29-30 Ekim 1914).

OSMANLI DEVLETİ'NİN SAVAŞTIĞI CEPHELER

- 1) **KAFKAS CEPHESİ:** Enver Paşa Ruslarla **SARIKAMIŞ MUHAREBESİ**'ni yaptı. Erzurum,Erzincan, Muş, Bitlis ve Trabzon Rusların eline geçti. Ruslar bölgedeki Ermenileri silahlandırarak Türk halkının üzerine sevk ettiler. Ancak Rusya 1917'de **Bolşevik** ihtilali çıkınca bölgeden kuvvetlerini çekti. Sovyet Rusya ile 3 Mart 1918'de **BREST- LİTOWSK ANTLAŞMASI** imzalandı

Bu Antlaşmaya göre: Sovyet Rusya,1878 Berlin Antlaşmasıyla aldıkları **Kars, Ardahan ve Batum'u** Türkiye'ye bıraktılar.

2) ÇANAKKALE CEPHESİ

Sebepleri:

- Çanakkale'yi geçerek İstanbul'u almak, böylece Osmanlı Devletini savaş dışı bırakmak.
- Müttefikleri Rusya'ya ekonomik ve askeri yardımda bulunmak

Sonuçları:

- İtilaf Devletlerinin denizden ve karadan taarruzları püskürtüldü.
- Osmanlı Devletini savaş dışı bırakamadılar. Savaş uzadı.
- Müttefikleri Rusya'ya askeri ve ekonomik yardımı götüremediler. Bu durum Rusya'da 1917 ihtilalinin çıkmasına ve Rusya'nın savaştan çekilmesine yol açtı.
- Mustafa Kemal **Anafartalar, Conk Bayırı ve Arıburnu**'nda kazandığı başarılarla tanındı.
- Çanakkale savaşlarında iki tarafta çok sayıda insan kaybetti.

NOT : Bulgaristan,bu savaş sonucunda İttifak blokunun yanında savaşa girdi ve kendisine Osmanlı Devleti tarafından Dimetoka toprağı verildi.Bulgaristan'ın savaşa girmesiyle İstanbul-Berlin hattı oluştu.Osmanlı Devleti-Almanya arasında köprü konumuna geldi.

3) KANAL CEPHESİ

Sebepler: Süveyş kanalını ve ardından Mısır'ı alarak İngiltere'nin sömürgeleriyle bağlantısını kesmek amacı ile Almanya'nın isteğı doğrultusunda Osmanlı askerinin saldırısı ile bu cephe açılmıştır.

Sonuç: İngilizler isyancı Araplar sayesinde Türk ordusunu geri çekilmek zorunda bıraktı.

4) IRAK CEPHESİ

Sebepler: İngilizler hem Irak petrollerine sahip olmak, hem de Rusya'ya karadan yardım ulaştırmak amacıyla Basra Körfezi'ne çıktılar.

Sonuç: Osmanlılar 29 Nisan 1916'da **KUTÜ'L AMARE**' de bazı başarılar elde ettilerse de daha sonra Musul'a çekilmek zorunda kaldılar.

- 5) **YEMEN-HİCAZ CEPHESİ:** İsyancı Arap ve İngilizlere karşı savaşıldı.

- 6) **SURİYE-FİLİSTİN CEPHESİ:** Kanal hareketinin bir devamı niteliğindedir. Bu cephede Yıldırım Orduları Grup Kumandanlığını son olarak M.Kemal Paşa yapmıştır.

- 7) **ROMANYA-GALİCYA-MAKEDONYA CEPHESİ:** Bu cephede müttefikimiz Avusturya ve Bulgaristan'la birlikte Rus ve Fransız kuvvetlerine karşı savaştık. **Bu cephe Osmanlı'nın toprakları dışında savaştığı tek cephe**dir.

I.DÜNYA SAVAŞININ SONA ERMESİ

Rusya'nın savaştan çekilmesiyle Avusturya-Macaristan, Almanya,Bulgaristan ve Osmanlı Devleti İtilaf Devletlerine karşı üstün duruma geldiyse de bu durum fazla uzun sürmedi.

Almanya'nın İngiltere'ye silah ve hammadde taşıyan ABD gemilerine zarar vermesi üzerine 2 Nisan 1917'de ABD de Almanya'ya karşı savaşa girdi.Bu durum savaşın kaderini değiştirdi. Almanya batı cephelerinde çöktü.

Almanya'nın yardımları ile ayakta duran Osmanlı ve Bulgar kuvvetleri zor durumda kaldılar. Sonunda İttifak devletleri aşağıdaki barış antlaşmalarını imzalamak zorunda kaldılar.

I.DÜNYA SAVAŞI SONUCU İMZALANAN BARIŞ ANTLAŞMALARI (SAVAŞI BİTİREN ANTLAŞMALAR)

Almanya ile :VERSAY-28 Haziran 1919

Avusturya ile :SAİNT GERMEN(Sen Cermen)-10 Eylül 1919

Bulgaristan ile : NÖYYİ-27 Kasım 1919

Macaristan ile :TRİANON-4 Haziran 1920

Osmanlı ile :SEVR barış antlaşmaları imzalanmıştır.-10 Ağustos 1920

**Bu barış antlaşmalarının taslağı
18 Ocak 1919 tarihinde
PARİS BARIŞ KONFERANSI' nda
hazırlanmıştır.**

DAĞILMA DÖNEMİ İLE İLGİLİ BİRKAC ÖNEMLİ NOT

- 1789 Fransız İhtilali ile ortaya çıkan milliyetçilik akımının etkisiyle bağımsızlık için Osmanlı Devleti'ne İLK isyan eden azınlık SIRPLAR'dır.(1804).
- Osmanlı Devletinde yaşayan azınlıklara İLK defa ayrıcalık 1812-BÜKREŞ ANTLAŞMASI ile SIRP lara verildi.
- Osmanlı Devletinden bağımsızlığını kazanarak ayrılan İLK azınlık Yunanlılar olmuştur.(1829-Edirne Antlaşması)
- İLK defa padişahın yetkileri II. Mahmut'un Ayânlar ile imzaladığı SENED-İ İTTİFAK'la (1808) azalmıştır.
- İlk vapur, İkinci Mahmud zamanında ve 1827 yılında satın alınmış olup halk arasında "Buğu gemisi" adıyla anılmıştır.
- Boğazlar Sorunu İLK defa HÜNKAR İSKELESİ ANTLAŞMASI ile ortaya çıktı.(1833).

- Boğazlar Sorunu İLK Kez 1841 LONDRA BOĞAZLAR SÖZLEŞMESİ ile uluslar arası bir statü kazanmıştır.
- İngilizlere İLK defa kapitülasyonlar BALTA LİMANI TİCARET ANTLAŞMASI ile verildi.(1838)
- İLK gazete TAKVİM-İ VAKAYİ adıyla II. MAHMUT zamanında çıkarıldı.(1831)
- Nüfus sayımı İLK defa II. MAHMUT zamanında yapıldı.(1831)
- Tımar ,Zeamet ve Müsader (Mallara el koyma) İLK defa II. MAHMUT tarafından kaldırıldı.
- İLK defa Polis örgütünün temelleri II. MAHMUT zamanında atılmıştır.
- İLK defa Divan Teşkilatı kaldırılarak Bakanlıklar II. MAHMUT zamanında kuruldu.
- Öğretim İLK defa II. MAHMUT zamanında zorunlu hale getirildi.
- Osmanlılarda İLK Posta Örgütü II.MAHMUT zamanında kuruldu.
- İLK defa Tercüme Odası,Yabancı Dil Okulu,Devlet Memuru Yetiştiren Okullar II. MAHMUT tarafından açıldı.
- İLK defa yurt dışına öğrenci II.MAHMUT zamanında gönderildi.
- İLK kıyafet kanunu 3 Mart 1829 yılında ve II. Mahmud zamanında yayınlanmıştır.
- İLK defa Padişah kendi gücünün üstünde bir gücü TANZİMAT FERMANI ile tanımıştır(1839)
- Osmanlı Tarihi'nde anayasacılığa ve demokrasiye geçişin İLK aşaması TANZİMAT FERMANI (3 Kasım 1839)'dır.
- SERASKERLİK makamı (Kara Kuvvetleri Kom.)İLK Kez Tanzimat döneminde kurulmuştur.
- Osmanlılarda İLK kağıt para KAİME adıyla 1841 de ABDÜLMECİT tarafından bastırıldı.
- İLK demiryolu hattı 9 Eylül 1855 yılında İzmir-Turgutlu arasında demiryolu inşaatına başlanmıştır.
- İLK telgraf hattı 9 Eylül 1855 yılında Edirne-Varna-Kırım arasında kuruldu. Kırım'dan İstanbul'a çekilen ilk telgrafta Kırım şehri olan Sivastopol'un Rus işgalinden kurtarıldığı bildirilmekteydi.
- Laik Kanunlar İLK defa TANZİMAT DEVRİ(1839-1876)'nde çıkarıldı.
- Türkiye nin yurt dışında katıldığı İLK sergi 1851 yılında Londra da düzenlenen Tarım ve Sanayi Ürünleri Sergisi dir.
- Türkiye de İLK sergi ise 27 Şubat 1863 tarihinde Sultan Ahmed Meydanında Padişah Sultan Abdülazizin de katıldığı bir törenle açılan "Sergi-i Osmani" dir.
- Askerliğin İLK defa bir bedele bağlanması ISLAHAT FERMANI ile olmuştur.(1856)
- Osmanlı Devleti Kırım savaşıdan sonra Avrupalı devletlerin himayesine girerek İLK defa BAĞIMSIZ DEVLET OLMA ÖZELLİĞİNİ kaybetmiştir.
- Osmanlı Devleti dışarıdan borç parayı İLK defa Kırım Savaşı(1856) sırasında İngilizlerden I.ABDÜLMECİT zamanında almıştır.
- Osmanlı Devletini Avrupa Devleti sayılması İLK defa 1856-PARİS ANTLAŞMASI ile kabul edilmiştir.
- Avrupa seyahatine çıkan İLK ve tek Osmanlı Padişahı Sultan Abdülaziz'dir 21 Haziran 1867 tarihinde başlayan bu yolculuk 44 gün sürmüştür.
- İstanbul'a İLK tünel Sultan Abdülaziz zamanında Fransız Mühendis Emile Gavand tarafından yapıldı ve bu tünel 17 Ocak 1874 günü hizmete girdi. Dünyanın üçüncü yeraltı treni olan bu tünel 575 metre uzunluğunda ve 7 metre genişliğindedir.
- Osmanlı Devleti padişahlarından piyanist olan İLK ve tek padişah Sultan V.Murat'tır.
- İLK TÜRK ANAYASASI olarak kabul edilen KANUN-İ ESASİ,Sultan II.Abdülhamid döneminde Mithat Paşa başkanlığında bir komisyon tarafından hazırlanarak ilan edildi.(1876)
- Osmanlı Devletinde halk,dolaylı olarak da olsa yönetime İLK defa I. MEŞRUTİYET döneminde katıldı(1876)-(Mebusan Meclisi)
- Ermeni Meselesi'nin İLK kez ortaya çıktığı ve uluslararası bir antlaşmada yer alması 1878 BERLİN ANTLAŞMASI ile olmuştur.
- I.Meşrutiyet'in ilânı ile Türk Tarihi'nde İLK kez Mutlakiyet'ten Parlamenterizme geçiş olmuştur.
- Osmanlı Devletinde Mecelle Hukuku İLK defa I. MEŞRUTİYET döneminde uygulamaya konulmuştur.
- İTTİHAT VE TERAKKİ PARTİSİ Türk Tarihinde milliyetçiliği İlk defa resmi bir ideoloji haline getirmiştir.
- Türk tarihinde parti diktasıyla yönetim İLK defa İTTİHAT VE TERAKKİ PARTİSİ'nin yönetimiyle gerçekleşti.
- Osmanlı Devleti'nin Afrika'da kaybettiği ilk toprak parçası Cezayir'dir.
- İttihat ve Terakki Partisi (Cemiyeti,Fırkası) devlet yönetimini İLK defa kesin olarak I. BALKAN SAVAŞI sırasında ele geçirdi.(Bab-ı Ali Baskını)
- Balkan savaşı İLK defa KARADAĞ'ın Osmanlı devletine savaş açmasıyla başlamıştır.
- İlk Boğaziçi Köprü Projesi de Sultan İkinci Abdülhamid döneminde yapıldı.
- Osmanlı Tarihinde İLK DENİZALTI filosu II. ABDÜLHAMİT zamanında oluşturuldu.
- İlk Türk uçağının uçuşu, Sultan Mehmed Reşad'ın 27 Nisan 1912 tarihindeki cülus töreninde yapılmıştır.
- I. Dünya Savaşı yıllarında İtilaf Devletleri'nin,Osmanlı Devleti'nin topraklarını kendi aralarında paylaştıkları İLK Antlaşma SYKES-PİCOT antlaşmasıdır.
- Türk Tarihi'nde İLK siyasi partiler II.Meşrutiyet döneminde kurulmuştur(İttihat ve Terakki,Hürriyet ve İtilâf,Ahrar/Hürler Fırkası)

OSMANLI KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

MERKEZ TEŞKİLATI

PADİŞAH

❖ **PADİŞAHLARIN BAŞA GEÇMESİ (VERASET SİSTEMİ)** : Osmanlı Devleti'nde kimin padişah olacağı konusunda kesin bir kural yoktu. Osmanlı ailesinin bütün erkekleri taht üzerinde hak sahibi idiler. Onun için padişah ölünce oğullarının hangisinin tahta geçeceği konusunda devlet yönetimindeki etkili grupların (ümera, ulema vb.) tercihleri önemli rol oynuyordu. Eski Türk Devlet geleneğinden kaynaklanan bu sistem (Kut anlayışı) taht kavgalarına neden oluyordu.

Veraset Sistemindeki Değişmeler

Veraset: Padişahların tahta geçmesi ile ilgili bir sistemdir.

✓

Fatih Sultan Mehmet bu sakıncayı ortadan kaldırmak için tahta geçme yöntemini belirleyen bir kanunname düzenledi.

Bu kanunla Fatih'in amacı:

- Taht kavgasına son vererek, ülkenin birlik ve bütünlüğünü sağlamak,
- En GÜÇLÜ olanın padişah olmasını sağlamaktır.

NOT : Osmanlı Devleti, Duraklama Dönemi'nde **I.AHMET (1603-1617)** zamanında yapılan değişikliklerle hanedan sülalesinin **EN YAŞLI ve AKILLI** olanının (**EKBER VE ERŞAD-EKBERİYET**) padişah olması esası benimsendi.

ACIKLAMA: Ekberiyet sistemi Şehzadeler arasındaki rekabet duygusunu ortadan kaldırması bakımından **OLUMSUZ**, taht kavgalarına son vermesi bakımından da **OLUMLU** sonuçlar doğurmuştur.

❖

PADİŞAHLARIN YETİŞMESİ:

16. yüzyılın sonlarına kadar şehzadeler 14-15 yaşlarına gelince, Anadolu'daki sancaklara **SANCAKBEYİ** olarak gönderilirlerdi. Burada bir **LALA**'nın yanında devlet yönetiminde tecrübe kazanmaları sağlanırdı.

NOT:

- Osmanlı Devleti'ndeki Lala'yı, Büyük Selçuklulardaki **ATABEYLERE** benzetebiliriz.
- Sancağa çıkan son padişah **III.Mehmet (1595-1603)**, sancağa çıkmadan tahta çıkan ilk padişah ise **I.Ahmet (1603-1617)**'tir.
- III. Mehmet'ten sonra şehzadelerin **SANCAĞA ÇIKMA** usulü kaldırıldı. (Şehzadeler sarayda **KAFES HAYATI** yaşadılar.)

Hakimiyet Sembolleri : Hutbe okutmak—Sikke (metal para)—Tabl (davul)—Sancak—Tuğ—Saltanat çadırı.

Görevleri: Sınırları korumak—Huzur ve asayiş sağlamak—Adaleti sağlamak—Halkın ihtiyaçlarını gidermek vs.

Cülus: Tahta çıkış törenidir. Eyüp Sultan Türbesi'nde kılıç kuşatılır.

Biat : Tercih edilen şehzadeye devlet adamları ve diğer ileri gelenler biat ederdi. Böylece şehzadenin hükümdarlığı onaylanırdı. Cülus bahşişi ilk önce 1389 I.Kosova Savaşı sonrası Yıldırım Bayezid tarafından dağıtılmış, Fatih'ten itibaren gelenek haline gelmiş hatta kanunlaştırılmıştır. Cülus bahşişini son dağıtan padişah III.Mustafa'dır. Sultan I.Abdülhamit döneminden itibaren dağıtılmamıştır. Osmanlı padişahı Örfi kanunlar koyabilir ancak hiçbir şekilde Şer'î hukuka müdahale edemez. Padişahın yayınladığı emirlere **kanunname-ferman-berat** denir.

❖

PADİŞAHLARIN ÜNVANLARI

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında başta bulunan hükümdarlara **BEY** denilmiştir. Yine Hristiyanlara karşı savaştıklarından **GAZİ** de denilmiştir. (Örneğin: Osman bey, Osman Gâzi, Orhan Bey, Orhan Gâzi gibi..) Hükümdarların aldığı diğer başlıca unvanlar; Han, Hakan, Hünkâr, Sultan ve genellikle Padişah'tır.

NOT: Yavuz Sultan Selimin 1517 Mısır seferi sonucu **HALİFELİK** Osmanlı padişahlarına geçmiştir. Böylelikle Osmanlı hükümdarları padişah olarak Devletin Baş, halife olarak ta Müslümanların başı olma özelliği taşımışlardır.

SARAY

Padişahın hem özel hayatının geçtiği, hem de devletin yönetildiği yerd. Saray **ENDERUN** ve **BİRÜN** olmak üzere iki bölümden oluşuyordu. Bu iki bölüm **BABÜ'S-SAADE** (Orta kapı) denilen kapıyla birbirine bağlanmıştı.

- ENDERUN** : Padişahın özel hayatının geçtiği sarayın iç bölümüdür. Burada padişahın hizmetine bakan güvenilir kimselerin bulunduğu, hizmet ve eğitim odaları ve harem bulunuyordu. **Enderun'daki odalar şunlardır:**

- Hasoda** : Padişahın günlük hizmetine bakarlardı.
- Hazine Odası** : Padişahın özel hazinesine bakarlardı.
- Kiler Odası** : Yemek ve sofraya hizmetlerini yaparlardı.
- Seferli Odası** : Berber, terzi, müzisyen gibi görevliler bulunurdu.

Değişme usulüyle toplanan oğlanlar, Acemi oğlanlar ocağına götürülmeden önce, içlerinden seçilenler Topkapı Sarayına alınarak, sıkı bir disiplin altında yetiştirilirdi. Bunlara dini bilgiler, Arapça, Farsça gibi dersler ve pratik el sanatları öğretilirdi. Bunlara **İÇOĞLANI** denilirdi. Amaç saraya alınan bu içoğlanlarını gerçek bir dindar, devlet adamı, asker ve seçkin nitelikli bir kişi olarak yetiştirmekti. Hasoda, kiler odası, hazine ya da seferli odalarında hem hizmet ederler, hem de eğitim ve öğretimlerini sürdürürlerdi. Daha sonra **ÇIKMA** denilen bir atama usulüyle **BİRÜN**'da görevlendirilir, bu odaların başındaki ağalar da sancak beyliği gibi önemli görevlere tayin edilirlerdi.

HAREM: Sarayda kadınların yaşadığı bölüme denirdi. Saraya alınan kızlar tıpkı iç oğlanları gibi sıkı bir eğitim görürlerdi. Eğer padişah tarafından sarayda tutulmazlarsa Çıkma ile saray dışında görevlendirilen Kapıkullarıyla evlendirilirdi.

2) **BİRÜN:** Sarayın dış bölümüne denirdi. Bîrûn'da geniş bir yönetici kadro yer alırdı. Bîrûndaki görevliler ve teşkilatları şunlardı:

- a) Yeniçeriler
- b) Altı Bölük halkı (sipahiler,silahdar,sağ ve sol garipler,sağ ve sol ulûfeciler.)
- c) Topçular ve Cebeciler
- d) Mehterler
- e) Mütferrikalar:(Enderun'dan çıkma içoğlanlar, beyzade çocukları,devlet ileri gelenlerinin çocukları.)

Birunda başka görevlilerde vardı. Başlıcaları:

Padışah Hocası: Şehzadelerin eğitimiyle meşgul olur.

Hekimbashi: Cerrahbashi da denilen doktordur.

Cavuslar ve Cavuşbashi: Haberleşme ve elçilik görevini yapar.

Ayrıca Müneccimbashi,Mimarbashi,seyisler,okçular, rikabdarlar, Darphane emini vb...

Üstün başarı gösterenler, saray dışındaki görevlere atanarak ödüllendirilirlerdi.

NOT: Osmanlılarda ilk saray Bursa da yapılmıştı. Başkent Edirne olunca burada daha büyük bir saray yapılmış,İstanbul'un fethiyle Fatih ,Beyazıt'taki mevcut sarayda oturmuş, buranın yeterli gelmemesi üzerine aynı yerde başka bir saray yaptırılmıştı. Eski Saray denilen bu sarayın da yeterli olmaması üzerine **Topkapı Sarayı (yeni saray)** yapılmıştır. Padişahlar 19. yüzyıla kadar burada oturmuşlar, 19. yüzyılda

Dolmabahçe, Beylerbeyi, Çırağan ve Yıldız sarayları yapılmıştır.

Devletin İsimleri : Saltanat-ı Alem Penah (Gölgesine alemin sığınacağı saltanat)

Saltanat-ı Adalet-i Unvan

Devlet-i Âliye

Devlet-i Muazzama

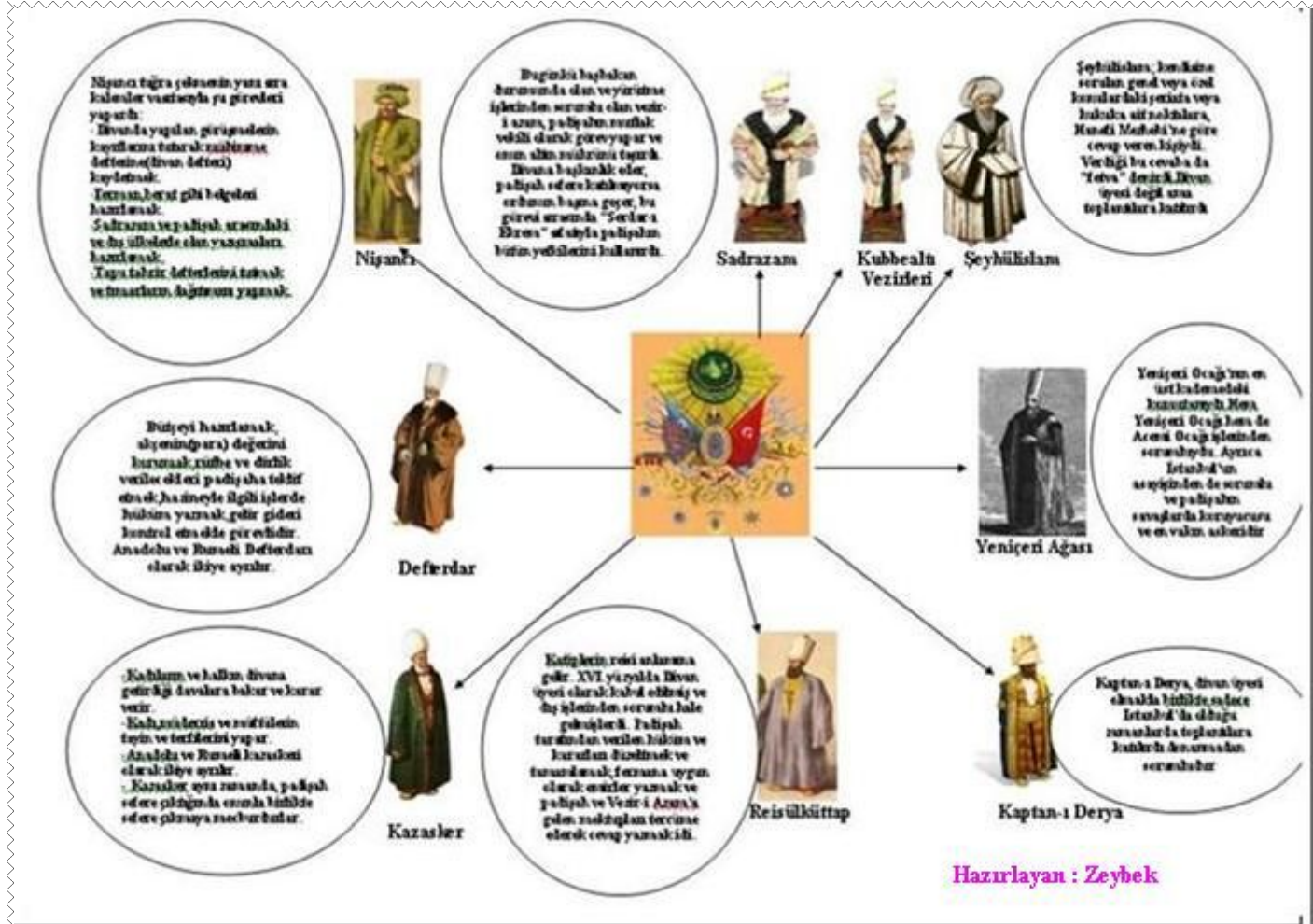
Devlet-i Ebed Müddet

Başkentler : Söğüt—Karacahisar—İznik—Bursa—Edirne—İstanbul (1453-1923)

İSTANBULUN YÖNETİMİ: Sadrazam(Baş amir)—Sadaret Kaymakamı(Sadrazam vekili)—Taht Kadısı “Divan-ı Hümayun”(İstanbul'un ihtiyaçlarından sorumludurlar)—Mimarbashi(Bayındırlık)—Şehremini (Belediye başkanı)—Muhtesip(Çarşı Pazar sorumlusu)—Kapan Emini(Toptancı merkezlerini kontrol edip vergi alan)—Güvenlik(Yeniçeri Ağası-Muhzır: Yeniçeri ve askerler arasındaki düzen sorumlusu)—Subaşı(Gündüz asayışı)—Asesbashi(Gece bekçilerinden sorumlu//Gece asayışı).

İstanbul'un İsimleri : Asitane—Payitaht—Dersaadet—İslambo

DİVAN-I HÜMAYUN

Osmanlı Devleti'nde bugünkü anlamda Bakanlar Kurulu, Danıştay, Yargıtay, Anayasa Mahkemesi gibi devlet kurumlarının görevlerini yerine getiren ve bizzat padişahın başkanlık yaptığı, birinci derecede devlet işlerinin görüşüldüğü divana Divan-ı Hümayun denir. Divan-ı Hümayun önceleri DİVANHANE'de toplanırken, Kanuni zamanında yapılan KUBBEALTI denilen yerde toplanmaya başlamıştır.

NOT : *Divan-ı Hümayun'un günümüzdeki Bakanlar Kurulu'ndan en önemli farkı;mahkeme özelliği göstermesidir.*

Divan teşkilatı ilk defa ORHAN BEY zamanında kurulmuştur. Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar divan toplantılarına padişah başkanlık ederken Fatih,padişahların divân toplantılarına katılma geleneğine son vererek,toplantıları kafesli bir pencerenin arkasından takip etmiştir(Kasr-ı Adl)

Sabit Üyeler: Sadrazam—Vezirler (7)—Nişancı—Defterdar (Anadolu ve Rumeli)—Kazasker (Anadolu ve Rumeli)

Sonradan üye olanlar: Reisulküttap—Kaptan-ı Derya—Yeniçeri Ağası—Şeyhülislam

** Divan Kararları: Mühimme(Genel)—Ordu Mühimme(Ordu,askerlik)—Şikayet Defterleri (Halktan gelenler)

** Divan-ı Hümayun: İlmiye—Seyfiye—Kalemiye sınıfındaki kişilerden oluşur.

DiĞER DİVANLAR

Sefer Divânı: Vezir-i azam sefere çıkarken toplanan divan

Ulufe Divânı: Yeniçeri maaşları için toplanan divan

Galebe Divânı: Yabancı elçilerin kabulü sırasında toplanır

Ayak Divânı: Olağanüstü durumlarda toplanan divan.

At divânı: Sefer sırasında at üzerinde yapılan toplantı.

DİVANIN-I HÜMAYUN ÜYELERİ

PADİŞAH

VEZİR-İ AZAM
(SADRAZAM)

1-Kubbealtı Vezirleri
(Seyfiye)

2-Nişancı (Kalemiye)

3-Kazaskerler
(İlmiye)

Rumeli Kazaskeri
Anadolu Kazaskeri

4-Defterdarlar
(Kalemiye)

Rumeli Defterdarı
(baş defterdar)
Anadolu Defterdarı

Bunlar askeri, idari, adli, mali ve bürokrasinin en üst yetkilileriydi. Buradan da anlaşıldığı gibi Divan-ı Hümayûn devlet teşkilatının esasını oluşturan **Seyfiye, İlmiye ve Kalemiye** kollarının temsil edildiği bir kuruluştur.

NOT: Bunlardan başka eğer vezir rütbesine sahiplerse **YENİÇERİAĞASI** ve **KAPTAN-I DERYA** da divan üyesi olur ve görüşmelere katılırlardı.

DİVANIN YAPISI

Osmanlılarda padişahın yetkilerini kullanmak yada emirlerini uygulamak için görevlendirilmiş üç temel sınıf bulunuyordu. Bu sınıfların en üst yetkilileri divânda temsil edilirdi. Bu sınıflar şunlardı:

- 1) **Seyfiye (Ehl-i Kılıç= Ehl-i Örf)** = Veziriazam ve Vezirler
- 2) **İlmiye (Ehl-i Şer)** = Müderris, muallim, kazasker, şeyhülislam, padişah hocaları, seyyid ve şerifler
- 3) **Kalemiye (Ehl-i Kalem)** = Nişancı ve Defterdarlar

1) **SEYFİYE (Ehli Örf):** Osmanlı Devleti'nde yönetim ve askerlik görevini yerine getiren zümrelere denirdi. Ehli örf, ehli seyf ve ümera gibi isimler verilen bu sınıfın divan-ı hümayundaki temsilcileri **vezir-i azam** ve **vezirler**di. Padişahda dahil olmak üzere idareciler ve askerlerin tamamı bu sınıfa mensubtur (en altta tımarlı sipahi en üstte padişah). Divan dışında *beylerbeyleri, sancak beyleri, kapıkulu askerleri, tımarlı sipahiler bu grubun içindedir.*

- **Vezir-i Azam (Sadrazam-Başbakan):** Bugünkü başbakan durumunda olan veziri azam, padişahın vekili olarak görev yapar ve onun altın mührünü taşırdı. Divana başkanlık eder, padişah sefere katılmıyorsa ordunun başına geçer, bu görevi sırasında **Serdar-ı Ekrem** sıfatıyla padişahın bütün yetkilerini kullanırdı.
- **Kubbealtı Vezirleri :** Bugünkü devlet bakanları durumunda olan kubbe altı vezirlerinin sayıları 5-7 arasındaydı.

2) **İLMİYE (Ehli Şer):** Medreselerde iyi eğitim görmüş, devletin adalet, eğitim ve yargı görevlerini üstlenen gruptu. İlmiye sınıfının geneli medrese mezunudur, idamlarına sık rastlanmaz.

Temsilcileri: Şeyhülislam (hal fetvası / vakıflar) - Kazasker (adalet ve eğitim)'dir.

Üyeler : Kadı-Müftü-Seyyid ve Şerifler-Şeyhler-Derviş-Din alimleri-Alimler-İmamlar.

Ulema da denilen bu grubun üç önemli görevi vardı:

- a) **Tedris Görevi:** Eğitim-Öğretim görevidir. Bu görevi **müderris, muallim** gibi kişiler yürütürdü.
- b) **Kaza Görevi:** Yargı görevidir. Bu görev **kadılar** tarafından yürütülürdü. Kadılar İslam hukukuna göre davalara bakar ve karar verirlerdi. Kadıların başlıca yardımcıları şunlardır;

Subaşı : Kamu davalarına bakar, asayiş.

Kassam: Miras paylaşımına bakar.

Müftü: Kadıya dini konularda görüş verir.

Muhzır: Davalıları mahkemeye getirir.

Naib : Köy ve nahiyelerde kadının yerine görev yapar.

Ehl-i Vukuf : Bilir kişidir.

- c) **İfta Görevi:** Fetva görevidir. Yapılanların şeriata uygun olup olmadığı konusunda fikir beyan etme görevidir. Fetva verme yetkisine sahip olanlara **MÜFTİ** denilirdi. Müftülerin en üst rütbelisi **Şeyhülislam** ve **kazaskerler**di.

➤ **Şeyhülislam :** Divana katılan fakat oy kullanmayan şeyhülislamın protokoldeki sırası veziri azamla aynıydı. Hem ilmi kişiliği, hem de fetva verme yetkisi dolayısıyla şeyhülislama büyük saygı gösterilirdi. Bayramlaşma sırasında padişah sadece şeyhülislamın karşısında ayağa kalkardı. Önemli devlet işleri hatta padişahların görevden alınması için şeyhülislamın fetvası gerekiyordu. Şeyhülislam idam cezasına çarptırılmaz, tutuklanamaz ve hapsedilemezdi. 17.yüzyıla kadar görevden alınması bile söz konusu değildi. Tanzimat'tan sonra şeyhülislamların yönetimdeki önemi azalmaya başladı.

➤ **Kazaskerler (Kadiaskerler) :** Divanı Hümayun üyesi olan kazaskerler, şer'i hükümler veren en yüksek görevlilerdi. Fatih'ten itibaren Anadolu ve Rumeli kazaskerleri olmak üzere sayıları ikiye çıkarıldı. Rumeli'deki kadılar Rumeli, Anadolu'daki kadılar Anadolu kazaskerine bağlıydılar.

KADILAR: Başlıca görevleri şunlardı:

- a) Merkezden gelen emirleri halka iletmek, halkın şikayetlerini merkeze bildirmek.
- b) Her türlü davaya (miras, ticaret, ceza) bakarak karar vermek. (Yargıçlık)
- c) Nikah sözleşmesi, şirket kurulması, Vakıf kurulması gibi sözleşmeleri yapardı. (Noterlik)
- d) Avarız denilen olağanüstü durumlardaki vergileri toplar, merkeze gönderirdi.

En önemlisi: Kaymakamlık-Nikah-Boşanma-Şer'i davalar-Tapu-Noterlik-Vergi-Vakıfların denetlenmesi (Senetleri)- Divan emirlerini duyurmak-Halkın şikayetlerini merkeze iletme. Şer'îye sicilleri ve mahkeme kayıtlarını tutmak gibi görevleri vardır

- **Padişah Hocaları :** Osmanlı şehzadelerine ulemeden bir kimse hoca olarak tayin edilirdi. Şehzadeler hükümdar olduklarında onları PADİŞAH HOCASI olarak tayin ederlerdi.
- **Seyyid ve Şerifler :** Hz.Peygamberin torunları Hz.Hasan'ın soyundan gelenlere **Şerif**, Hz. Hüseyin'in soyundan gelenlere ise **Seyyid** denirdi. Seyyid ve şerifler Osmanlı toplumunda büyük saygı görürlerdi. Devlet de bunların işleriyle meşgul olmak için **NAKİB'ÜL EŞRAFLIK** denilen bir kurum kurmuştu.Nakibüleşraflar,protokol görevlidirler.
- Yukarıdaki görevlilerden başka ilmiye zümresi içinde müderrisleri, müneccimleri, hekimleri, tarikat şeyhlerini, imam ve müezzinleri sayabiliriz.

3) **KALEMİYE(Ehli Kalem)**

Temsilciler : Nişancı- Reisulkuttap (Asıl bürokrasiden sorumludur)-Defterdar (Bürokrasi-kayıtları tutar,Maliye işlerine bakar).

➤ **Nişancı (Tevkii-Tuğraî) :** Divandan çıkarılan belgelerin üstüne padişahın nişan olan **TUĞRA** 'yı çektiği için **TUĞRACI** da denirdi.Nişancı kendisine bağlı **REİSÜL KÜTTAB** başkanlığında çeşitli kalemler vasıtasıyla merkez bürokrasisinin her türlü işlemlerini yapardı.

Reisülküttab'a bağlı kalemler şunlardı:

- a) Beylikçi Kalem
- b) Tahvil Kalem
- c) Ruus Kalem
- d) Amedi Kalem

Nişancının görevleri: Nişancı tuğra çekmenin yanı sıra yukarıdaki kalemler vasıtasıyla şu görevleri yapardı:

- 1- Divanda yapılan görüşmelerin kayıtlarını tutarak **MÜHİMME DEFTERİNE** (Divan Defteri) kaydetmek.
- 2- Ferman,berat gibi belgeleri hazırlamak.
- 3- Sadrazam ve padişah arasındaki ve dış ülkelerle olan yazışmaları hazırlamak.
- 4- Tapu Tahrir Defterlerini tutmak.

➤ **Defterdar :** Osmanlı Devletinde bütün mali işlerden ve hazineden sorumlu en üst görevlilerdi. Osmanlılarda **İç ve Dış Hazine** olmak üzere iki tür hazine vardı. **İç hazine** padişahın özel serveti ve değerli eşyaları saklanırdı. **Dış hazine** ise devletin maliye teşkilatını oluşturmdu. İlk dönemde defterdar sayısı bir iken, sonraları mâli işlerin artmasından dolayı sayıları ikiye yükselmiştir.Bunlar; Rumeli defterdarı ve Anadolu Defterdarı idi. **Rumeli Defterdarı Baş defterdar idi.**

Defterdara bağlı kalemler şunlardı:

- a) **Beylikçi kalem :** Divan kararlarını defterlere kaydeder(Mühimme-Ordu-Şikayet)
- b) **Tahvil Kalem :** Timar ve zeamet kayıtlarını tutar.Tayin,atama,izin işlerine bakar.
- c) **Ruus Kalem :** Düşük dereceli memurların özlük işlerine bakar.
- d) **Ameli Kalem :** Padişah-Sadrazam arasındaki yazışmaları yürütür ve yabancı devletlerle yapılan antlaşmaları imzalar.

Defterdarın görevleri

- 1) Akçenin değerini korumak,bütçeyi hazırlamak
- 2) Rütbe ve dirlik alacakları padişaha teklif etmek
- 3) Devletin gelir giderini kontrol etmek (ilk bütçe açığı Kanuni)
- 4) Hazine ile ilgili işlerde hüküm yazmak.

Gelir-Gider : Gelir gider sorumlusu

Ruznamçe : Günlük gelirler

Maliye Emirleri: Maliye ile ilgili fermanları yazıp gönderirler.

Tarihçi : Maliye evraklarına tarih verirler.

HAZİNE

***Hazine-i Birun (Dış hazine) :** Devletler arası hazinesi

***Hazine-i Enderun (İç hazine) :** Acil durum ve savaşlarda kullanılır.

***Ceb-i Hümayun :** Padişahın özel hazinesi

***3. Hazine(Defterhane-i Amire) :** Devletin kayıtları.Defter emini sorumludur.

Görevliler

Başbakıkkulu: Hazineye borcu olanları izler ve alacakları toplar.

Sergi Nazırı(Halifesi) : Hazine yazışmalarının kaydını tutar.

Cizvedarbaşı : Cizye alacaklarını ve mültezimlerin borçlarını izler ve alacakları toplar.

Veznedar : Piyasadaki paranın ayarını kontrol eder.

MERKEZ TEŞKİLATINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞMELER

I) 18. Yüzyılda Değişmeler:

- 1) Tahta Osmanlı ailesinin en yaşlı üyesinin geçmesi, zamanla devlet işlerinin sadrazamlara bırakılması sonucun doğurmuştur. Sadrazamların güçlenmesi ile Divan **BAB-I ALİ**'de (Sadrazam kapısı=Yüksek Kapı)toplanmaya başlamıştır.
- 2) 18. yüzyılda devletlerarası ilişkiler ön plana çıkınca diplomasi önem kazanmaya başlamış, böylece kalemîye sınıfının özellikle de **REİSÜL KÜTTAB**'ın etkinliği artmıştır. **Reisülküttab dış ilişkileri düzenleyen** bir nitelik kazanmıştır.

II) II.Mahmut Döneminde Değişmeler:

- 1) 1826'dan itibaren **BAB-I ALİ** sadrazamın özel ikametgahı olmaktan çıkmış, devletin hükümet binası haline gelmiştir.

- 2) II.Mahmut zamanında Divân Batı ülkelerinde olduğu gibi yeniden düzenlenmiştir. Divân-ı Hümayûn yerine nezaretlerden (nazırlıklar=bakanlıklar) oluşan yeni bir hükümet modeli oluşturulmuştur. Bu hükümet modeline **Meclis-i Vükela, Heyeti Vükela(bakanlar kurulu) veya Meclis-i Has** denir. Böylelikle Sadrazamın yetkileri nazırlar arasında dağıtılmıştır.

Bu nazırlıklar şunlardır:

<u>ESKİ</u>	<u>YENİ</u>
Divan-ı Hümayun	Heyeti Vükela(bakanlar kurulu)
Sadrazam	Başvekil(Başbakan)
Sedaret Kethüdası	Dahiliye Nazırı(İçişleri)
Reisülküttab	Hariciye Nazırı(Dışişleri)
Defterdar	Maliye Nazırı
Kazasker	Adalet Bakanlığı (Nezareti Deavi=Davalara bakanlığı)

Ayrıca Evkaf ve Ticaret Nazırlığı kuruldu.

- 3) II.Mahmut zamanında yeni meclis ve komisyonlar kuruldu.Bunlar;
- Dar-ı Şura-i Askeri** (Askeri işleri düzenlemek)
  - Dar-ı Şura-i Bab-ı Ali** (İdari ve bürokratik işler)
  - Meclis-i Vala-i Ahkam-ı Adliye** (Adalet işleri)
- 4) Bunların dışında II.Mahmut zamanında şu ıslahatlar gerçekleştirildi:
- 1826 da Yeniçeri ocağı kaldırıldı,Yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye adıyla yeni bir ordu kuruldu.
  - Tımar ve zeamet kaldırıldı. Başta valiler olmak üzere devlet memurları maaşa bağlandı.
  - Müsadere usulü kaldırıldı.(Görevden alınan yüksek dereceli memurun malına devletin el koyma usulü)
  - İlköğretim mecburi kılındı.
  - İlk resmi gazete (**TAKVİM-İ VAKAYİ**) çıktı.
  - İlk defa nüfus sayımı yapıldı.
  - Kıyafet değişikliği yapıldı.(Memurlara fes,ceket,pantolon giyme zorunluluğu)
  - Harp okulu, Tıp okulu gibi okullar açıldı.
  - Mahalle ve köylere MUHTARLIK teşkilatı kuruldu.

III) Tanzimat Döneminde Meydana Gelen Değişiklikler:

3 Kasım 1839 da ilan edilen Tanzimat fermanıyla devlet teşkilatında yeni düzenlemelere gidilmiştir.1876'ya kadar süren dönemde yeni meclis ve komisyonlar kurulmuştur.

Bunlar;

- Meclis-i Ali Tanzimat,
- Şura-i Devlet
- Divan-ı Ahkam-ı Adliye'dir.

Ayrıca Tanzimat Döneminin bir başka yeniliği de **SERASKERLİK** makamının kurulmasıydı. Kara kuvvetleri komutanlığı olan bu makam, Sadrazam ve şeyhülislam eşit tutuldu.

IV) Meşrutiyet Döneminde Meydana Gelen Değişiklikler:

1876'da Kanuni Esasi'nin ilan edilmesiyle **Meşrûtiyet** dönemi başlamıştır. Yapılan seçimlerle iki meclis oluşturulmuştur:

- Meclis-i Mebusan** : Hristiyan,Yahudi ve Müslüman halkın seçtiği milletvekillerinden oluşuyordu.
- Avan Meclisi** : Padişah tarafından tayin edilen 26 kişiden oluşuyordu.

OSMANLI TAŞRA TEŞKİLATI

TIMAR (DİRLİK) SİSTEMİ: Taşra yönetiminin temeli tımar sistemi denilen, bir kısım asker ve devlet görevlilerine belli bölgelerde vergi kaynaklarının tahsis edilmesi ve buna karşılık onlardan devlet için hizmet beklenmesi sistemine dayanır.

Tımar sistemi sayesinde devlet, hem tahsis ettiği miktarı belirlenmiş vergileri toplamak gibi ikinci bir iş yapmıyor hem de çağrıldığında askere gelecek hazır bir kuvvet oluştuyordu. Taşra Teşkilatı, küçükten büyüğe; **köy (karye), nahiye, kaza, sancak (liva) ve eyaletler**den oluşmakta idi. Nahiyele köylerle birleşmesinden **kazalar**, kazaların birleşmesinden **sancaklar**, sancakların birleşmesi ile de **eyaletler** ortaya çıkmıştı. **Bunlar arasında en fazla toprağa sahip birim kazalar ve sancaklardı**. Kazalarda yönetici olarak,**kadı, alaybeyi ve subaşı** bulunurdu. Kadılar adli işlere, subaşılar ise asayişle ilgili işlere bakarlardı.Sancakları ise **Sancak Beyi** denen kişi yönetir, bu kişi askeri ve idari işlerin tümünden sorumlu olurdu. Sancakların birleşmesi ile oluşan eyaletlerde ise başta **Beylerbeyi** denilen yönetici birisi bulunurdu. Beylerbeyi bulunduğu bölgede, padişahın temsilcisi olarak bütün yönetimden sorumlu idi. Bunlar Anadolu ve Rumeli Beylerbeyi olarak ikiye ayrılmıştı

Dirlikler(Tımarlar) 3'e ayrılmıştı.

- HAS**: Padişah ve ailesine, sadrazam, vezirler, beylerbeyi ve sancak beylerine verilen geliri 100 bin akçeden fazla dirliklerdir.
- ZEAMET**: Savaşta üstün yetenek göstermiş olan tımar sahipleri ile devlet merkezindeki divân çavuşlarına, müteferrika ve kâtipler ile eyalet ve sancaklardaki ileri gelen devlet görevlilerine verilen yıllık vergi geliri 20-100 bin akçe arasındaki dirliklerdir.
- TIMAR**: Tımar sistemine göre savaşta sıvırlmış,tımar beyi olma özelliği kazanmış sipahilere verilen 3-20 bin akçe yıllık vergi geliri olan dirliklerdir.
-

ACIKLAMA: Tımar sahipleri ilk 3 bin, zeamet sahipleri ise ilk 20 bin akçesini kendi geçimleri için ayırırlardı. Buna **KILIÇ HAKKI** denirdi. Tımar sahipleri geri kalan gelirin her 3 bin akçesi, zeamet ve has sahipleri ise her 5 bin akçesi için tam teçhizatlı bir atlı asker yetiştirmek ve gerektiğinde bunlarla birlikte savaşa katılmak zorundaydı. Bu askere **CEBELÜ** denirdi.

Dirlik sahipleri kendisine verilen toprakları köylüye 50-150 dönümlük topraklar halinde dağıtır. Ve hasat zamanında köylünün yetiştirdiği ürünün vergisini(öşür yada haraç) alırlardı.

Dirlik sisteminde toprağın;

- 1- Mülkiyeti DEVLETE,
- 2- Vergisi DİRLİK SAHİBİNE,
- 3- Kullanım hakkı KÖYLÜYE aittir.

Soru-Cevap : Tımarlı sipahi hangi durumlarda toprağı köylüden geri alabilirdi?

- 1- Toprağı sebepsiz yere terk edenlerden,
- 2- Sebepsiz yere 3 yıl üst üste ekmeyenlerden,
- 3- Sebepsiz yere vergisini vermeyenlerden.

Soru-Cevap : Tımarlı sipahinin köylüye karşı görevleri nelerdir ?

- 1- Köylünün güvenliğini sağlamak,
- 2- Köylünün tohum,gübre vb. ihtiyaçlarını temin etmek,
- 3- Köylünün vergisini en kolay şekilde ödemesini sağlamak

Soru-Cevap : Dirlik (Tımar) sisteminin yayarları nelerdir ?

- 1- Devlet Merkezden toplanması son derece zor vergiler böylece toplamış oluyor,
- 2- Devlet bazı görevlilerine maaş vermekten kurtuluyor
- 3- Devlet asker yetiştirmekten kurtuluyor
- 4- Devlet toprakları boş kalmadığından üretim artıyor.
- 5- Tımarlı sipahiler bulundukları yerlerde güvenliğı sağlıyor.

NOT: Tımar ve zeamet sistemi II.Mahmut zamanında kaldırılarak başta valiler olmak üzere devlet memurları maaşa bağlandı.

İLTİZAM SİSTEMİ: İltizâm,devlete ait bir gelirin ihale yoluyla şahıslara verilmesidir. 16. yüzyıldan sonra uygulamaya konulan bu sistemde devlete ait bir gelir genellikle 3 yıllık bir süre için açık artırmaya çıkarılır,en yüksek bedeli verene devredilirdi. Bu ihaleyi kazanan kişiye **Mültezim** denirdi. Mültezimlere dirlik sahiplerine verilen haklar tanınmıştı.

NOT: Bu sistemin en önemli yararı devletin acil para ihtiyacını karşılamasıdır.

NOT: Zaman içinde tımar toprakların MUKATAA haline getirilip mültezime verilmesi yaygınlaşmıştır.

Soru-Cevap : Tımarların mukataa haline getirilip Mültezime verilmesi ne gibi olumsuz sonuçlar doğurmuştur ?

- 1- Mültezim baskısı altında kalan halkın vergisini ödeyememesine ve toprağını terk etmesine neden olmuştur.
- 2- İltizamların genellikle o bölgedeki zengin ve güçlü kişiler olan **AYANlara** verilmesiyle, taşradaki ayanlar güç kazanmaya başlamışlar ve devlete baş kaldırmışlardır.
- 3- Tımar toprakların iltizama verilmesiyle, valiler eskiden tımarlı sipahiye yaptırdıkları güvenlik ve askerlik hizmetini, **SARICA SEKBAN** denilen kapılarında besledikleri askerlere yaptırmaya başladılar. Barış döneminde veya beylerinin tayini çıktığında işsiz kalan ve **LEVENT** adını alan bu insanlar eşkıyalık yaparak karınlarını doyurmaya başladılar.

NOT: İltizâm yöntemi Tanzimat'a (1839) kadar yürürlükte kalmış,bu tarihte kaldırılmıştır. Ancak 1855'ten itibaren iltizâma yeniden dönülmüştür.

İDARİ TEŞKİLAT

İdari Birim	Yönetici	Asayiş	Adalet
Eyalet	Beylerbeyi	Subaşı	Kadı
Sancak	Sancak Beyi	Subaşı	Kadı
Kaza(Liva)	Kadı	Subaşı	Kadı
Köy(Karye)	İmam veya Köy Kethüdası	Yiğitbaşı	Kadı Naibi

Osmanlı ülkesi idari bakımdan EYALETLERE, eyaletler SANCAKLARA, Sancaklar KAZALARA, kazalar da TIMARLI NAHİYELERİNE ayrılmıştı.

- 1) **EYALETLER (BEYLERBEYLİK):** Eyaletlerin başında **Beylerbeyi** bulunuyordu. Eyalet içinde beylerbeyinin bulunduğu sancak **PAŞA SANCAĞI** adıyla anılırdı. Beylerbeyi Divan-ı Hümayûnun küçük bir kopyası olan "Eyalet divanı"nın başıydı. *Osmanlı Devleti'nde ilk Beylerbeylik RUMELİ BEYLERBEYLİĞİ olup, Sultan I. Murat döneminde merkezi MANASTIR'da kurulmuş ve Rumeli'de yönetimin kolaylaşması amacı taşımıştır.*

Eyalet Divanının üyeleri şunlardır:

- 1- **Beylerbeyi:** Eyaletin ve eyalet divanının başıydı. Hizmetinde **KAPU HALKI** denilen çok sayıda görevli ve asker bulunurdu. Beylerbeyi tayini çıktığında kapu halkını da beraberinde götürürdü.
- 2- **Beylerbevi Kethüdası:** Beylerbeyinin yardımcısıydı.
- 3- **Eyalet Defterdarı:** Eyaletin mâli işlerinden sorumluydu.
- 4- **Eyalet Kadısı:** Eyaletin yargı, belediye, noterlik vb. işlerinden sorumluydu.
- 5- **Eyalet subaşı:** Bugünkü emniyet müdürü gibidir. Suçluların takibi ve yakalanmasında, kadı tarafından verilen hükümlerin uygulanmasından ve merkezden gelen emirlerin uygulanmasından sorumludur.

Osmanlı Devletinde eyaletler SALİYANELİ (yıllıklı) ve SALİYANESİZ (yıllıksız) olmak üzere ikiye ayrılıyordu.

Saliyaneli (Yıllıklı) Eyaletler: *Bu eyaletlerde tımar sistemi uygulanmaz, vergiler yıllık olarak toplanırdı.* İlk kez Kanuni Sultan Süleyman zamanında oluşturulan bu birimlerin toprakları kesinlikle dirliklere ayrılmaz, yıllık gelirleri, **iltizam** denilen, verginin peşin olarak alınması, şeklinde toplanırdı. Bu vergileri toplayan kişilere de "**mültezim**" denirdi. Saliyaneli eyaletlerin başında; Trablusgarp, Tunus, Cezayir, Mısır, Bağdat, Basra, Yemen ve Habeşistan geliyordu.

Saliyanesiz (Yıllıksız) Eyaletler: *Tımar (dirlik) sisteminin uygulandığı eyaletlerdir. Bu eyaletlerdeki topraklar has, zeamet ve tımar olarak ayrılmıştır. Merkeze yakın eyaletlerdir. Rumeli, Budin, Anadolu, Karaman, Dulkadir, Sivas, Erzurum, Diyarbakır, Halep, Şam, Trablusşam saliyanesiz eyaletlerdendir.*

- 2) **SANCAKLAR (LİVALAR):** Kazaların birleşmesiyle meydana gelmişti. En üst dereceli yöneticisi **SANCAK BEYİ** yani **MUTASARRİF**'tir. Sancaklarda asayiş **SUBAŞI** ve Yasakçılar(asesler), kalenin korunması da **KALE DİZDARLARI** tarafından yapılırdı.
- 3) **KAZALAR:** Hem adli hem de idari birimdir. Kazaların başında yönetici olarak **KADI** bulunurdu.

İMTİYAZLI HÜKÜMETLER: Osmanlı devletinin hakimiyetini tanıyan **Kırım Hanlığı, Mekke Emirliği, Eflak, Boğdan ve Erdel Beylikleri, Sakız Cumhuriyeti imtiyazlı yönetimlerdi.** Bunlar iç işlerinde serbest olup, yöneticileri Osmanlı tarafından kendi soyluları arasından atanırdı. Bu hükümetlerden Kırım Hanlığı ve Mekke Emirliği dışındakilerden yıllık belli bir vergi alınırdı.

TASRA TEŞKİLATINDAKİ DİĞER GÖREVLİLER

Muhtesib: Çarşı ve pazar denetlemesi yapardı. Satılan mal ve fiyatları kontrol ederlerdi (**zabıta**) .

Kapan Emirleri: Şehirlere gelen sebze-meyvenin toplandığı yerlere "**kapan**" denirdi. Kapan emiri buraya gelen malın vergilendirilmesini sağlardı (Hal müdürü).

Beytülmal Emni: Herhangi bir yerleşim yerinde kamuya ait çıkarları korumakla görevliydi.

Gümrük ve Bac Eminleri: Kasaba ve şehirlerde sanat ve ticaretle ilgili vergileri toplarlardı.

TASRA TEŞKİLATINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞMELER

1864'te yayınlanan "**Vilayet Nizamnamesi**" ile ülke idari bakımdan yeniden teşkilatlandırıldı. **Buna göre taşra yönetimi vilayet, liva (sancak), kaza ve köy birimlerine ayrıldı.** Livaların yönetimi **Mutasarrıf**'lara verildi.

1871'de kaza ve köy arasına **Nahiyeler** eklendi, bunların başına **nahiye müdürleri** seçimle getiriliyordu.

MAHALLİ TEŞKİLAT

Mahalle veya köy cemaatinin önde gelen kişisi **İmam**'dır. İmam cemaatin isteğiyle belirlenir ve kadı'nın onayıyla göreve başlardı.

Mahalle ve köy halkının ortaklaşa karşıladığı giderler şunlardır:

- 1) Cami, okul, çeşme gibi yapıların onarımı ve ihtiyaçlarının karşılanması,
- 2) İmam, müezzin, muallim gibi görevlilerin ücretlerinin ödenmesi,
- 3) Divan-ı Hümayûn tarafından olağanüstü durumlarda konulan **AVARİZ** adı verilen vergilerin ortaklaşa ödenmesi.

OSMANLILARDA HUKUK

Osmanlı Devletinde hukuk iki temele dayanıyordu:

- 1) Şer'i Hukuk,
- 2) Örfi Hukuk

- 1) **Ser'i Hukuk (İslam Hukuku=Fıkıh)** : Şer'i hukukun kaynaklarını **Kur'an, Hadis, İcmâ** ve **Kıyas** oluştuyordu. Şer'i hukuk sadece Müslümanlara uygulanırdı. Kamu hukuku dışında kalan davalarda Müslüman olmayanlar, kendi dinî kurumlarında yargılanırlardı.
- 2) **Örfi Hukuk** : Türk gelenek ve göreneklerine göre düzenlenmiş kurallarla, şer'i hukukun esaslarına aykırı olmamak kaydıyla padişahların buyruklarından oluşurdu. Örfi hukukun esasları **KANUNNAME** adıyla bir araya getirilmiştir.

NOT: Bilinen ilk Osmanlı Kanunnamesi Fatih Sultan Mehmet'in kanunnâmesidir. (KANUNNAME-İ ALİ OSMAN)

Soru-cevap : Osmanlı Devleti'nde hukukun uygulanışı nasıldı?

Osmanlı Devleti'nde şer'i ve örfi bütün meseleler şer'i mahkemelerde çözümlenirdi. Eyalet, sancak ve kazalardaki mahkemelerde "hakim" olarak **Kadı** bulunurdu. Kadı'nın verdiği karardan şüphe duyanlar üst mahkeme olarak **Divan-ı Hümayûna** başvurabilirlerdi. Daha küçük yönetim birimlerinde (nahiyelerde) kadı adına hüküm verenlere **Naib** denirdi. Mahkemelerde görülen davalar **Şer'iyye Sicilleri** denilen defterlere kaydedilirdi.

Osmanlı Hukuk Düzeninde Meydana Gelen Değişmeler

A) II. Mahmut Dönemindeki Değişmeler:

- 1- Görevden alınan memurların mallarına el koyma usulüne (müsadere) son verildi.
- 2- Memurların yargılanması, hükümet ile halk arasındaki davaların görüşülmesi için **Meclis-i Vala-i Ahkam-ı Adliye** kuruldu.
- 3- İlk olarak **Adalet Bakanlığı (Nezaret-i Deâvi)** kuruldu.

B) Tanzimat dönemindeki (1839-1876) Değişmeler:

Tanzimat Fermanı, ülkemizde anayasacılığa ve demokrasiye geçişin ilk aşaması olarak kabul edilmektedir. Tanzimat Fermanı'nda (3 Kasım 1839) herkesin kanun önünde eşit olacağı, yine herkesin can, mal ve namuslarının güvence altında olduğu belirtilmişti. Islahat Fermanı da (1856) azınlıklara yeni haklar veriyor ve Müslümanlarla Hristiyanlar arasında eşitlik sağlamayı amaçlıyordu.

Bu dönemde hukuk alanında önemli gelişmeler yaşandı:

- 1- 1840'da Ceza Kanunu (kısmen Fransızca'dan tercüme) 1850'de Ticaret Kanunu, 1863'de de Deniz ve ticaret kanunu çıkarıldı. 1868'de **Şura-yı Devlet (Danıştay)** kuruldu.
- 2- Bu kanunların yanı sıra **Tanzimatla birlikte Karma Mahkemeler** kuruldu. Karma mahkemelerdeki hakimlerin yarısı yabancı yarısı Osmanlı idi.

NOT: 1-Cemaat mahkemeleri //Zımmî statüsü 2- Şer'i ve örfi mahkemeler 3- Nizamiye mahkemeleri 4-Konsolosluk mahkemeleri ile Avrupa kanunları,kapitülasyonlar,şer'i hukuk, örfi kanunlar, zımmî statüsü hukuk karmaşasına yol açmıştır.

ACIKLAMA: Yabancıların Türk mahkemelerinde yargıç olarak yer alması devletin egemenlik haklarıyla uyumsuzdur.

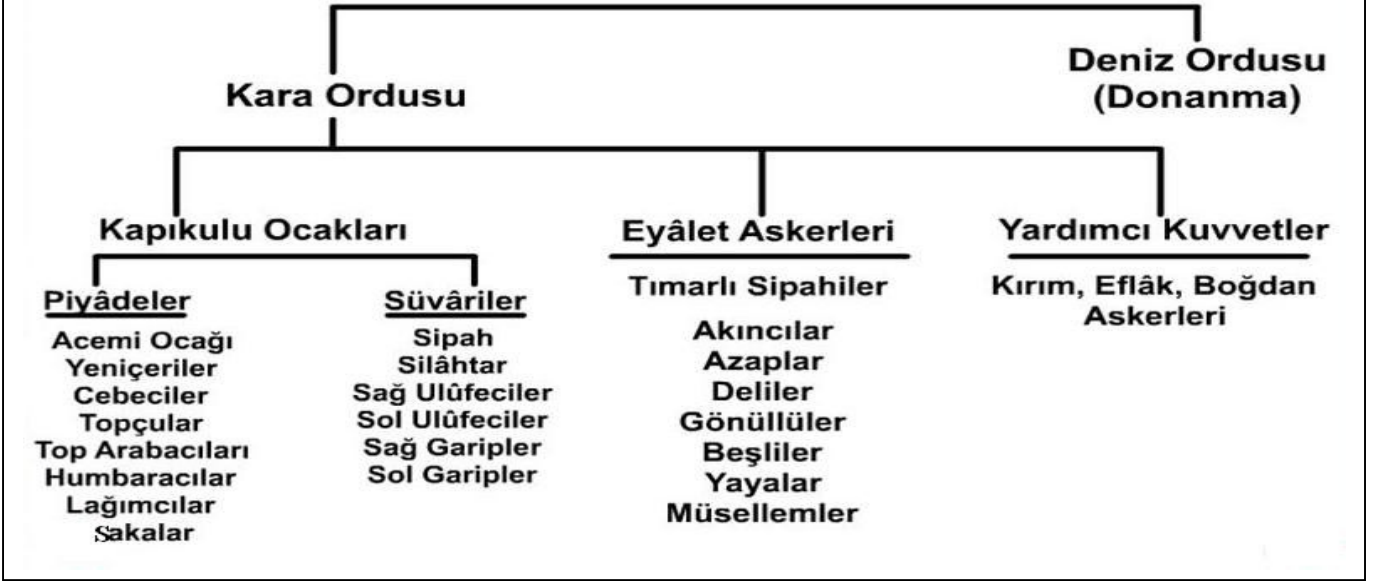
- 3- Tanzimat döneminde "İnsan hakları ve vicdan hürriyeti" bakımından önemli gelişmeler oldu. Zenci esirliği yasaklandı ve mezhep değiştirmeyi yasaklayan kanun kaldırıldı.
- 4- 1870'de **AHMET CEVDET PAŞA** başkanlığında bir kurul 10 yıl kadar çalışarak **MECELLE**'yi hazırladı. Mecelle, medeni kanun niteliğindeydi. Cumhuriyet döneminde 17 Şubat 1926'da bunun yerine Türk Medeni Kanunu kabul edilmiştir.

C) Mesrutîvet Döneminde (1876-1908) meydana gelen değişmeler:

- ✓ 1876'da ilan edilen **Kanuni Esasi Osmanlı Devleti'nde anayasa hukukunun başlangıcıdır.**

Osmanlı Ordusu

OSMANLI ASKERİ TEŞKİLATI

Kuruluş Döneminde Askeri Teşkilat:

Orhan Bey zamanında **Yaya ve Müsellemler** adıyla ilk düzenli birlikler oluşturuldu. I. Murat zamanında ise **Kapıkulu ocakları** kuruldu(1362).

A) KAPIKULU OCAKLARI

Padişah I. Murat zamanında oluşturuldu. O zaman İslam hukukuna göre savaş esirlerinin beşte biri hükümdara ayrılırdı. Padişah da bunları özel hizmetlerinde kullanırdı. Bir bölümü de saray hizmetlileri arasına alınırdı. Sultan I. Murat zamanında Balkanlarda fetih hareketlerinin artmasına paralel olarak **Pençik Oğlanı** denilen bu savaş esirlerinin de sayısı arttı. Bunun üzerine bu esirlerden düzenli bir ordu kurularak yararlanılmak istendi. Bu sisteme "**Pençik Usulü**" denildi. Böylelikle Kapıkulu ocakları oluşturuldu.

Devşirme Usulü: Kapıkulu ocakları kurulduktan sonra bu ocaklara sürekli bir kaynak bulmak amacıyla **Devşirme Usulü** oluşturuldu. Buna göre özellikle Balkanlar'da yaşayan Hristiyan ailelerin çocukları ailelerinden alınarak İslam dinini, Türkçe'yi ve Türk gelenek ve göreneklerini öğrenmek üzere Türk ailelerinin yanına gönderilirdi. Buradaki eğitimleri tamamlandıktan sonra yeniden geri alındı. Daha sonra bu çocuklar Acemi Oğlanlar ocağına gönderilirdi. Hristiyan ailelerin tek çocukları varsa bunlar alınmazdı.

KAPIKULU YAYALARI(PİYADELERİ)

- 1) **Acemi Oğlanlar Ocağı :** Yeniçeri ve diğer Kapıkulu ocaklarına asker yetiştirmek için kurulmuştur. Türk ailelerinin yanından gelen devşirme çocukları burada yapılan askeri eğitimden sonra sınavdan geçirilir, başarılı olanlar Enderûn'a alınırdı. Diğerleri Kapıkulu ocaklarına dağıtılırdı.
- 2) **Yeniçeri Ocağı :** Kapıkulu ocaklarının en önemlisidir. Savaş zamanında merkezde bulunur ve padişahı korurlardı. Barış döneminde ise Divân muhafızlığı yapmak, İstanbul'un güvenliğini sağlamak, sınırlardaki kalelerde muhafızlık yapmak gibi görevleri vardı. **Yeniçerilere üç ayda bir "Ulufe" denilen maaş, padişah tahta çıktığında "Cülus Bahşişi", ilk sefere çıktığında da "Sefer Bahşişi" verilirdi.** Yeniçerilerin komutanına "**Yeniçeri Ağası**" denilirdi.

Yeniçeriler'in Tarihinde İlkler

- ⇒ İlk yeniçeri isyanı 1446 yılında, II. Mehmed'in ilk hükümdarlığı sırasında meydana gelen *Buçuk Tepe Vakası***'dır.
- ⇒ Yeniçeri kıtalarının iştirâk ettiği ilk büyük meydan muharebesi I. Murad zamanındaki I. Kosova Savaşı (1389)'dır.
- ⇒ Yeniçeriler tarafından öldürülen ilk sadrazam Karamanî Mehmed Paşa'dır (Mayıs 1481)
- ⇒ Yeniçerilerin zorla tahttan indirdikleri ilk Osmanlı padişahı II. Bayezid'dir (Nisan 1512).
- ⇒ Yeniçeri ordusunu kaldırmak isteyen ilk Osmanlı padişahı II. Osman'dır.
- ⇒ Yeniçerilerin öldürdükleri ilk Osmanlı padişahı II. Osman (Genç)'dir (Mayıs 1622).(Hâile-i Osmaniye)
- ⇒ XVII. yüzyılın sonlarına kadar Avrupa devletlerince "yenilemez bir güç" olarak vasıflandırılan yeniçeriler, tarihinde ilk kez 1683 Viyana Bozgunu'nda mağlubiyetle tanışmıştır.

NOT : Yeniçeri Ocağı, Sultan II. Mahmud döneminde 1826'da kaldırılmış olup, bu olaya **VAKAY-I HAYRİYE** (Hayırlı Olay) adı verilmiştir.

- 3) **Cebeci Ocağı :** Komutanlarına "Cebecibaşı" denilirdi. Yeniçerilerin silahlarını ve zırhlarını yapar, onarır ve silah ambarlarında muhafaza ederlerdi.

- 4) **Topçu Ocağı :** Bu ocağın görevi top dökmek, ve topları kullanmaktı. Osmanlılar topu ilk defa I.Kosova Savaşında kullandılar.
- 5) **Top Arabacıları Ocağı :** Top arabalarını yapan ve topları taşıyan ocaktı. Komutanlarına "Arabacıbaşı" denirdi.
- 6) **Humbaracılar Ocağı :** Havan denilen toplarla, humbara denilen gülleleri hazırlayan ve kullanan ocaktı.Komutanına "Humbaracıbaşı" denirdi.
- 7) **Lağımıcılar Ocağı :** Kale kuşatmalarında,hendek kazarak veya fitil döşeyerek surları yıkan teknik bir sınıftı. Komutanına "Lağımıcıbaşı" denirdi.
- 8) **SAKALAR:** Kapıkulu askerlerinin sularını taşırdı.Komutanına "Sakabaşı" denirdi.

KAPIKULU SÜVARİLERİ (ATLILARI)

Altı Bölük halkı da denirdi.Derece ve maaş yönünden yeniçerilerden üstündüler.

Sipah ve silahtar: savaş sırasında padişah çadırını,

Sağ ve Sol ulufeciler: Saltanat sancaklarını

Sağ ve sol garipler: ordunun ağırıklarını ve hazineyi korurlardı.

Ocağın Adı	Mevcudu	Günlük Ulûfesi
Acemiler	7.745	1-2,5 akçe
Yeniçeriler	12.000	2-5 akçe
Cebeciler	500-800	8 akçe
Topçular	1000-1200	6-8 akçe
Top Arabacıları	400	4-6 akçe
Kapıkulu Süvarileri	8000	14-90 akçe

B) EYALET ASKERLERİ

- 1) **Tımarlı Sipahiler :** Tımar sistemi daha önceki Müslüman Türk devletlerinde gördüğümüz **İkta** sisteminin Osmanlılar tarafından geliştirilmiş şekliydi. Tımarlı Sipahiler kendilerine **Dirlik** verilen kişilerin beslemek zorunda oldukları tamamı Türklerden meydana gelen atlı askerlerdi. Savaş sırasında ordunun sağ ve sol kanatlarında durarak,ordu merkezini yanlardan gelecek saldırılara karşı korurlardı.Kanuni Sultan Süleyman'ın son zamanlarına kadar devletin en önemli ve en büyük askeri gücüydü.
- 2) **Akıncılar :** Sınır boylarında oturan Türklerden meydana gelen hafif süvari kuvvetleriydi. Başlıca görevleri; ordunun keşif hizmetlerini görmek, kaçan düşmanı kovalamak, düşmanı oyalamaktı.
- 3) **Azaplar :** Kelime anlamı bekâr demektir. Masrafları kendi şehir ve kasaba halkı tarafından karşılanan gönüllü kuvvetlerdi.
- 4) **Deliler :** Düşmana korkusuzca saldırımları nedeniyle "deli" olarak adlandırılmışlardır.
- 5) **Gönüllüler :** Sınırdaki kasaba ve şehirleri korumakla görevliyidiler.
- 6) **Beşliler :** Her beş haneden bir kişi alınarak oluşturulan bu birlikler sınırdaki kalelerin korunmasında görevlendirilirdi.
- 7) **Yava ve Müsellemler :** Ordunun önünde giderek yolları ve köprüleri onarırlardı.

C) YARDIMCI KUVVETLER

Bir savaş zamanında bağlı hükümetlerin(Kırım,Eflak-Boğdan) askerleri de Osmanlı ordusuna yardım ederlerdi. Bunlar içinde en önemlisi Kırım kuvvetleriydi.

DENİZ ORDUSU (DONANMA)

Osmanlılar Orhan Bey zamanında Karesi Beyliğini ele geçirince bu beyliğin donanmasına da sahip olmuşlardır. Yıldırım Beyazıt tarafından Gelibolu'da bir tersane yapılmıştır. Fatih zamanında gelişmeye başlayan donanma, II.Beyazıt zamanında Kemal Reis'in, Kanunî zamanında da Barbaros Hayrettin Paşa'nın Osmanlı hizmetine girmesiyle Akdeniz'de en üstün güç haline gelmiştir.

Donanma komutanına **Kaptan-ı Derya** veya Kaptan Paşa, deniz askerlerine ise **Levent** denirdi.Barbaros Hayrettin Paşa, Turgut Reis, Salih Reis, Piri Reis, Murat Reis, Seydi Ali Reis, Kılıç Ali Reis meşhur Türk denizcileridir.

OSMANLI ORDUSUNDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER VE SEBEPLERİ

Osmanlı ordusunda meydana gelen bozulmaların temelde iki nedeni vardı;

- 1) **Avrupa'daki gelişmeler:** Avrupa'da merkezi krallıkların güçlenmesiyle daimi nitelikte ve yeni silahlar kullanan Batı ordularına karşı, çoğunluğu tımarlı sipahilerden oluşan Osmanlı ordusunun eskisi kadar başarılı olamayışydı. Çünkü Avrupa orduları daimi olduklarından onlar için "savaş zamanı" diye bir şey söz konusu değildi. Oysa tımarlı sipahi hasat zamanı köyünde bulunmak, ösrünü toplamak düşüncesindeydi.Ayrıca yeni savaş teknikleri ve silah kullanımı ancak kışlada özel eğitimle verilebileceğinden tımarlı sipahinin savaşlarda etkisi de kalmamıştı.Bu nedenle tımarlılar 17. yüzyıldan sonra sadece yol ve istihkam işlerine bakan askerler haline geldiler.
- 2) **Tımar sistemindeki bozulmalar :** Tımar sisteminin bozulmasına bağlı olarak kapıkulu ocaklarının da bozulmasıdır.

TIMAR SİSTEMİNİN BOZULMASININ MEYDANA GETİRDİĞİ SONUÇLAR

- 1- Devlet ulûfeli tüfekli kapıkulu askerinin sayısını artırmak zorunda kaldı.
- 2- Sayıları çoğalan kapıkullarına ulûfe yetiştirmek güçleşti.Hazinenin yükü arttı.
- 3- Eyaletlerdeki tımarlı sipahiler ile kapıkulu birbirine karşı denge unsuru idiler. Tımarlı sipahiler kalkınca, kapıkulları devlete hükmeder hale geldiler.
- 4- Kapıkulu askeri ihtiyacı artınca "devşirme sistemi" de bozuldu. Devşirme olmayan kişiler de kapıkulu askeri yapıldı.
- 5- Köylü kapıkulu askeri olmak isteyince toprağını bıraktı.Bu yüzden üretimde azaldı.

KAPIKULU OCAKLARINDAKİ BOZULMALAR

Askeri alandaki başarısızlıkları önlemek için 17. yüzyıldan itibaren askeri teşkilatta yeni düzenlemelere ihtiyaç duyuldu. Ancak bu düzenlemelere Yeniçeri ocakları karşı koydular.

Yeniçerilerin başlıca ayaklanmaları şunlardır:

- 1- Yeniçeriler 17. yüzyılın başında sadrazamın görevden alınması için padişah III. Mehmet'i ayak divanına çağırmışlar, padişah istekleri kabul etmek zorunda kalmıştır.
- 2- Padişah II.Osman Lehistan seferi sırasında yeniçerilerin isteksiz davranışını görünce, sefer dönüşü Anadolu,Mısır ve Suriye'den toplayacağı askerle yeniçerileri kaldırmayı düşünmüş, ancak bunu öğrenen yeniçeriler ayaklanarak II.Osman'ı şehit etmişlerdir.
- 3- IV.Murat saltanatının ilk yıllarında yeniçerilerin isteklerini kabul etmek zorunda kalmış,fakat sonra sert tedbirlerle onları sindirmiştir.
- 4- IV.Mehmet zamanında zorbalıkları devam eden yeniçeriler 1656'da devlet adamlarını öldürdüler. (Vakayı Vakvakiye=Çınar vakası)
- 5- 1687'de IV.Mehmet'i tahttan indirerek yerine II.Süleyman'ı geçirdiler.
- 6- Nizam-ı Cediti kuran III. Selim'i tahttan indirdiler. (1807-Kabakçı Mustafa Ayaklanması)

YENİÇERİLERİN AYAKLANMALARININ BAŞLICA SEBEPLERİ

- 1) Padişah ve diğer devlet adamlarının yeniçeri ocaklarında düzenlemeler yapmak istemeleri,
- 2) Saray entrikaları sonucu vezir veya diğer devlet adamlarının yeniçerileri kışkırtmaları
- 3) Padişah değişikliğinde cülus bahşişi aldıklarından padişahları tahttan indirerek yerine yenisini geçirmenin işlerine gelmesi
- 4) Pek çoğunun İstanbul'da esnafılık gibi işlerle uğraşmalarından sefere gitmek istememeleri
- 5) Maaşlarının düşük ayarlı para ile ödenmesi
- 6) Denge unsuru olan tımarlı sipahilerin ortadan kalkmasıyla devlet içinde en etkili güç haline gelmeleri,
- 7) Tımar sisteminin çökmesiyle sayılarının ve güçlerinin artması

KAPIKULU OCAKLARINDA YAPILAN ISLAHATLAR

- 1) I.Mahmut (1730-1754) zamanında Fransız asıllı olan Humbaracı Ahmet Paşa ordunun topçu ve humbaracı ocaklarını Avrupa yöntemlerine göre ıslah etti. Ayrıca bu dönemde Hendeshane kuruldu.
- 2) III.Mustafa(1757-1774) zamanında topçu ocağı Baron dö Tot tarafından yeniden ıslah edildi. "Sûrat topçuları" adıyla yeni bir askeri birlik kuruldu.
- 3) III.Selim (1789-1807) Nizam-ı Cedit adıyla yeni bir ordu kurdu(1793).
- 4) II.Mahmut döneminde(1808-1839) sadrazam Alemdar Mustafa Paşa SEKBAN-I CEDİT ocağını kurdu.
  - a) Alemdar Mustafa Paşanın öldürülmesi üzerine Sekban-ı Cedit kapatıldı.II.Mahmut EŞKİNCİ adıyla yeni bir ocak kurdu.
  - b) II.Mahmut 1826'da yeniçerileri ortadan kaldırdı. Bu olaya Osmanlı tarihinde "Vakayı Hayriye" denir. Yeniçeri ocağının yerine ASAKİR-İ MANSURE-İ MUHAMMEDİYE adında yeni bir kuruldu.Bu orduya daha sonra NİZAMİYE adı verildi. Komutanına da SERASKER(Kara kuvvetleri komutanı) denildi.
- 5) Tanzimat Devrinde askerlik "vatan görevi" olarak kabul edildi(1843).Temel askerlik süresi 5 yıl olarak belirlendi.
- 6) 1845'te Polis Teşkilâtı,1870'de "askeri zaptiye" teşkilatı (jandarma) kuruldu.

NOT: Yukarıda dönemler içinde bir çok askeri okul ve kurum açılmıştır. Bu okul ve kurumlar "Eğitim Öğretim" ünitesi içinde ayrıca belirtileceğinden burada anlatılmamıştır.

OSMANLILARDA VAKIF TEŞKİLATI

Vakıf : Bir müslümanın malının bir bölümünü veya tamamını hayır amacıyla bağışlamasına denir.

Vâkıf : Vakfeden kişiye denir.

Mevkûf : Vakfedilen mala denir.

Mütevellî : Vakıf yöneticisine denir.

Vakfiye : Kadı huzurunda düzenlenen, vakıf şartlarını belirten sözleşmeye denir.

Osmanlı Devleti'nde vakıfların hizmet sahalarını aşağıda görüleceği şekilde bir tasnife tabi tutabiliriz:

- a) Dinî hizmetin ifası için yapılmış bulunan vakıflar: Cami, mescid, tekke, namazgâh vs.
- b) Eğitim ve kültürle ilgili vakıflar: Mektep, medrese, kütüphâne, dâru'l-hadis, dâru'l-kurra vs.
- c) Sivil ve askerî sahada hizmet eden vakıflar: Evler, saraylar, kislalar, tophaneler, silah sarayları, bahçeler.
- d) Ekonomik sahada hizmet veren vakıflar: Çarsılar, bedestenler, arastalar, hanlar, kapanlar, dükkânlar vs.
- e) Sosyal hizmetler için kurulmuş bulunan vakıflar: Hastahaneler, dâru's-sifalar, kervansaraylar, imâretler, dâru'l-acezeler, kör evleri, çocuk emzirme yurdu, cüzzamlılar yurdu vs.
- f) Su hizmetleri ile ilgili vakıflar: Çesme, sebil, sadırvan, su kemerleri, bentler, hamamlar, kaplıcalar vs.
- g) Spor hizmetleri için yapılmış bulunan vakıflar: Pehlivan ve kemankes (okçuluk) tekkeleri, ok meydanları, spor âbideleri.

Vakıfların Önemi: Vakıflar yoluyla şu konularda önemli başarılar elde edilmiştir:

*Devletin kuruluş yıllarında fethedilen topraklara Türklerin yerleşmesini sağlamış ve buraların Türkleşmesini sağlamıştır.

*Şehir, kasaba ve köylerin büyümesinde, bayındır hale getirilmesinde büyük rol oynamıştır.

*Bütün eğitim ve sağlık kurumlarının finansmanını sağlamıştır.

*Şehirlerin ticaret faaliyetlerinin kolaylaşmasında en büyük rolü oynamıştır.

NOT: Osmanlı Devleti'nde ilk vakıf teşkilâtı Orhan Bey döneminde kurulmuştur.

NOT: II. Mahmut zamanında bütün vakıflar kurulan "Evkaf Nezareti" ne bağlanmıştır(1836).

OSMANLI TOPLUMU

Osmanlı Toplumunun Etnik Yapısı

Osmanlı Devleti kurulduğunda halkının tamamı Türk'tü. Sonraki dönemde toprak genişlemesi sonucu bir çok ulus (Yunan,Bulgar,Sırp,Arnavut,Macar,Hırvat,Sloven,Romen,Arap Macar...) Osmanlı yönetimine girdi. Osmanlı Devleti çok uluslu bir imparatorluğa dönüştü.

NOT: Bu çok uluslu yapının çatırdarak, Osmanlı Devletinin parçalanmasına neden olan en önemli dış gelişme FRANSIZ İHTİLALİ'dir.

OSMANLI TOPLUMUNDA SOSYAL HAREKETLİLİK

A) Yatay Hareketlilik : Bir toplumun ülke coğrafyası üzerinde çeşitli sebeplerle yer değiştirmesi(göç) olayına yatay hareketlilik denir.

a) Kuruluş ve yükselme dönemlerinde yatay hareketlilik: Bu dönemlerde yatay hareketlilik FETHEDİLEN yerlere doğru yerleşme şeklinde görülür. Osmanlı Devleti bu dönemde Balkanlar'daki Türk nüfusunu artırmak için yatay hareketliliği teşvik edici uygulamalar yapmıştır.Bu **TEŞVİK UYGULAMALARI** şunlardır:

- 1- Bataklık yada ıssız yerlere vakıflar kurmak yoluyla buraların ekonomik hayatını canlandırmış, insanların buraya yerleşmesini özendirmiştir.
- 2- Fethedilen yerlere yerleşecekleri bir takım vergi kolaylıkları sağlanmıştır.

b) Osmanlı Devletinde Duraklama Devri sonrası Yatay Hareketlilik:

- 1- Bu dönemlerde kaybedilen yerlerdeki Türk ve Müslüman halk iç kesimlere göç etmek zorunda kalmıştır.
- 2- Nüfus artışı, ekonomik güçlükler ve eşkıyalık hareketleri gibi nedenlerle kırsal kesimdeki halk büyük kentlere göç etmiştir.

B) Dikey Hareketlilik : Bir sınıftan başka bir sınıfa geçmek veya bulunduğu sınıf içinde daha yüksek mevkilere gelmeye "**Dikey hareketlilik**" denir. Osmanlı Devletinde "kan bağına" dayanan sınıfsal bir yapı olmadığından dikey hareketlilik yoğun bir şekilde görülür. **Reaya** dediğimiz yönetilenlerden bir kişinin, yönetenlerden saydığımız seyfiye,ilmiye yada kalemiyeye geçmesi mümkündür.(padişah olmak hariç) Yönetenler sınıfına geçebilmek veya mesleğinde yükselebilmek, ancak **eğitim-öğretim yoluyla** mümkündür. Savaşlarda başarı göstererek tımar sahibi olmak, kalemiye sınıfına dâhil bir büroya kâtip olarak girmekte yönetenler sınıfına geçmenin yollarındandı.

Bunun başlıca şartları şunlardır:

- 1) Müslüman olmak,
- 2) Padişaha tam bağlı olmak,
- 3) Devlet görevlerini en iyi şekilde yapmak,
- 4) Eğitim öğretim görmek,

Reaya içindeki Müslüman olmayanların Devşirme yoluyla Müslümanlaştığını ve kapıkulu sistemi içinde eğitimlerini tamamlayarak devletin önemli kadrolarında görev aldıklarını görüyoruz. Mesela 1453-1566 yılları arasında görev yapan 24 veziri azamın 20'si devşirmedir.

Ortaçağ Avrupa'sının sınıflı toplumlarında ve Hindistan'daki "Kast" teşkilatının katı sınıfsal yapısında dikey hareketlilik yoktur. Çünkü buralardaki sınıflar kan bağına dayanmaktadır. Örneğin; baron, dük, kont, Lord olabilmenin şartı bu kimselerin soyundan gelmektir.

OSMANLI TOPLUMUNUN DİNİ YAPISI

Osmanlı Devleti'nde yönetime katılmayan, geçimini tarım ve sanayi alanında üretim yapmak ve ticaretle uğraşmak yoluyla sağlayan ve devlete vergi veren halka **Reaya** deniliyordu. Reaya çeşitli din,dil ve ırklara mensup topluluklardan oluşuyordu.

Osmanlı Devleti'nde Millet kavramı günümüzdeki anlamından farklıydı. Aynı din ve mezhepten gelen topluluklar bir "millet" sayılıyordu.

Buna göre Müslümanlardan başka 3 temel millet daha vardı: Ortodokslar, Ermeniler ve Yahudiler

- 1- **Müslümanlar:** Türkler, Araplar, Acemler, Boşnaklar ve Arnavutlar Müslüman milletini oluşturuyorlardı.
- 2- **Ortodokslar:** Ortodoksların devletle ilişkileri Fener Patrikhanesi ve Patrik tarafından yürütülüyordu. Patrik "vezir" seviyesindeydi. Seçimle ve padişahın onayı ile başa geçiyordu.
- 3- **Ermeniler:** "Monofizm" denilen bir öğretiyi benimsemişlerdi. Ortodoks kilisesi tarafından dinsizlikle suçlanıyorlardı. Ayrı bir patrikliği bulunmaktaydı.
- 4- **Yahudiler:** Osmanlı nüfusu içinde sayıları pek fazla olmayan Musevilere (% 1) bir millet olarak örgütlenme imkanı tanınmıştı. Bunlar ticaret, bankacılık gibi işlerle uğraştıkları için kısa zamanda zenginleştiler. Musevilerin devletle ilgili işlerinden İstanbul'daki "hahambaşı" sorumluydu.

Osmanlılarda Millet Sisteminin Değişmesine Etki Eden Faktörler

- 1) Rusya'nın 1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla Osmanlı Ortodokslarının **koruyucusu** olarak ortaya çıkması ve Osmanlıların iç işlerine karışması
- 2) 1789 Fransız İhtilali'nin,Osmanlı ülkesinde yaşayan gayrimüslim toplumlarda **milliyetçilik** duygusunu uyandırması, batılı devletlerin de milliyetçilik hareketlerini desteklemesi (örneğin Sırp ve Yunan isyanları gibi...)
- 3) Batılı Devletlerin sık sık Osmanlı'nın iç işlerine müdahale etmesi sonucu Osmanlı Devleti'nin 1839'da Tanzimat Fermanı,1856'da Islahat Fermanı ve 1876'da da Meşrutiyeti ilan etmesi (Osmanlı Devleti'nde 1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonraki dönem **Müdahaleler Dönemi** olarak bilinir.)

Tanzimat Fermanıyla (1839) gayrimüslim tebaaya geniş haklar verilerek, yurttaşlar arasında her türlü ayırım yasaklandı. Eyaletlerde kurulan meclislere gayri müslimlerde katıldı.Avrupa Devletlerinin Hristiyanlara verilen hakların genişletilmesi konusundaki baskıları sonucu, Kırım Savaşından sonra "Islahat Fermanı" ilan edildi(1856).Islahat Fermanıyla Hristiyanlar askerlik hizmetine, okullara ve memurluklara alınacaktı. Harac vergisi kalkacaktı. Tanzimat ve Islahat Fermanıyla Hristiyanlara verilen haklar, Müslüman halk üzerinde hoşnutsuzluk uyandırdı,

YÖNETİM DURUMUNA GÖRE OSMANLI TOPLUMU

Osmanlı Devleti'ndeki toplumsal sınıflar şunlardır.

A- YÖNETENLER SINIFI

1. Seyfiye (Ehl-i Örf ve Umera): Osmanlılarda yönetim görevi de bulunan askeri sınıfı ifade etmektedir. Bunlar; **Vezirler, Beylerbeyleri, Sancakbeyleri, Kapıkulu ve Tımarlı Sipahiler**dir. Hizmetlerine karşılık **Ulufe** maaşı veya **dirlik** alırlar.

2. İlmiye (Ehl-i Şer): Din, adalet, öğretim ve bilginlerden oluşurlar. İlmiye sınıfı mensupları medreselerde yetişirdi. Şeyhülislam, ilmiye sınıfının başkanı durumundaydı. Şeyhülislam, kararların devlete uygun olup olmadığını denetlerdi. *İlmiye sınıfının başlıca görevleri; fetva, eğitim ve adalettir.*

3. Kalemîye (Ehl-i Kalem): Osmanlı Devletinin idari ve mali bürokrasisini oluşturlardı. Divandaki temsilcileri Nişancı ve Defterdardır. Kalem şeflerine **Hacgan**, kalemîyeye seçilenlere de **Şakirt** denirdi.

B-YÖNETİLENLER SINIFI

Reaya: Osmanlı Devleti'nde yönetime katılmayan, geçimini tarım ve sanayi alanında üretim yapmak ve ticaretle uğraşmak yoluyla sağlayan ve devlete vergi veren halka **Reaya** deniliyordu. XIX. yüzyıldan sonra daha çok Müslüman olmayanlara bu isim verilmiştir. Reayalar devlete vergi verirdi.

Teba: Osmanlı vatandaşlarına verilen isimdir.

DAHA SONRAKİ DÖNEMLERDE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

a) Malikane Sistemi: İltizam Sisteminin kaldırılarak Osmanlı gelir biriminin açık artırımla en çok para verene satılmasıdır. İki yeri birden alan bir kişinin iki yere aynı anda gidemeyeceğinden bir bölgenin yönetimini başkasına vermesine mütesellim denir.

b) Ayan ve Esraf: Bir yerin ileri gelen ve sözü geçen kimselerdir. Yöneticilerle reaya arasında aracı olan kimsedir. Malikane sisteminin geçilmesiyle zenginleştiler. Ayanlar güçlenince devletin dinlemesiz duruma geçtiler. Hatta II. Mahmut döneminde 1808 Sened-i İttifak ile meşruluk bile kazandılar. Fakat II. Mahmut ayanların varlığına son verdi.

c) Nüfus ve Yeni Havat: İlk nüfus sayımı 1831 yılında yapıldı. 1844 nüfus sayımına göre 25.560.000. kişidir.

YERLEŞİM DURUMUNA GÖRE OSMANLI TOPLUMU

A) Şehirlerde Yaşayanlar: Osmanlı Devletinde şehirlerde yaşayan halkı mesleklerine göre 4 grupta inceleyebiliriz:

1. Askeriler(Ümera)
2. Tacirler(Tüccar)
3. Esnaf ve zanaatkarlar
4. Diğer gruplar

- 1- **Askeriler:** Osmanlı şehirlerinde seyfiye, ilmiye ve kalemîyeden bir çok görevli bulunurdu. Bu görevlilere "Askeriler" yada "Ümera" denirdi. Askerî(yönetenler) ve Reâyâ(yönetilenler) arasındaki tek belirleyici fark askerîlerin vergi vermemesi, reâyanın ise vergi vermesiydi.
- 2- **Tacirler (Tüccar):** Tüccarlar niteliklerine göre üç gruba ayrılmışlardı:
  - a) **Sermavedar:** Bunlar çoğunlukla bir malı ucuz ve bol bulunduğu dönemde alır ve fiyat yükseldiğinde satarak kar ederlerdi.
  - b) **Taciri Seffar:** Bunlar bir malı ucuz olan bölgeden alarak, pahalı olan bölgeye getirerek satarlardı.
  - c) **Örgütlenmiş Tüccar:** Belli bir yerde mal gönderebileceği güvenilir temsilcileri olan tüccarlar.

3- Esnaf ve Zanaatkarlar

Ahilik Teşkilâtı: Anadolu'da 13. yüzyılda yayılmış olan esnaf, zanaatkar ve işçileri toplayan teşkilattır. Anadolu Selçuklu Devletinin sosyal düzeninin sağlanmasında ve Osmanlı devletinin kuruluşunda etkili olan ahilik teşkilatı dinî, ahlakî, sosyal ve ekonomik bir nitelik taşıyordu. Ahilikte her mesleğin bir pîri ve pîr çevresinde toplanan meslek sahipleri vardı. Bu meslek sahiplerinin güven, doğruluk, tövbe ve hidayet gibi kurallara uyma zorunluluğu vardı.

Lonca Teşkilâtı: Osmanlı toplumunda esnaflar **lonca** adı verilen teşkilatlara sahiptiler. Her esnaf muhakkak bir loncaya kayıtlı olur, loncasının koruması ve denetimi altında bulunurdu. Bugünkü tabipler odası, mimarlar odası, şoförler cemiyeti gibi... Dükkan açma hakkına **gedik** denilirdi. Gedik'e sahip olmak için çıraklık, kalfalık yapıp, ustalık belgesini almak gerekirdi.

Loncaların başlıca görevleri şunlardı:

- 1- Üye sayısını, üretilen malların kalitesini, fiyatını belirlemek
- 2- Esnaf arasındaki haksız rekabeti önlemek,
- 3- Esnaf ile devlet arasındaki ilişkileri düzenlemek,
- 4- Üyelerine kredi vermek.

Her loncada yaşlılardan meydana gelen 6 kişilik bir "ustalar kurulu" vardı. Bunların en yaşlısı başkan olur ve **Şeyh** adını alırdı.

Şeyh: Çıraklık ve ustalık törenlerini yönetir ve cezaların uygulanmasını sağlardı.

Kethüda: Loncayı dışarıda temsil eder, hükümetle ilişkileri düzenlerdi.

Nakib: Şeyhi temsil eder, esnafla şeyh arasında aracılık yapardı.

Yiğitbaşı: Disiplin işleri ve esnafa hammadde dağıtımını yapardı.

Ehl-i Hibre: İki kişiydiler. Mesleğin sırlarını bilen, malların kalitesi bildiren, fiyat belirleyen uzman. (Bilirkişi)

Bu 6 kişiden oluşan Lonca kurulunun dışında Lonca teşkilatıyla ilgili devlet görevlileri de vardı; Bunlar:

Kadı: Lonca birliklerinin en üst makamıydı. Esnaf arasındaki anlaşmazlıkları çözümler ve yukarıda belirtilen altı kişilik kurulun seçilmesini onaylar veya görevden alırdı.

Muhtesib: Çarşı ve pazar denetlemesi yapardı. Satılan mal ve fiyatları kontrol ederlerdi (zabita) .

Esnafı:

- Üreticiler**
- Hizmet erbabı olarak ikiye ayırabiliriz.**

- Üreticiler:** Hammaddeyi işleyerek, işlenmiş madde haline getiren esnaflardır. Örneğin: Bakırcı, kılıççı, fırıncı, demirci gibi...
- Hizmet Erbabı:** Toplum için gerekli bir hizmeti yapan esnaftır. Örneğin: Berberler, hammallar gibi...

4- Diğer Gruplar Osmanlı şehirlerinde Askeriler, tacirler ve esnaflardan başka meslek ve toplum grupları da vardı. Bunların başlıcaları; yabancı tüccarlar, seyyahlar, yabancı ülke temsilcileri, köyden kente göç etmiş işsizler, seyyar satıcılar

B) Köylerde Yaşayanlar: Köylerde yaşayanları şöyle gruplayabiliriz:

- Çiftçiler:** Bunlar dirlik sahiplerinden veya devletten aldıkları 50-150 dönüm arasında **Çiftlik** denilen toprakları işlerlerdi. Ürün vergisi olarak "**Öşür**" veya "**Harac**" vergisini öder, toprak vergisi olarak da **Çift resmi**ni verirlerdi. Üç yıl toprağını ekmeyen veya terk eden çiftçinin toprağı başkasına verilir. Bu takdirde toprağını terk eden kişiden **Çiftbozan Akçesi** adıyla bir vergi alınırdı.
- Tımar Beyleri:** Köylerde yaşayan beyler, çiftçinin denetimini yapar, güvenliği sağlarlardı.
- Muaflar:** Köylüler arasında hiç vergi vermeyen veya çok az verenlere "**MUAF**" denirdi. Derbentçiler, emekli sipahiler, kalelerde görev yapanlar, din görevlileri, ilim adamları muaflar içinde yer alıyordu.

C) Göçebeler (Konargöçerler) : Türk oymaklarının başındakilere **Bey**, Arap aşiretlerinin başındakilere **Şeyh** adı veriliyordu. Bunların devletle ilgili işlerini **Kethüda** denilen yardımcıları yürütürdü. Hayvancılıkla uğraşan konar göçerler, devlete hayvan veya sürü başına **Ağnam Vergisi** veya **Ağıl Resmi** denilen bir vergi öderlerdi.

OSMANLI EKONOMİSİ

OSMANLI EKONOMİSİNİN TABİİ KAYNAKLARI

- İnsan :** Osmanlı Devleti'nde son yıllara gelinceye dek bugünkü anlamda bir nüfus sayımı yapılmamıştı. İlk nüfus sayımı 1831'de **II. Mahmud** döneminde yapıldı. Osmanlı Devleti'nin bundan önceki dönemlerine ait nüfus bilgilerini ise Tahrir defterlerinden öğreniyoruz.

Tahrir Defterleri : Bir yer fethedildiğinde ya da belirli aralıklarla kaza ve sancakların vergi yükümlüsü "erkek nüfusunu" ve bunların ödeyeceği vergi miktarını saptamak amacıyla "**Tahrir**" denilen bir sayım yapıldı. Tahrir defterlerini "**Nişancı**" tutar, bir örneği de Eyalette saklanırdı.

- Toprak:** Osmanlı Devletinde ekonominin en önemli kaynağı toprak.

OSMANLILARDA TOPRAK SİSTEMİ

A) MİRİ ARAZİ	B) MÜLK ARAZİ	C) VAKIF ARAZİ
1) Havass-ı Hümayun toprakları	Öşür Topraklar	
2) Paşmaklık toprakları	Haraci Topraklar	
3) Malikâne toprakları		
4) Yurtluk ve Ocaklık Toprakları		
5) Dirlik Toprakları		
a) Has		
b) Zeamet		
c) Tımar		

A) MİRİ ARAZİ: Mülkiyeti devlete ait olan topraklardır. Miri toprakların başlıcaları şunlardır:

- Havass-ı Hümayun Toprakları:** Gelirleri doğrudan doğruya devlet hazinesine giren topraklar olup, mukataa ve iltizam yoluyla yönetilirdi.
- Paşmaklık toprakları:** Gelirleri padişah kızlarına ve ailelerin bırakılan topraklardı.
- Malikâne toprakları:** Devlet adamlarına hizmetleri karşılığı mülk olarak verilen topraklardı.
- Yurtluk ve Ocaklık Toprakları:** Fetih sırasında bazı kumandanlara, hizmetlerine karşılık olmak üzere verilen topraklardır.
- Dirlik (Tımar) Toprakları:** Vergi geliri, devlet adamlarına ve askerlere hizmet veya maaş karşılığı verilen topraklardır. Dirlik sahibi, toplanan verginin maaş olarak ayrılan "**Kılıç hakkı**" olarak ayrılan bölümünden geriye kalanla **Cebelü** denilen tam teçhizatlı asker yetiştirirdi. Dirlik topraklar üçe ayrılırdı: a)- Has b)- Zeamet c)- Tımar

B) **MÜLK ARAZI:** Mülkiyeti kişilere ait topraklardır. İki bölümde incelenebilir:

- 1) **Ösriye (ösür topraklar):** Bu topraklar, fethedildiği zaman **Müslümanlara** verilmiş veya fethedildiğinde Müslümanlara ait olan topraklardır. Bu gibi topraklar sahiplerinin malı olup, dilediği gibi kullanırlar, satabilirler, vakfedebilirler yada çocuklarına miras olarak bırakabilirlerdi. Bu toprakların sahipleri arazi vergisi olarak **Çift Resmi**, ürün vergisi olarak da **"Ösür"** vergisini verirlerdi.
- 2) **Haraciye (Haracı topraklar):** Bu topraklar bir yerin fethinden sonra **gayrimüslim** halkın elinde bırakılan, onlara mülk olarak verilen topraklardır. Sahipleri, dilediği gibi kullanırlar, satabilirler, vakfedebilirler yada çocuklarına miras olarak bırakabilirlerdi. Bu toprakların sahipleri arazi vergisi olarak **Harac-ı Muvazzaf**, ürün vergisi olarak da **Harac-ı Mukassem** vergisini verirlerdi

C) **VAKIF ARAZI:** Gelirleri kişiler ya da devlet tarafından hayır kurumlarına bırakılan topraklardı.

TOPRAK SİSTEMİNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞMELER

- 1) Tımar sisteminin bozulmasıyla, "Dirlik topraklar" **Mirî Mukataa**'ya çevrilerek, yani gelirleri hazineye devredilerek, peşin alınan bir bedel karşılığı üç yıllığına **"İltizam"**a verilmeye başlandı.
NOT: Mültezîm denen iltizam sahipleri daha fazla vergi toplamak için halka baskı yapmışlardır. Bu durum **"Celali isyanlarına"** veya vergisini ödeyemeyen köylünün toprağını terk ederek büyük şehirlere göç etmesine neden olmuştur.
- 2) Devletin artan masraflarının karşılanması için Mukataalar mültezîmlere üç yıllık dönemler için değil, ömür boyu verilmeye başlandı. Bu sisteme **Malikane Usulü** denilir. (1695'te)
- 3) "Malikane usulü" ile sağlanan gelirler de yetmeyince, bu defa Mukataaların yıllık kârları paylara ayrılarak satılmaya başladı. Bu usule de **Esham Usulü** denilmiştir. (1775)
- 4) Tımar ve zeâmet sistemi, II. Mahmut zamanında kaldırılarak başta valiler olmak üzere devlet memurları maaşa bağlanmıştır.
- 5) 1854'te "Arazi kanunnamesi" ile **Mülkiyet sistemine** geçilerek, uzun süre bir toprağı kullananlar o toprağın sahibi olmuşlardır (**Zilliyet**)
- 6) 1858'de çıkarılan bir başka "arazi kanunu" ile tarım ürünlerinden alınan çeşitli vergiler kaldırılarak, tek vergi olarak **"Aşar"** vergisi yürürlükte tutuldu.

Ayan ve Eşraf: Şehirlerin, köylerin, aşiretlerin ileri gelenlerine "Ayân ve eşraf" denilirdi. Bu kişiler bulundukları yerlerde en etkili ve zengin kişilerdi.

Ayan ve Eşrafın Güçlenmesinin Sebepleri

- 1- Tımar topraklarının mukataaya çevrilmesiyle, bu toprakları iltizama alanlar genellikle **"Ayânlar"** oldu. Böylelikle Dirlik sahiplerinin haklarına sahip olan âyanlar bulundukları yerleri yönetmeye başladılar.
- 2- Merkez teşkilatını bozulmasıyla "beylerbeyi" veya "sancak beyi" olarak atananlar makamlarına gitmeyerek o eyalet yada sancaktaki âyanı **Mütesellim (vekil)** olarak görevlendirmiştir. Ayanlar böylelikle devlet gücünün temsilcisi durumuna gelince daha da güçlenmişlerdir.

NOT: II. Mahmut döneminde 1808'de âyanlarla padişah arasında **Sened-i İttifak** adında bir belge imzalanarak anlaşma yoluna gidilmiştir.

Osmanlı Ekonomisinde Tarım : Osmanlı ekonomisinin en önemli sektörü tarımdır. 17. yüzyılın başlarına kadar Osmanlı Devleti tarım ürünleri bakımından kendine yeten bir ülkedydi. Ancak, zaman zaman karşılaşılan kuraklık, sel, isyanlar, göçler ve tımar sisteminin bozulması üretim kayıplarına neden olmuştur. Özellikle hububat, bağ-bahçe ziraati ön plandayken, 18. yüzyıldan itibaren Avrupa'da sanayinin gelişmesi doğrultusunda tütün, pamuk gibi sanayi bitkilerinin üretimi önem kazanmıştır. Ayrıca Avrupa'nın tarım ürünü ihtiyacı artınca Osmanlı Devletinde GEÇİMLİLİK düzeyde üretimden PAZAR EKONOMİSİ'nin ihtiyaçlarını karşılayacak bir üretim düzeyine gelinmiştir.

Osmanlı Ekonomisinde Hayvancılık :

Hayvancılığın Osmanlı ekonomisine katkıları şunlardı:

- 1) **Tarım alanında :** Toprakları ekmek için öküz, manda gibi hayvanlardan yararlanılıyordu.
- 2) **Gıda alanında :** Etinden yağından, sütünden yararlanılıyordu.
- 3) **Sanayi alanında:** Yünü ve derisi giyim, dokuma ve ayakkabı üretiminde hammadde olarak kullanılıyordu.
- 4) **Ulaşım alanında:** At, katır, eşek gibi hayvanlar taşıma ve ulaştırmada kullanılıyordu.
- 5) **Maliye alanında:** Hayvanlardan ve hayvansal ürünlerden alınan vergiler devletin başlıca gelir kaynaklarını oluşturuyordu.

Osmanlı Ekonomisinde Madencilik : Osmanlı Devleti'nde madenler iltizam olarak dağıtılırdı. Çıkarılan madenlerin çoğu ülke içinde işlenemediğinden dışarıya ihraç edilirdi.

NOT: Osmanlılarda ilk madenin işletilmesi Osman Bey zamanındadır. Bilecik'in fethi ile buradaki demir madeni işletilmiştir.

Osmanlı Ekonomisinde Sanayi : Osmanlı Devleti'nde sanayi kesimi esnaf birlikleri (Lonca) halinde teşkilatlanmıştı. Esnafın üretimi el emeği-göz nuruna dayanıyordu. Bu mevcut sanayi öncesi üretim başlangıçta ülke ihtiyaçlarını karşılıyordu. Ankara'da sof, Bursa'da İpekçilik, Selanik'te çuhacılık, Bulgaristan'da aba, Kayseri, Manisa ve Tokat'ta dericilik (debbağlık) yaygındı. Ayrıca Osmanlı Devletinde savaş araç ve gereçlerini üretmek için fabrika ve imalathaneler de kurulmuştu.

Bunlar:

Tersane (Gemi yapım veri): İlk büyük Osmanlı tersanesi Yıldırım Bayezit tarafından Gelibolu'da yapıldı. Daha sonraki dönemlerde İstanbul, Sınop, İzmit, Süveyş, Basra gibi sahillerde başka tersaneler de kuruldu.

Tophane: İstanbul'un fethinden önce Edirne ve Bursa'da, fetihden sonra da İstanbul'da top döküm tesisleri kuruldu.

Baruthane: İlk baruthane Gelibolu'da kuruldu.

Avrupa'daki Ekonomik Gelişmelerin Osmanlı Devleti'ne Etkileri

- 1) Coğrafi keşiflerle zenginleşen Avrupalılar; artan tüketim eğilimlerini, elde ettikleri altın ve gümüşle Osmanlı pazarlarından karşılayınca esnaf hammadde bulmakta zorlandı.
- 2) Sanayii inkılâbı sonucu bol ve ucuz, üstelik kapitülasyonlar nedeniyle düşük gümrüklü Avrupa mallarıyla Osmanlı esnafı rekabet edemedi.

NOT: Esnafı zorlayan başka bir konuda şehirlere göç eden köylünün, maaşları alan yeniçerilerin ve diğer grupların esnafılığı yeni bir geçim yolu olarak görmesi idi. Bu durum esnaf teşkilatlarının disiplinli yapısını bozmuş, artan esnaf sayısı geçimlerini iyice zorlaştırmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Sanayiye Geliştirmek İçin Aldığı Tedbirler

- 1) Sanayi hammaddelerinin ihracını yasaklamıştır.
- 2) Gelişmiş teknolojiyle yeni imalathaneler açmıştır.
- 3) Islah-ı Sanayii Komisyonu kurarak, esnaf birliklerini canlandırmaya ve onları şirketleşmeye çalışmıştır.

Osmanlı Devleti Tanzimat fermanıyla ülkenin kalkınması için yabancı sermayeden yararlanacağını açıklamıştı. Bu yolla Osmanlı ülkesinde haberleşme ve ulaşımı geliştiren adımlar atılmıştır.

Kırım savaşı sırasında ilk defa telgraf hattı döşenmiştir. Yine yeni bir teknoloji olan "demiryolu" Osmanlı ülkesine girmiştir. Verilen imtiyazlarla İngilizler Batı Anadolu hattını, Almanlarda Bağdat Demiryolunu inşa etmişlerdir.

OSMANLILARDA TİCARET

Anadolu'da Ticaret Yolları:

- 1- **Sağ Kol:** İstanbul'dan (Üsküdar) başlayan bu yol, Konya, Adana üzerinden Halep'e uzanıyordu.
- 2- **Orta Kol:** İstanbul'dan (Üsküdar) başlayan bu yol, Diyarbakır'a buradan da Musul ve Bağdat'a kadar uzanıyordu.
- 3- **Sol Kol:** İstanbul'dan (Üsküdar) başlayan bu yol, Erzurum ve Kars'a uzanıyordu.

Rumeli'de Ticaret Yolları:

- 1- **Sağ Kol:** İstanbul'dan Bulgaristan, Eflak-Boğdan ve Erdel'e uzanıyordu.
- 2- **Orta Kol:** İstanbul'dan Edirne, Belgrad üzerinden Avrupa içlerine uzanıyordu.
- 3- **Sol Kol:** İstanbul'dan Edirne, Selanik üzerinden Mora'ya uzanıyordu.

Ticaretle İlgili Devimler

Menzil : Yol üzerindeki konaklama noktaları denirdi.

Menzil Teşkilatı: Haberleşme TATAR denilen ulaklar tarafından yapılıyordu. Devlet habercilerin çabuk gitmelerini sağlayacak dinlenmiş atları ve yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak için konaklama yerine yakın köy ve kasabalardaki bazı aileleri bu iş için görevlendirirdi. Bu teşkilata "menzil teşkilatı" denirdi.

Derbentçi : Ana yolların, boğaz ve geçitlerin güvenliğinden sorumluydu.

Mekkâri Tâifesi : Yolcu ve mal taşıma işlerini meslek edinen esnaflara verilen ad.

Ticaret ve Sanayi

✓ Osmanlı Devletinin başlıca üretim ve ihraç malları şunlardır.

1) Isparta, Afyon ve Akşehir'de pamuklu dokuma 2) Halep, Şam ve Antep'te lüks dokuma 3) İstanbul ve Selanik'te Çuha 4) Ankara'da tiftikten yapılan Sofçuluk 5) Bursa'da ipek, 6) Amasra, Trabzon, İstanbul, Bursa, Kahire, Edirne, Selanik, Halep ve Kefe önemli ticaret merkezleridir.

✓ Başlıca ticaret yolları da ipek ve baharat yollarıdır.

✓ Yolların güvenliğinden Derbentçiler sorumludur.

✓ Ticaret merkezleri arasındaki posta ve haberleşmeyi de menzil teşkilatı sağlarlar.

✓ Ticaret yolları arasındaki taşımacılığı da Mekkari taifesi sağlarlardı.

✓ Toptan alınıp satılan mallara da kapan hanları denir.

✓ Bursa, İran'dan gelen mallar için son konaklama noktasıdır.

✓ Hazineyi dolu bırakan ilk Padişah Yavuz Sultan Selim'dir.

✓ Kanuni'den sonra bütçe ilk kez açık vermiştir.

Diğer Dönemlerde Ekonomi İle İlgili Gelişmeler

1) 1841 yılında ilk posta teşkilatı kuruldu 2) İlk demir yolu 1866 yılında İzmir-Aydın arasında kurulmuştur. 3) İlk telgraf, 1854 yılında kuruldu. 4) İngilizlerle yapılan 1838 Balta Limanı antlaşması Osmanlı maliyesini çöktürdü. 5) İlk Osmanlı Bankası 1847 Bank-ı Dersaadet adı altında İstanbul'da kuruldu. Fakat iflas etti. Daha sonra Osmanlı Bankası kuruldu. 6) İlk dış borç, Kırım savaşı sırasında İngiltere ve Fransa'dan alındı. (1854)

OSMANLI TİCARET GELİRLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

- 1) Ticaret yollarının değişmesi (Ümit Burnu)
- 2) Kapitülasyonlar
- 3) 1838 Balta Limanı Ticaret Sözleşmesi

Kapitülasyonlar :

Kapitülasyon nedir?: Gümrük, Hukuk, ve ekonomik konularda verilen ayrıcalıklara denir.

İlk ticari imtiyazlar Orhan Bey tarafından Raguza Cumhuriyeti'ne verildi. İstanbul'un fethinden sonra Fatih "Ceneviz" ve "Venediklilere" ticari imtiyazlar tanıdı. Kanuni Sultan Süleyman 1535'te Fransızlarla, Osmanlıların "Ahidname", Fransızların kapitülasyon dediği anlaşmayı yaptı.

NOT: Kanuni'nin Fransızlara kapitülasyon vermesindeki amacı, Alman İmparatoru Şarlken'e karşı Fransa'yı yanına çekerek, Avrupa Hristiyan birliğini bölmektir.

NOT: Kapitülasyonlar I. Mahmut zamanında (1740) sürekli hale getirildi.

NOT: Kapitülasyonlar 24 Temmuz 1923'te **Lozan Barış Antlaşması** ile kaldırıldı.

Balta Limanı Ticaret Sözleşmesi (1838): Sultan II. Mahmut, Mısır meselesi (Mehmet Ali Paşa) ve Boğazlar (Rusya) konusunda İngiltere'nin desteğini kazanabilmek amacıyla onlarla 1838'de Balta Limanı Ticaret Sözleşmesi'ni imzalamıştır. Bu antlaşmayla ihracattan alınan vergiler artırılırken (%12), ithalattan alınan vergiler azaltılıyordu (%5).

NOT: Balta Limanı Ticaret Sözleşmesi'nden sonra diğer devletlere de aynı haklar genişletilerek verilmiş ve Osmanlı ülkesi Avrupa Devletlerinin bir "açık pazarı" haline gelmiştir.

Dış Borçlar : Osmanlı Devleti bütçe açıklarını kapamak için önce halka ek vergiler getirmiş,yeterli olmayınca **Kaime** adı verilen hazine tahvillerini çıkarmıştı. Bu da yeterli olmayınca dış borca yönelmek zorunda kalmıştı.

İlk dış borç,1854 yılında **Kırım Savaşı** sırasında İngiliz ve Fransız sarraflarından alındı. 20 yıl gibi kısa bir sürede Osmanlı Devleti,borç batağına saplandı.Sultan Abdülaziz döneminde Osmanlı Devleti'nin diğer devletlere olan dış borcu artmıştır.

1881'de yayınlanan ve adına **Muharrem Karanamesi** denilen bir kararnameyle iç ve dış borçlarının ödenmesini **Duyun-u Umumiye (Genel Borçlar İdaresi)** denilen üyeleri alacaklı ülkeler tarafından seçilen bir komisyona bıraktı. Osmanlı Devleti borçlarına karşılık tuz, tütün, ipek ve damga vergilerini karşılık olarak gösterdi. Osmanlı Borçları meselesi **Lozan Barış Antlaşması** ile çözümlendi.Bu borçlardan en büyük pay Türkiye'ye bırakıldı.Türkiye,Osmanlıdan kalan bu dış borçların son taksitini 1954'de ödemiştir.

OSMANLILARDA MALİYE

Para Sistemi

***Madeni Paralar (Sikke) :** Osmanlılar 19. yüzyıla kadar altın ve gümüş gibi değerli madenlerden yapılmış paralar kullanmışlardır. Bu madenlerden "**Darphane**"de kesilen yassı yuvarlak parçacıklara **Sikke** denilirdi. Bunların gümüşten olanına **Akçe**, Altından olanına da **Sikke-i Hasene** (Sultani) yada "kırmızı" denilirdi.

İlk Osmanlı parası olan **Bakır para**, Osman Bey döneminde bastırıldı. Orhan Bey döneminde bastırılan gümüş paraya "**Akçe**" denildi. Fatih zamanında basılan altın paraya da **Sultani** adı verildi. Sikkelere bakır katılmasına **Ayar** denilirdi. Bu tip paralara **Kırkık Akçe** adı verildi.Sonraki dönemlerde çeşitli isimlerde sikkeler piyasaya sürülmüştür.Bunlar **Guruş,Para, Pul, Metelik, Mecidiye**'dir.

***Kağıt Para :** İlk kağıt para Sultan Abdülmecit döneminde basıldı. Hazine bonusu niteliğindeki bu paraya **Kaime-i Nakdiyye-i Mutebere** denildi. 1844 yılında yeni bir düzenlemeye gidilerek devlet darphanesi para basmada tek yetkili kılındı. Yüz guruş bir Osmanlı lirası olarak belirlendi. Böylece Osmanlı parası **Guruş** ve **Mecidiye** oldu.

Vergi Sistemi : Osmanlı Devletinde vergiler **1-Şeri vergiler, 2- Örfi vergiler** olmak üzere ikiye ayrılıyordu:

1- **Şer'i Vergiler :** Bunlar, şeriatın emrettiği vergilerdi.Başlıcaları;

- Öşür:** Müslümanlardan alınan toprak ürünü vergisidir. Elde edilen ürünün onda biri vergi olarak alınır.
- Harac:** Müslüman olmayanlardan alınan vergiydi. ikiye ayrılıyordu:
  - Harac-ı Mukassem:** Elde edilen üründen alınır.
  - Haracı Muvazzaf:** Toprak vergisiydi.
- Cizve:** Müslüman olmayan erkeklerden, askerlik görevi karşılığı alına vergidir.
- Zekat:** Zengin Müslümanlardan malın kırkta biri (1 / 40) oranında alınan vergilerdir.

2- **Örfi Vergiler :** Padişahın iradesiyle konulan vergilerdi. Başlıcaları:

- Cift Bozan:** Toprağını üst üste üç yıl ekmeyen ve toprağını izinsiz terk eden kişilerden alınır.
- Resmî Cift:** Ziraat yapılabilen belli büyüklükteki araziler için çiftlik sahibinden alınan vergilerdir.
- Resmî Zeman:** Araziden dönüm başına alınan vergilerdir.
- Resm-i Asiyab:** Su ve yel değirmenlerinden alınan vergilerdir.
- Resm-i Ağnam:** Küçük baş hayvanlardan alınan vergilerdir.
- Avarız (Tekalif-i Örfiye):** Olağanüstü durumlarda (savaş-afet) bir defada alınan bir vergidir. II. Bayazıt döneminde ilk kez uygulandı.
- Derbent Resmi:** Yol ve Köprü geçişlerinden alınır.
- Baç:** Çarşı ve Pazar yerinden alınır.
- Peşkeş:** Devlet memurlarından alınır.
- Pençik Resmi:** Savaşlarda ele geçirilen esirlerden askerlikte kullanmak üzere beşte birinin alınmasıdır.
- Resmî İspence:** Gayr-i Müslim reyanın buluşa ermemiş erkeklerinden alınır.
- Bennak Resmi:** Evlilerden alınır.
- Resmî Mücerred:** Müslüman bekarlardan alınır.
- Resmî Arus:** Evlenen kadınların kocalarından sipahiler tarafından alınır.

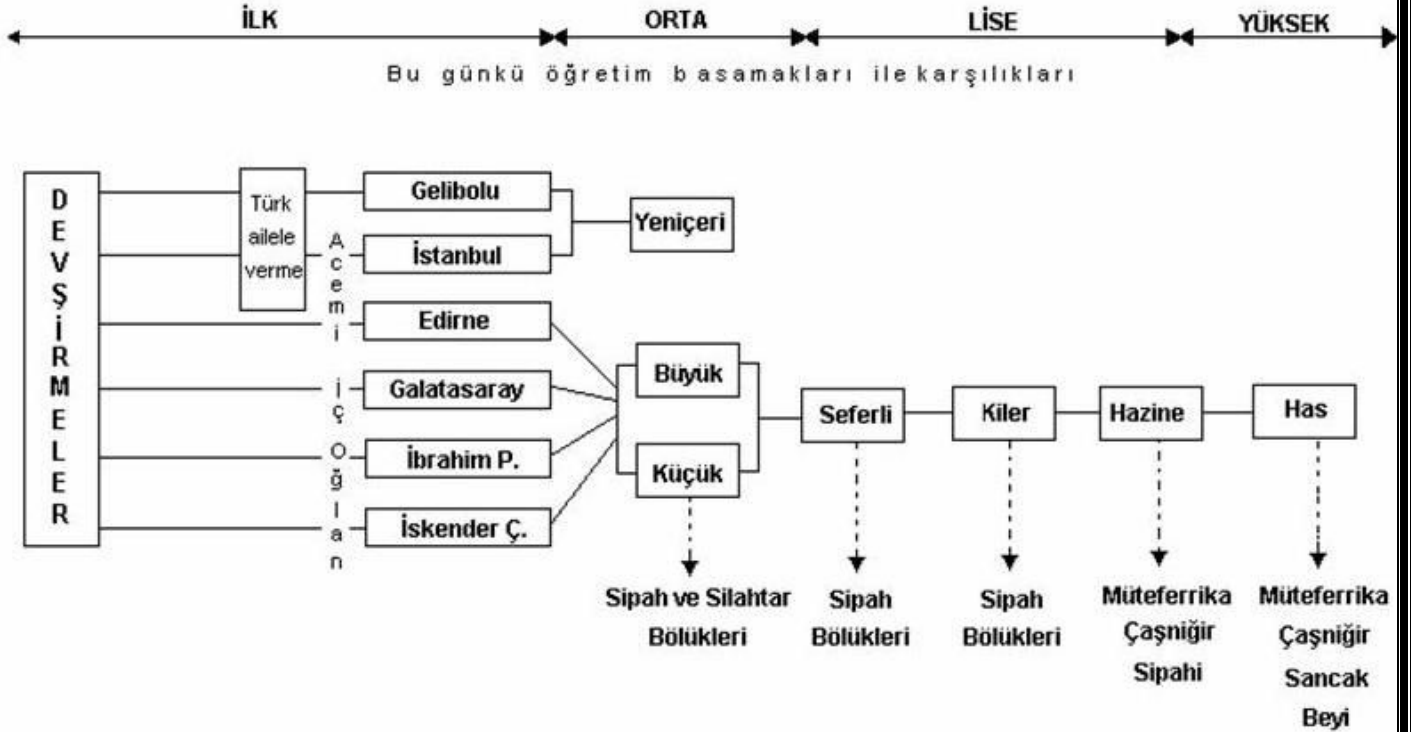
>**Bunlardan başka devletin diğer gelirleri şunlardır;**

- * Gümrük, maden ve tuzla vergisi
- * Ganimetlerin beşte biri (Humus)
- * Bağlı Devlet ve Beyliklerin vergileri

OSMANLILARDA EĞİTİM-ÖĞRETİM

Klasik Dönem Osmanlı Eğitim ve Öğretim Kurumları:

1-ENDERUN

Osmanlı Devleti'nde sarayın iç teşkilatı olan Enderun okul olarak da görev yapardı. İlk defa **II. Murat** zamanında **Edirne Sarayı**'nda oluşturulmuştur. II. Murat zamanında pozitif bilimlerde ders olarak konuldu. Fatih döneminde İstanbul'un fethinden sonra yaptırılan Topkapı Sarayı'nda çalışmalarına devam etti. Osmanlı sarayında açılmış olan Enderunlar 1909 yılında kapatılmıştır. Hristiyan ailelerden alınan devşirme çocuklar Türk-İslam kültürünü öğrenmek için Türk ailelerin yanına verilirdi. Bu okullardan 79 veziriazam 39 kaptan-ı derya yetişmiştir. **Mimar Sinan**'da bu okullardan yetişmiş ünlü kişilerdendir.

2-MEDRESE

Giriş : Türk-İslam Tarihinde ilk medrese **Karahanlılar** zamanında açıldı. (**Semerkant Medresesi**), Karahanlılar döneminde eğitim sistemleştirildi ve belli bir programa sokuldu. Dünyada ilk kez burslu öğrencilik sistemi de yine Karahanlıların açtığı bu medreselerde uygulandı. 1067'de Selçuklular **Nizamiye Medreselerini** oluşturdu. Nizamiye Medreseleri dini bilimlerin yanında pozitif bilimlerinin de okutulduğu bilim yuvaları olup, modern anlamda ilk üniversitelere öncülük etmiştir. Anadolu'daki ilk medrese olan **Yağbasan Medresesi** de **Danışmentliler** tarafından Tokat-Niksar'da açılmış, bunu diğer yerlerde açılan medreseler takip etmiştir.

Osmanlı eğitiminin ilk basamağını Sıbyan Mektepleri oluştururdu. Sıbyan okulları Kuran okumayı ve bazı İslami bilgileri verirdi. Osmanlılarda medreseler yüksek öğretimin yapıldığı yerlerdi. Osmanlı Devleti'nde ilk medrese Orhan Bey döneminde 1331'de İznik'te açılan **Orhaniye Medresesi**'dir. Medreseler **hariç, dahil** ve **sahn** olmak üzere üç kısımdan oluşurdu. Medresede ders verene **Müderris** yardımcılara da **Muid** denirdi. Fatih'in yaptırdığı **Sahn-ı Seman** medreselerine öğrenci yetiştirmek için **tetimme** denilen orta dereceli medreseler açılmıştır. Medrese öğrencisine **Danışmend**, tetimme öğrencisine de **Softa** denirdi. Medreseler de meydana gelen beşik ulemalığı zamanında asıl amacından sapan bu kurumlar 1924'de kapatılmıştır.

Medreselerin bozulma nedenleri:

- Medreselerde pozitif bilimlere yeterince önem verilmemesi.
- İlmiye mensuplarının hak etmediği halde terfi ettirilmesi.
- Rüşvet ve iltimas ile müderris atanması.
- Softa (suhte) denilen medrese talebelerinin mezuniyetten sonra iş bulamayıp Celali İsyanlarına katılması.
- Okumuş kitlenin memuriyet dışında herhangi bir sahaya sevk edilememesi.

NOT: Tanzimat dönemine kadar bütün eğitim kurumları Şeyhülislama bağlı idi.

Osmanlı'da Öğretim Kurumları:

a--Askeri Kurumlar: I. Mahmut İstanbul'da **Hendeseane** adıyla da bilinen ve Osmanlı Devleti'nde Avrupa tarzındaki ilk teknik okul olan **Mühensihane-i Berr-i Hümayun**'u kurdurdu (1734). III. Mustafa sürat topçuları birliğini kurdurdu. **Mühendishane-i Bahri Hümayun**, 1773'de III. Mustafa tarafından kurulmuştur. Günümüzdeki Deniz Harp Okulunun temelini oluşturmuştur. III. Selim döneminde **Nizam-ı Cedit** orduyu kuruldu.

II. Mahmut, 1826'da **Yeniçeri ocağını** kaldırarak (Vaka-i Hayriye) yerine **Âsâkir-i Mansure-i Muhammediye** adında bir ordu kurdu. Yine II. Mahmut döneminde **Sekban-ı Cedid** orduyu ve **Eşkinci Ocağı** açıldı. **Mızıkâ-yi Hümayun Mektebi** 1826'da mehterhane kapatılınca gerekli ihtiyacı karşılamak için II. Mahmut tarafından 1834'de açılmıştır. **Mekteb-i Harbiye** II. Mahmut tarafından 1834'de kurulmuştur. Bu okula öğrenci yetiştirmek için günümüzde de faaliyette olan (1845'de askeri liselerin açılmasına karar verildi.) **Kuleli Askeri Lisesi**, **Işıklar Askeri Lisesi** ve

Maltepe Askeri Liseleri açılmıştır. Askeri liselere öğrenci yetiştirmek için de askeri rüştiyeler açılmıştır. 1936 yılında Mekteb-i Harbiye'nin Ankara'ya taşınmasıyla ismi de **Kara Harp Okuluna** çevrilmiştir. 1839'da **Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye** açıldı. Bu askeri okul, bugünkü **Gülhane Askeri Tıp Akademisi**'nin temelini oluşturur. Yine 1839'da **Askeri Baytar Mektebi** açılmış olup, bu okul bugünkü **Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi**'nin temelini oluşturur. 1845'te ordunun kurmay subay ihtiyacını karşılamak için **Erkan-ı Harbiye Mektebi** açılmıştır. 1909'da **Jandarma Mektebi** açılmıştır. Zamanla bir çok şehirde buna benzer okullar açılmıştır.

b--Sivil Kurumlar: II. Mahmut zamanında **Mekteb-i Maarifi Adliye** adıyla ilk rüştiye açıldı. Osmanlı Devleti'nde ilköğretim II. Mahmut zamanında zorunlu hale getirildi. **Sıbyan Mektepleri** bugünkü anaokulu düzeyinde, **İptidaiye Mektepleri** ilköğretim birinci kademesi, **Rüştiyeler** ilköğretim ikinci kademesi, **idadiler** ise bugünkü lise seviyesinde görev yapan kurumlardır. **Sultaniler** ise idadinin üzerinde lise seviyesinde öğretim veren kurumlardır. (Darüşşafaka ve Galatasaray Sultanisi gibi...)

c--Meslek Kurumları: 1878 'de **Mektebi Hukuku Şahane**, 1881 **Ticaret Mektebi**, 1883'de **Mülkiye Mühendis Mektebi**, 1891'de **Baytar Mektebi**, 1859'de **Mekteb-i Mülkiye**, 1848'de **Darül Muallimin**, 1870'de **Orman Mektebi** gibi bir çok meslek okulu açılmıştır.

d--Azınlık ve Yabancı Okulları: Osmanlılarda Rumlara, Ermenilere, Yahudilere, Fransızlara, ABD'ye, İtalyanlara, Almanlara, Avusturya'ya, Ruslara, İngilizlere ve İranlılara ait bir çok okul vardı. Meşhur Okullar şunlardır. 1863'de açılan **Robert Koleji**, **Avusturya Kız Lisesi**, **Heybeliada Papaz Okulu** 'dur.

e--Darülfünûn: Osmanlıdaki **yüksek öğretim** kurumlarıydı. 1870'de **İstanbul Darülfünunu** resmen açıldı. Bugünkü **İstanbul Üniversitesi**'nin temelini oluşturmuştur.

KÜLTÜR, SANAT VE MİMARİ

A-) Kültür: İnsanların meydana getirdiği maddi ve manevi değerlerin tümüne **kültür** denir. Aile yapısı, örf ve adetler, eğitim-öğretim, inançlar, giyim ve kuşam kültür oluşturan unsurlardır.

Osmanlı Kültürünü oluşturan temel etmenler şunlardır:

- İlk Türk devletlerinden gelen Türk töresi.
10. yüzyıldan itibaren Türk kültürüne giren İslam inancı (İslam Hukuku).
- Hâkim olunan coğrafyanın var olan kültür yapısı.

Osmanlı dönemi Türk kültürü, genel itibarıyla coğrafyaya hâkim, dış kültür değerlerini kendi bünyesinde birleştiren ve onları geliştirerek yeni bir mana kazandıran bir özellik taşır. 13. yüzyılın sonlarından itibaren Bizans sınırında kurulan uc bölgelerinde, klasik büyük bir devlete yükselişin tarihini yaşayan Osmanlılar, kültürlerini uçlardaki diğer kültürlerin gelişmelerini de aralar süslemiştir. Kuruluş döneminde başlayan kültürel gelişme Fatih döneminde olgunlaşmıştır.

17. yüzyıl ve sonrası klasikleşen değerlerin, değişen dünya şartlarıyla karşılaşma dönemidir. 16. yüzyılda gücünün zirvesine ulaşan Osmanlı Devleti, bünyesinde birçok kültür toplamış, fakat diğer kültürleri yok etme yoluna gitmemiştir. 19. yüzyılda yeni tarz ve değerler gündeme gelmiş, bu dönemde çağdaşlaşma kültüre yansımıştır.

B-) Sanat-Güzel Sanatlar :

Osmanlılar'da gelişen **sanat dalları**; mimari, edebiyat, minyatür, musiki, tezhip, çinçilik, hattatlık, cam, seyirlik oyunlar ve tiyatrodur.

Zanaat dalları ise; dokuma, halı, cilt, maden ve ahşap işleridir.

Minyatür Sanatı: Osmanlılarda el yazmalarını süsleyen resimlere minyatür, bu sanat ile uğraşanlara da nakkaş denirdi. İslam dinine göre resim yasaklandığı için resim yerine daha soyut olan minyatürü tercih etmişlerdir. **Matrakçı Nasuh** ve **Nakkaş Osman** önemli minyatür ustalarındandır. Diğer önemli minyatür sanatçıları **Nigari**, **Nakkaş Hasan Paşa**, **Kalender** ve **Levni**'dir. **Şeker Ahmet Paşa** önemli ressamlardandır. 19. yüzyılda resim dalında **Osman Hamdi Bey** Güzel Sanatlar Okulu'nu açarak Batı Tarzında Resim Sanatının gelişmesi yolunda ilk adımı atmıştır.

Keramik Sanatı: Osmanlılarda ilk defa keramik ve çinçilik 16. yüzyılda İznik'te başlamıştır. 17. yüzyıldan itibaren İznik keramik ve çini merkezi olarak önemini kaybetmiştir.

Çinçilik Sanatı: Kökeni Orta Asya'ya kadar giden çini sanatı, Osmanlılarda gelişmiştir. Osmanlıların çini merkezi önceleri İznik iken daha sonra **Kütahya** olmuştur. Osmanlı çini sanatının en önemli örneklerini, 16. yüzyıl ortasından 18. yüzyılın ikinci yarısına kadar İznik sır altı tekniğiyle yapılan kırmızı çiniler teşkil etmektedir. Osmanlı dönemi çinilerinde bitkisel motifler ile sarı, yeşil ve kırmızı renkler kullanılmıştır.

Cilt Sanatı: Osmanlılarda cilt sanatı, özellikleri deri ciltler, çeşitli malzemeleri ve zengin bezemeleri ile dikkat çeker. Deri ciltler üzerine farklı tekniklerle bezemeler yapılmıştır. Bu işle uğraşanlara mücehit denirdi.

Hat Sanatı: Güzel yazı yazma sanatıdır. İslamiyet'e geçişle başlamıştır. Hat sanatı ile uğraşanlara hattat denir. İslam ülkelerinde resim sanatının yerini almıştır. Türk yazı sanatı, en parlak dönemini Osmanlı hattatlarıyla yaşamıştır. 13. yüzyılın sonlarından itibaren hattatlar sülüs, nesih, muhakkak, reyhanî, tevki ve rika gibi yazı çeşitleri kullanmışlardır. **Amasya'lı Şeyh Hamdullah**, **Ahmet Karahisari**, **Hafız Osman**, **Mustafa Rakım Efendi** ve **Kazasker Mustafa** izzet önemli hattatlardandır.

Müzik: Osmanlılar, Türk müzik geleneğini devam ettirerek Osman Bey zamanında **Mehterhane** denilen mızık takımını kurmuşlardır. Tokatlı **Derviş Ömer Gülşeni**, **Nihani**, **Mustafa İtri Efendi**, önemli müzisyenlerdendir. 18 ve 19. yüzyıllarda Türk müziğinde Batı'nın etkisi görülmeye başlanmıştır. Bu dönemde tek sesli müzikten çok sesli müziğe geçilmiştir. II. Mahmut **Mızık-i Humayun**'u kurarak özgün bir müzik eğitimi başlatmış, bir anlamda konservatuar açmıştır. 19. yüzyılda **İsmail Dede Efendi**, **Dellalzade İsmail Efendi**, **Hacı Arif Bey** ve öğrencisi **Şevki Bey** gibi ünlü müzisyenler yetişmiştir.

Tezhip Sanatı: Kitapların altınla yaldızlanmasına **tezhip**, tezhip yapanlara da **müzehhip** denirdi. Her kitaba uygulanmaz sadece değerli kitaplara uygulanırdı.

Tiyatro ve Diğer Seyirlik Oyunlar: Türklerin Orta Asya'dan bu yana devam eden kukla, dans ve birtakım taklit oyunları Osmanlı Devletinde de devam etmiştir. Türk tiyatrosu; Köylü Tiyatrosu, halk Tiyatrosu, Saray Tiyatrosu ve Batı tiyatrosu olmak üzere dört bölüme ayrılırdı. İlk Türkçe tiyatro oyunu **Şinasi'nin Şair Evlenmesi**'dir.

Cam Sanatı: Camilerde ve ahşap binalarda kullanılmıştır. Küçük renkli cam parçalar bir araya getirilerek yapılır.

C-) Mimari : Osmanlı mimarisi 15. yüzyılın ikinci yarısına kadar Selçuklu ve Beylikler mimarisinin etkisinde kalmıştır. Klasik dönemde Türk mimarisi evrensel değerde bir üretme gücüne sahip olmuş ve üstün bir niteliğe kavuşmuştur.

Osmanlı mimarisi, özellikleri bakımından üç döneme ayrılır:

1- Erken Dönem: Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 15. yüzyılın ikinci yarısına kadar geçen dönem, Osmanlı mimarisinde erken dönem olarak anılır. Bu dönem, genelde Selçuklular ve beylikler dönemi mimari özelliklerini taşır. Bu dönemde yapılan mimari eserlerden bazıları şunlardır; İznik'te **Hacı Özbek Camii** ve **Yeşil Camii**, Bursa'da **Ulu Camii**, **Hüdavendigâr Camii** ve **Yeşil Camii**, Edirne'deki **Ulu Camii** ve **Üç şerefeli camii**, Fatih tarafından yaptırılan **Topkapı Sarayı** sivil mimarinin en önemli örneklerinden biridir. Yıldırım Bayezit tarafından yaptırılan **Anadolu Hisarı** ile Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan **Rumeli Hisarı** ve **Topkapı Sarayı'nın surları** askeri mimarinin en güzel örnekleridir.

2- Klasik Dönem: Mimari alanda bu döneme damgasını vuran **Mimar Sinan**'dır. Türk mimarisi Mimar Sinan ile doruk noktasına ulaşmıştır. Dört yüzden fazla eser bırakan Mimar Sinan, **Şehzade Camiini çıraklık**, **Süleymaniye Camiini kalfalık** ve **Selimiye Camiini de ustalık eseri** olarak kabul etmektedir. Mimar Sinan, yalnızca mimari eserler meydana getirmekle kalmamış Mimar Davut Ağa ile Mimar Mehmet Ağa gibi ünlü mimarları da yetiştirmiştir. 17. yüzyılın en önemli mimarı ise **Sultan Ahmet Camiini yapan Mimar Mehmet Ağa**'dır.

3- Geç Dönem: 18. yüzyılda (Lale Devrinde) Türk mimarisi kendi üslubundan uzaklaşarak Avrupa mimarisinden etkilenmiştir. Bu dönemde Avrupa mimarisinin barok ve rokoko tarzları mimarimize girmiştir (1740–1808). **Avrupa mimari tarzının etkisinde yapılan ilk eser Nur-u Osmaniye Camii**'dir. (III. Osman döneminde)

19. yüzyılda batı kaynaklı "Ampir Üslup" adlı yeni bir mimari akım ortaya çıkmıştır (1808–1860). 1900 yılından sonra "Neo Klasik" denilen eski Osmanlı mimarisi yeniden önem kazanmıştır. Osmanlı mimarisi dini, sivil ve askeri mimari olmak üzere üç bölüme ayrılmaktadır.

Kısaca Sanat-Mimari

- 1) Osmanlı Klasik mimarisi, Fatih döneminde oluştu. Kuruluş dönemindeki eserler: Bursa'da Ulu Cami, Yeşil Cami ve Yeşil Türbe. Edirne'de Muradiye ve Üç Şerefli Cami
- 2) Yükselme Döneminde: İstanbul'daki Çinili Köşk, Topkapı Sarayı ve Bayezid camisi
- 3) Bu dönemde yetişen ünlü en mimar ise; **Mimar Sinan**'dır. Mimar Sinan 'ın önemli eserleri; **Şehzade Camii (Çıraklık eseri)**, **Süleymaniye Camii (Kalfalık eseri)** ve **Selimiye Camii (Ustalık eseri)** 'dir.
- 4) Ressam Levni, önemli sanatçılardandır.
- 5) III. Selim müziğe yeni bir makam getirdi. (**Suzidilara**)
- 6) 1881 yılında Sanay-i Nefise mektebi açıldı.
- 7) Abdülhamit'in emri ile **ASAR-I ATİKA** adı verilen ilk Arkeoloji Müzesi kuruldu.
- 8) Hacı Arif, Tanburi Cemil ve Dede Efendi önemli müzisyenlerdendir.
- 9) 18. Yüzyılda batı etkisiyle **Barok-Rokoko** mimarisi tarzında eser verildi.
- 10) XIX. yüzyılda Osmanlı mimarisinden tamamen uzaklaşıldı. Avrupa mimarisi egemen oldu. Dolmabahçe, Haydarpaşa, Numune Hastanesi, Beylerbeyi ve Yıldız Sarayı Barok tarzında yapılan eserlerdir.

OSMANLILARDA BASIN VE YAYIN

Osmanlılarda ilk matbaa **Lâle Devri**'nde İstanbul'da kurulmuştur (1727). Bu ilk matbaanın kurucuları **Sait Efendi** ve **İbrahim Müteferrika** dır. Burada basılan ilk eser ise Vanlı Mehmet tarafından yazılan **Vankulu Lugatı**'dır.

Osmanlılarda Gazetecilik

Osmanlı devletinde ilk resmî gazete, II. Mahmut zamanında haftalık olarak çıkarılan **Takvim-i Vekayi**'dir (1831). Bu gazete Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür. Türkçe olarak çıkarılan bir başka gazete ise **Ceride-i Havadis**'tir (1840). İlk özel Türk gazetesi Agâh Efendi ve Şinasi'nin 1860'ta çıkardıkları **Tercüman-ı Ahval**'dir. Şinasi ayrıca 1862'de **Tasvir-i Efkâr** adıyla bir fikir gazetesi çıkardı. Namık Kemal bu gazetede başyazardı. 1866'da çıkarılan **Muhbir** isimli gazetede Ali Suavi laisizmi işledi. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra basın ve yayın hayatında yeniden canlanma görüldü. Hüseyin Cahit, Tevfik Fikret ve Hüseyin Kâzım, **Tanin Gazetesi**'ni çıkardılar. İttihat ve Terakki yönetimine karşı olanlar **Volkan Gazetesi**'ni çıkardılar. Volkan gazetesi 31 Mart Olayı'nın çıkmasında etkisi olduğu gerekçesiyle kapatıldı. 31 Mart Olayı'ndan sonra iktidarını güçlendiren İttihat ve Terakki Cemiyeti, basına uygulanan sansürü ağırlaştırdı. I. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla Osmanlı basın hayatı tümüyle durgun bir döneme girdi. Ancak I. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru **Yenigün**, **Akşam**, **İkdam** ve **Güleryüz** gibi gazeteler çıkarıldı.

Osmanlılarda Dergicilik

Osmanlı Devleti'nde ilk dergi **Mecmua-i Fünun** adıyla Münif Paşa tarafından, ilk resmî dergi ise **Mir'at** adıyla Mustafa Refik tarafından 1862'de, ilk mizah dergisi **Diyojen** adıyla Teodor Kasap tarafından 1872'de çıkarıldı. Daha sonra bu dergiyi Hayal ve Çingiraklı Tatar isimli mizah dergileri izledi.

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde **Genç Kalemler** ve **Türk Yurdu** düşünce hayatımıza önemli katkılar yapmış dergilerdir. Aynı dönemde mizah türünde **Hokkabaz Hoca Nasreddin** ve **Geveze** gibi dergiler yayınlanmıştır. I. Dünya Savaşı'nın sonunda **Aydınlık** ve **Aydede** adlı mizah dergileri çıkarılmıştır.

Ayhan SÖNMEZ

Tarih Öğretmeni

www.fatihogretmeni.net